Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul X, nr. 33, joi 18 august 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

33

CÎNTARE PATRIEI

(Paginile 12—13)

XXXIII

PRECUM 14 Iulie 1789, pentru poporul francez, sau 7 Noiembrie 1917, pentru popoarele sovietice, 23 August 1944 marchează, pentru poporul român, acea dată-eveniment a cărei profundă putere de rezonanță a devenit definitorie de destin. Nu numai pentru că actul Eliberării noastre s-a produs într-un complex evenimențial la scara mondială, dar, cu atît mai intens, pentru că în încordarea eroică de acum 33 de ani, poporul român a păsit pe o nouă treaptă a istoriei sale. Și aceasta într-un nobil și grav înțeles : la 23 August 1944, România a făurit un act istoric de o densă semnificație. A știut și a izbutit să iasă din încleștarea unui război nedrept și absurd față de propriile-i imperative naționale. A întors armele împotriva adevăratului dușman spre a-și elibera propriul pămînt, cel transilvan, alăturîndu-se, totodată, ansamblului Națiunilor Unite pînă la victoria finală asupra celui mai crunt agresor pe care l-a avut de înfruntat omenirea. Dar, mai presus, prin chiar acest act al eliberării sale naționale, poporul român a păsit ferm pe pragul eliberării sale sociale.

23 August 1944 înseamnă, deci, pentru România, sfîrșitul unei războ monstruos impus în împrejurări ale unei uriașe complexități — cea a expansiunii imperialismului hitlerist aflat în culmea agresivității lui —, dar, prin însăși modalitatea făuririi actului eliberator, și începutul unei revoluții de anvergură : cea pe care detașamentul de avangardă al clasei sale muncitoare o determinase ideologic și politic și pe care, apoi, o pregătise practic pînă la momentul dialectic de ruptură cu un întreg sistem anti-popular.

Meritul nepieritor al Partidului Comunist Român este tocmai acela că, fiind principalul factor în pregătirea și declanșarea acțiunii de la 23 August 1944, el a întrunit, semnificativ, pe toată amplitudinea ei, tot ce avea mai pregnant progresist dezvoltarea istoriei moderne și contemporane a poporului nostru, a României. Căci nu e doar întîmplător faptul că atît la 1821, cu atît mai intens la 1848, apoi după Unirea din 1859, trăirea în act a istoriei românești a implicat, deopotrivă, dimensiunea națională ca și pe cea socială ; că după cucerirea independenței de stat, la 1877, în România s-a dezvoltat și s-a constituit organizatoric mișcarea proletariatului ; că, după zguduirea din 1907, s-au radicalizat în plus conștiințele și că, după dreapta împlinire a idealului național, la 1 decembrie 1918, primul an al deceniului al treilea avea să înscrie primăvara înființării Partidului Comunist Român. A acelui partid care, înfruntînd cu eroism întreg lanțul unor crîncene lupte de clasă, avea să devină, totodată, stegarul întregii conștiințe patriotice împotriva fascismului, împotriva războiului hitlerist, pentru ca, acum 33 de ani, să [illegible]chipeze forța decisivă a conștiinței naționale prin [illegible]itate și acțiune patriotică întru realizarea actului [illegible]liberării.

Această forță decisivă, de o tot mai crescîndă capacitate de cuprindere a tot mai complexei problematici revoluționare a noii Românii, avea să înscrie, succesiv, profunde transformări — de la victoria pentru cucerirea puterii din mîinile claselor exploatatoare pînă la proclamarea Republicii și instaurarea regimului de democrație populară. Astfel au devenit posibile industrializarea țării ca bază a progresului economiei și culturii, a ridicării nivelului de trai al poporului ; cooperativizarea agriculturii ca determinant al transformării radicale a vieții satului ; reforma învățămîntului și avîntul creator în știință și cultură. Apoi, odată cu Congresul al IX-lea al Partidului, în 1965, prin adoptarea noii Constituții și proclamarea Republicii Socialiste România, dimensiunile actului de la 23 August 1944 aveau să se proiecteze tot mai luminoase și mai multiplu creatoare. Trecînd, potrivit hotărîrilor Congresului al X-lea, la etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, Congresul al XI-lea, cu Programul și Directivele sale, s-a instituit ca un vast generator al voinței de continuă depășire, de perfecționare a construcției noii orînduiri, de desăvîrșire a conștiinței că omul este într-adevăr făuritorul propriei sale istorii.

Impetuoasa dezvoltare a capacității economice, potențialul mereu crescînd al efortului de civilizație și cultură, prestigiul iradiind peste hotare tot mai multă stimă și admirație pentru demnitatea politicii sale externe, ca țară suverană și independentă, ampla activitate dovedind spirit de inițiativă și profunditate în viața internațională — sînt tot atîtea atribute definitorii ale unei autentice epoci de renaștere pe care o înnobilează România contemporană. De aici mîndria unui întreg popor care, la 33 de ani de la Eliberare, se simte într-adevăr stăpîn pe destinele sale. De aici și dragostea unanimă îmbrățișînd chipul bărbatului care, în fruntea Partidului și Statului, îi semnifică geniul creator în durata faptei de azi și în cutezanța privirii spre viitor.

De aici și gîndul și glasul care-l exprimă în vibranta bucurie a marii sărbători : Ceaușescu — România !

George Ivașcu

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Dimensiune

Sunt una : — ființa-n adînc
și raiul făpturilor toate.
Cînd mușc dintr-o pară, mănînc
un fruct din livezi scufundate.

În tot ce deasupra e zbor
zvîcnește, mai jos, o aripă.
Spre cerul cel veșnic cobor
cu cerul meu vînăt de-o clipă.

Ce umbră, acuma cînd scriu,
îmi ține cuvîntul în mînă ?
Sunt forma sub care e viu
un vers pronunțat în țărînă.

Eu însumi, cîndva, am să las
un roi de silabe nubile
deasupra, să capete glas,
să vadă prin alte pupile.

Ștefan Aug. Doinaș

România literară

DIRECTOR : **George Ivaşcu.** Redactor şef adjunct : **G. Dimisianu.** Secretar responsabil de redacţie : **Roger Câmpeanu.**

Din 7 în 7 zile

Pentru o lume mai dreaptă şi mai bună pe planeta noastră

ÎN RECENTA sa cuvîntare la adunarea populară din municipiul Drobeta-Turnu Severin, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a abordat şi o serie de aspecte ale problematicii internaţionale, expresie a consecvenţei principiilor călăuzitoare şi a preocupării politicii noastre externe. Căci, aşa cum a subliniat secretarul general al Partidului, aplecîndu-ne cu grijă asupra soluţionării problemelor complexe pe care le ridică opera ce o înfăptuim în ţara noastră, în lumina Programului elaborat de Congresul al XI-lea, nu uităm nici un moment că trebuie să participăm activ la viaţa internaţională. Aceasta în sensul unei vii contribuţii la realizarea unei politici noi, democratice, bazate pe deplina egalitate în drepturi, pe respectul independenţei şi suveranităţii naţionale, pe renunţarea la forţă şi la ameninţarea cu forţa şi respectarea dreptului fiecărei naţiuni de a fi stăpînă pe destinele sale, de a-şi făuri viaţa aşa cum doreşte, fără nici un amestec din afară. Este linia directoare a dezvoltării largi a relaţiilor cu toate statele socialiste, cu ţările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Ca ţară socialistă, condusă de un partid care, prin însăşi finalitatea ideologiei sale, este impregnat de spiritul viu umanist al instituirii echităţii economice şi sociale în întreaga lume, România militează ferm pentru lichidarea subdezvoltării, pentru noua ordine economică internaţională, pentru ca popoarele rămase în urmă, datorită exploatării şi asupririi imperialiste şi colonialiste, să se poată dezvolta mai rapid, făurindu-şi o economie proprie, independentă, ridicîndu-şi nivelul de viaţă material şi spiritual.

ÎN CONTINUAREA cuvîntării a fost exprimată profunda îngrijorare faţă de accentuarea cursei înarmărilor. „Ne pronunţăm ferm — a subliniat secretarul general al partidului — pentru trecerea la măsuri de dezarmare generală, şi în primul rînd de dezarmare nucleară. Nu avem nevoie, întreaga omenire nu are nevoie, de noi arme nucleare, de bombe cu neutroni, de alte mijloace de distrugere în masă, de rachete care să ducă mai rapid la ţintă arme distrugătoare. Omenirea are nevoie să se distrugă toate aceste armamente, iar sutele de miliarde de dolari ce se cheltuiesc anual în industria armamentului să fie alocate pentru un progres economic şi social mai rapid, pentru lichidarea şomajului, pentru o viaţă demnă, liberă, a tuturor popoarelor lumii, pentru o lume mai dreaptă şi mai bună pe planeta noastră".

ÎN ACEASTĂ nobilă finalitate s-au desfăşurat şi diferitele convorbiri pe care tovarăşul Nicolae Ceauşescu le-a avut, la staţiunea Neptun, cu factori de răspundere şi personalităţi marcante din diferite ţări ale lumii : cu preşedintele Comitetului Executiv al Provinciei Socialiste Autonome Voivodina, cu ministrul petrolului din Jamahiria Arabă Libiană Socialistă Populară, cu preşedintele firmei americane „Atalanta corporation", vice-preşedintele Consiliului economic româno-american.

În după amiaza zilei de 13 august, secretarul general al Partidului nostru a primit pe tovarăşul Giancarlo Pajetta, membru al Direcţiunii şi Secretariatului Partidului Comunist Italian. În cadrul întrevederii, a fost reafirmată dorinţa celor două partide de a dezvolta bunele relaţii româno-italiene — politice, economice, tehnico-ştiinţifice, în domeniul culturii, învăţămîntului — potrivit intereselor celor două popoare, cauzei păcii şi înţelegerii în Europa şi în întreaga lume. A fost de asemenea subliniată însemnătatea întăririi solidarităţii şi conlucrării dintre partidele comuniste, socialiste, social-democrate, inclusiv forţele de orientare religioasă, în general a tuturor forţelor progresiste, antiimperialiste, în lupta pentru victoria cauzei păcii, libertăţii, independenţei naţionale şi progresului social.

Tur de orizont

LA HELSINKI au continuat convorbirile dintre primul ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, tovarăşul Manea Mănescu, şi primul ministru al Republicii Finlanda, Kalevi Sorsa. **LA MOSCOVA**, a sosit, într-o vizită oficială de prietenie, preşedintele R.S.F.I., preşedintele U.C.I., Iosif Broz Tito. În aceeaşi zi, în cadrul unei ceremonii, lui Iosif Broz Tito i-a fost înmînat, de către Leonid Ilici Brejnev, Ordinul „Revoluţia din Octombrie". **LA NAŢIUNILE UNITE**, secretarul general Kurt Waldheim a cerut „tuturor guvernelor şi părţilor implicate în conflictul din Orientul Mijlociu să se abţină de la orice acţiuni care ar putea spori tensiunea în regiune sau ar afecta actualele eforturi vizînd reluarea procesului negocierilor". **LA GENEVA** continuă lucrările în Comitetul pentru Dezarmare. **SENATORUL Edward Kennedy** a declarat că Statele Unite trebuie să stabilească rapid relaţii diplomatice depline cu R. P. Chineză şi să pună capăt legăturilor oficiale cu Taiwanul. **ÎNTRE 22 şi 26 august**, la invitaţia preşedintelui Consiliului de Stat al R.P. Polone, Henryk Jablonski, şahinşahul Iranului, Mohammad Reza Pahlavi Aryamer, va efectua o vizită oficială în Polonia.

Cronicar

Viaţa literară

„Poeţii cîntă marea sărbătoare"

● La Casa de cultură din Petroşani a avut loc o întîlnire de lucru consacrată zilei de 23 August la care au participat mineri, scriitori, reprezentanţi ai cenaclurilor literare din Valea Jiului (Petroşani, Lupeni, Petrila). Au citit din lucrările lor **Mircea Andras, Ion Dan Bălan, Mircea Bujorescu, Petrişor Ciorobea, Margareta Chioreanu, Borşoş Drobici, Nagy Stefan, Dumitru Nichifor** precum şi scriitorii din Bucureşti **Ştefan Popescu, Traian Iancu, Constantin Nisipeanu** şi **Viorel Ştirbu.** A avut loc o interesantă dezbatere critică asupra poeziilor citite ca şi asupra unor probleme specifice literaturii din regiune.

● La Colibaşi-Arges în cadrul FORUM '77, la tabăra de pionieri organizată de Consiliul Naţional al Organizaţiei Pionierilor din România, a avut loc o întîlnire a mlădiţelor literare din cenaclurile pionereşti din întreaga ţară cu scriitorii **Traian Iancu, Nicuţă Tănase, Constantin Nisipeanu** şi **Ştefan Popescu.** Au citit din lucrările lor pionieri fruntaşi în activitatea literară : **Marcela Băilă, Lenuţa Brai, Lăcrămioara Dincă, Lilica Gîrneaţă, Carmen-Tania Grigore, Maria Mara, Simona Martin, Ioana Măgheruşan, Andra Nicolae, Radu Eugeniu Stan, Bogdan Tătaru, Doina Varga** şi **Magda Vicol.** Au interpretat versuri pe muzică folk pionierii **Liliana Ivanov** şi **Zoltan Camelia.** Grupul de pionieri a fost îndrumat de profesorii **Maria Ciobanu, Lucia Pop, Marius Constantinescu** precum şi de responsabila cenaclului pionieresc al FORUM-ului, pioniera **Luminiţa Petrescu.** În cadrul şedinţei de lucru s-au purtat discuţii critice asupra lucrărilor citite făcîndu-se bogate referiri asupra literaturii clasice şi contemporane.

● În cinstea zilei de 23 August va avea loc la Casa armatei din Braşov o întîlnire cu cititorii. Vor participa **Dan Tărchilă, Vasile Copilu-Chiatră, Nicolae Stoe, Ştefan Stătescu, Radu Selejan, A. I. Brumaru, Darie Magheru, Ermil Rădulescu.**

● Cenaclul „Astra" al Asociaţiei scriitorilor din Braşov s-a întîlnit cu tineri din taberele de pionieri şi şcolari Budila, Bran şi Timişul de Jos. Au participat scriitorii **A. I. Brumaru, Vasile Copilu-Chiatră, Mircea Prenciu** şi **Ilie Roman.**

● La casa de cultură din Predeal a avut loc un recital de poezie patriotică şi militantă românească, intitulat **Partidului, inima şi versul.** Au participat membrii cenaclului „Mihail Săulescu" din Predeal.

● În cinstea zilei de 23 August a avut loc la Muzeul de artă din Vaslui o întîlnire a scriitorilor cu cititorii la care au luat parte scriitorii **George Lesnea, Aurel Leon, Ioanid Romanescu** şi **Virgil Cuţitaru.**

● La Muzeul de literatură a Moldovei, la Casa Pogor a avut loc o întîlnire a scriitorilor cu membrii Cenaclului Junimea la care au participat **George Lesnea, Corneliu Sturzu, Paul Balahur** şi **Ioanid Romanescu.**

● La casa de cultură din Negreşti, judeţul Vaslui, a avut loc un recital muzical şi de versuri patriotice, intitulat **Ne-am născut în august.**

● În cinstea zilei de 23 August la Casa pionierilor din Leghia, Negreni şi Traniş, are loc astăzi, 18 august, o întîlnire a scriitorilor cu pionierii. Vor participa **Victor Felea, Negoiţă Irimie, Petru Poantă, Grigore Beuran, Vasile Grunea, Vasile Sălăjan, Vasile Sav, Gheorghe Pamfil** şi **Teohar Mihadaş.**

În spiritul colaborării reciproce

● **Aflat în vizită în U.R.S.S., tovarăşul** George Macovescu, **preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, a avut o întîlnire cu** V. M. Ozerov, A. B. Ceaikovski, N. F. Fedorenko, **secretari ai Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., precum şi cu alţi membri ai conducerii Uniunii Scriitorilor Sovietici.**

În cadrul întîlnirii, desfăşurată într-o atmosferă caldă, prietenească, a avut loc un schimb de informaţii privind activitatea uniunilor de scriitori din cele două ţări şi au fost examinate unele probleme ale lărgirii continue a colaborării dintre cele două organizaţii.

Preşedintele Uniunii Scriitorilor din ţara noastră a avut, de asemenea, o întîlnire cu conducerea revistei „Voprosi Literaturi".

La întîlniri a participat Gheorghe Badrus, ambasadorul României în Uniunea Sovietică.

„Nestematele folclorului românesc dăruite minerilor"

● La Vulcan şi Lupeni s-au desfăşurat duminică spectacole cultural-artistice sub genericul **Nestematele folclorului românesc dăruite minerilor.** La aceste spectacole şi-au dat concursul formaţii artistice de amatori din Valea Jiului, precum şi ansambluri artistice ale caselor de cultură şi Căminelor culturale din Deva, Brad, Haţeg, Dăbîrca, Ilia şi Vaţa.

Voci din public

Dezbateri vii, pasionante!

■ ÎNTRE manifestările culturale ce au loc în oraşul nostru, la casa de cultură sau la cluburi, întîlnirile cu scriitori — poeţi, prozatori, dramaturgi etc. — sînt socotite adevărate evenimente. Indiferent cum s-ar numi, şezători sau sau seri literare, recitaluri sau simpozioane, dacă pe scenă se află realmente valori, darul lor e acelaşi : ele fac să se confirme, cu glas tare, relaţia uneori nebănuit de strînsă dintre cel ce scrie şi cel ce aşteaptă să-i citească opera. Numai în acest an am participat la patru asemenea întîlniri care m-au făcut să-mi dau seama că pentru confruntarea cu oamenii, scriitorul se pregăteşte continuu, că plecînd spre cititor, cărţile îl iau, în esenţa lor, şi pe autor. Întîlnirile faţă în faţă dintre scriitori şi cititori, în aceeaşi încăpere, pot fi socotite ca un termometru viu (la fel de necesar, cred eu, ca şi cel al criticii literare) de măsurare, aş zice, a temperaturii literaturii, a puterii ei de a incorpora sintetic, prin virtuţi specifice, istoria şi viaţa noastră contemporană.

Tocmai din această pricină am de făcut cîteva observaţii cu privire la felul în care decurg deobicei aceste acţiuni atît de aşteptate de public şi cum cred că ar putea deveni pe deplin eficiente. De cele mai multe ori întîlnirile se rezumă la următoarea imagine : scriitorul urcă pe scenă şi citeşte din creaţia sa, iar ascultătorii aplaudă. La sfîrşit, se lasă loc unor întrebări la care ar urma să se dea răspunsurile cuvenite : „Cum şi cînd lucraţi ? Ce aveţi în perspectivă ? etc.". Întrebări de complezenţă, răspunsuri pe măsură. Uneori, momentul devine penibil, fiindcă nimeni nu întreabă nimic, iar de la prezidiul manifestării se insistă mereu : „Hai, tovarăşi ! Puneţi, o întrebare ! Nu vă temeţi ! Întrebaţi, tovarăşi, ceva !"

Sigur că manifestarea, fie şi aşa, îşi are efectul ei pozitiv. Cei din sală au ascultat o poezie sau un fragment de proză rostite chiar de autori. Dar dacă s-a ivit împrejurarea, de ce să nu fie ea folosită la maximum ? Mai întîi, ştiindu-se din timp „Cu cine ne întîlnim şi cînd ?", trebuie, neapărat, să se facă o pregătire. Faptul îşi are importanţa sa fiindcă se cercetează opera scriitorului, se formează puncte de vedere. Această primă parte a evenimentului — pregătirea — priveşte desigur gazdele. Apoi socotind întîlnirea ca un act de cultură — e necesară organizarea unei adevărate dezbateri, a unui dialog viu, şi profund între creator şi cititor. Să nu pleci din sală doar cu ecoul poeziei, ci şi cu o idee despre ea, despre mesajul ei. Şi mai bine ar fi dacă la asemenea întîlniri ar participă şi critici. Criticul ar prefaţa opera celor de faţă, dar ar putea da şi răspunsuri cu privire la creaţia contemporană în general. În felul acesta întîlnirea ar avea o mai mare valoare educativă — fiindcă orice lucru interesant spus „pe viu" cu greu se poate uita. Sînt dezbateri care ar putea egala cu studierea unei întregi cărţi de critică literară. Ele deschid pasiunea nu numai spre creaţie, ci şi spre exegeza ei. Se dezvoltă nu numai gustul, dar şi perspicacitatea, forţa de receptare a ideilor, puterea de sinteză şi discernămînt.

Scriu aceste opinii la „România literară", fiindcă eu socotesc că oricît de admirată ar fi muzica folk pe versuri clasice sau contemporane, rolul profund în propagarea artei şi a valorilor ei îl au totuşi scriitorul şi criticul literar.

Dumitru Badea
— maistru —
Combinatul de industrializare a lemnului Tg. Jiu

SEMNAL

● **±+4 — CONTINUITATE — LA IZVOARELE PATRIEI.** Culegerea literară editată de Centrul judeţean de îndrumare a creaţiei populare şi a mişcării artistice de masă din judeţul Dolj, reunind 140 de lucrări a 85 de membri ai cenaclurilor şi cercurilor literare din judeţ, structurată în patru cicluri — **La izvoarele patriei, Eroica, Dor şi limpezire, Brâncuşiana** — la care se adaugă montajele literare reunite în grupajul **Spre comunism** şi cîteva piese de teatru, ne prilejuieşte — printre alte lucrări de autentică valoare — lectura poeziei **Ţara**, aparţinînd lui Ion Petre Neaga, de la Cenaclul literar al Căminului cultural — Gighera : „Ţară, sufletul apelor, / răcoarea seminţei, /respiraţia pămîntului, / aurul zorilor, / spicul din pîine, / braţul eroului, / vatra strămoşilor / şi încă aşa o mie şi una de alte / cuvinte rotunde ca nişte poveşti despre / oameni şi dragoste". Antologia — în 268 pagini — cărţii îi dorim apariţii de acelaşi nivel, deci continuitate, este îngrijită de Florea Firan şi Nicolae Petre şi apare într-un tiraj de 700 exemplare broşate.

● **Eugen Todoran — MAIORESCU.** O nouă reconsiderare a **Esteticii, Criticii şi Filosofiei** celui ce este «nu numai un nume, ci o „direcţie", deci o epocă, în literatura română, în cadrul istoric al Junimii». **(Editura Eminescu, 416 p., 16 lei, 5 500 ex.).**

● **Doina Curticăpeanu — V. ALECSANDRI, PROZATOR. (PROFILUL MEMORIALISTULUI).** Cu un eseu despre **Proza candidă** începe incursiunea autoarei în proza lui Alecsandri, «articole, foiletoane literare, schiţe de actualitate comică, „portreturi fotografice", crochiuri, biografii, manifeste, şi amintiri politice, însemnări de călătorie, scrisori» care, «cuprinzînd, în fapt, „toată viaţa de inimă şi minte" a omului Alecsandri [...] este aidoma acestuia, cu desăvîrşire sociabilă.». **(Editura Minerva, 210 p., 8.50 lei, 10 120 ex.).**

● **Ion Lotreanu — CALIGRAFII CRITICE.** Alte două volume de eseuri — **Analogia suverană**, 1975, **Creaţie şi implicare**, 1976— şi cinci de versuri : **Azimut**, 1971, **Lăcuste şi aeroporturi**, 1972, **Aici, lîngă Carpaţi**, 1972, **Aerul de sub fluturi**, 1974 şi **Punctul sensibil**, 1976 — consemnează prezenţa editorială a eseistului din acest volum. **(Editura Eminescu, 310 p., 13 lei, 1 800 ex.).**

● **Eugen Teodoru — BUCUREŞTI, ORAŞ DE VIS ŞI DE DOR.** Bogat ilustrat, deşi editura, oarecum de specialitate, nu a oferit condiţii grafice adecvate, rezultat din „dorinţa de a roleva sentimentul continuităţii şi diversităţii specifice acestui mare oraş, care s-a dezvoltat pe coordonate proprii, într-un stil al său, într-un spaţiu care-i aparţine definitiv şi-l diferenţiază total de alte aşezări umane", volumul lui Eugen Teodoru caută să marcheze, spiritul menit să guverneze aspiraţiile oamenilor acestui oraş . **(Editura Sport-turism, 248 p., 11 lei, 8.000 ex).**

● **Nicolae Lupu — DRUMUL SPRE PĂMÎNT.** După **Dospirea pîinii** (1971), **Nuntă călătoare** (1974), **Paznic al Grădinilor** (1975) şi **Ce se cuvine** (1976), poetul este prezent cu un nou volum, care îi semnifică mijloacele de expresie. Reluăm versurile din **Lună plină** : „Se înclină / Luna plină, / La izvoare / Să pogoare / Fruntea lui, / A naltului, / În candela / Satului, / Să-i răspundă / Miez de undă, / Din belşug / Dat peste plug — / Din pămînt / S-aud cîntînd, / Roditoare. / Mări de floare." **(Editura Eminescu, 154 p., 9,25 lei, 500 ex.).**

LECTOR

Sensul etic al literaturii

NICIODATĂ în istorie nu a putut să existe o pozitivă atitudine etică dincolo de aria infinită a libertății omului. Totdeauna morala și-a aflat izvoarele clare din zonele înalte ale libertății cucerite. Aceia care au luptat împotriva libertății au făcut parte dintre forțele oarbe antiumaniste, ridicîndu-se, implicit, împotriva sensului etic care orientează faptele demne de a se înscrie în patrimoniul spiritual al omenirii, în arcul evoluției sale.

Totdeauna, în istorie, drumul spre cucerirea luminoaselor creste ale eticii a traversat aspre itinerarii. El este echivalent cu cunoașterea integrală a adevărului și a realității, cu aspirația continuă spre desăvîrșire — o lungă devenire și cizelare a trăsăturilor care îl diferențiază pe om între toate creaturile universului. Dimensiunile sferei eticii spațiază asemeni curbelor evolutive ale libertății spre orizonturi infinite, relevînd capacitatea specifică omului de a-și sigila trecerea prin existența universală cu urme profunde, durabile măcar cît bronzul pe care îl poate aminti literatura. Libertatea este echivalentă pentru aceia care meditează umanist asupra magnificei noțiuni cu capacitatea, dar și cu voința fermă de a înțelege complexitatea lumii, naturii și societății. Nu poate exista, fără facultatea de a coborî spre limite antiumane, o altă cheie care să ne îngăduie descifrarea acestei entități în care oamenii se recunosc în primul rînd. Libertatea nu poate fi exaltată printr-o înțelegere conformistă, egală cu simplificarea sensurilor și dimensiunilor sale sociale. Mînuirea acestei noțiuni cere o deplină conștiință etică. De această caracteristică sînt conștienți, în primul rînd, creatorii literaturii și artelor care, neabdicînd de la autentica lor personalitate, nerenunțînd la unicitatea lor structurală, înțeleg să clarifice și să transmită, cu ajutorul imaginilor de lumină ale artei, ideile salutare pentru întreaga umanitate.

FINALITATEA comună a oamenilor este de a realiza o lume mai bună, acționînd în primul rînd asupra monadelor active care compun și caută să transforme lumea. Aceștia sînt oamenii, iar educația permanentă a gîndirii lor, a însușirii noului mod de a concepe existența și cunoașterea îndeamnă implicit spre o dezvoltare maximă a inteligenței. Capacitatea de asimilare a noțiunilor complexe ale cuceririlor ultime ale științei și psihologiei va ajuta la modelarea unui nou tip uman al cărui comportament, sub semnul etic al ideologiei revoluționare, va sparge scoarța individualistă, evadînd din cercul închis al acțiunilor pentru satisfacerea egoistă, axîndu-l pe drumul faptelor aflate în sfera intereselor generale. Orice intelect rațional va trebui să mînuiască mașinile și instrumentele noi pentru a cîștiga lupta împotriva timpului și spațiului, pentru cucerirea acelei bune stări comune și a acelei libertăți care să îngăduie aprofundarea oricărei creații, contribuind în felul acesta la desăvîrșirea omului.

Trebuie să existe aspirația permanentă spre o viziune globală a existenței și a creației în orice domeniu, în coordonarea tuturor elementelor realității prezente și în trasarea axelor pentru construcții viitoare.

Gîndirea nu se poate dezvolta de la sine, nefiind o facultate înăscută, ci o încoronare a unui lung proces evolutiv de asimilare a unor date și informații esențiale, despre lume și om. Acest fel de a medita, după cunoaștere și cucerirea capacității de a se orienta realist, servește în dezvoltarea caracteristicilor omului liber și responsabil, conștient de misiunea sa, de a fi o picătură activă din imensul fluviu uman care traversează și fertilizează harta istoriei.

SCRIITORII înzestrați structural cu o asemenea capacitate de a gîndi asupra omului și sensurilor existenței sale nu fac, prin arta lor, apologia obscurității, a misterelor fără răspuns, atingînd limite absurde, iraționale. Ei nu se consideră a fi participanți la o confrerie secretă de inițiați: tăind comunicarea cu oamenii, arta lor fiind numai o cristalizare de formă pură, o expresie înghețată a spiritului, o esență suprasaturată de intuiție și individualism. Marea literatură a fost totdeauna umanistă, așezînd în centrul său iradiant de culori și lumini omul și destinul său. Vocea gravă a scriitorilor, martori credincioși ai contemporanilor, s-a ridicat într-o lungă pledoarie pentru solidaritatea spirituală a oamenilor, pentru a indica astrul strălucitor al speranței în perfectibilitatea lumii. Reprezentanții adevăratei literaturi au știut să poarte torța luminoasă a rațiunii în orice itinerar labirintic al omului în căutarea sa neliniștită, în încercarea superbă de a cunoaște totul. Ei au purtat și întreaga încărcătură a emoțiilor omului, care nu este înzestrat numai cu clara rațiune, ci e și o trestie mlădioasă care se îndoaie în bătaia vîntului contrariu. Ei au cristalizat în imagini aspirația omului spre frumusețe și fericire, complexitatea unui teritoriu unic, parte integrantă a nemărginitelor zone umane. Scriitorii consideră omul drept singura ființă rațională din acest infinit armonic care este universul spațial și temporal interferindu-l cu întreaga lor capacitate de a-l înțelege și de a-l transmite emotiv, pentru prezent și viitor, într-un mesaj tensionat de încordarea de a comunica, prin frumusețe, sensuri existențiale.

Conștiința este judecătorul și arbitrul moral al fiecărui om, iar scriitorii aspiră să fie oglinzile profunde ale conștiinței întregii umanități. Ridicarea pe înălțimi a sensului etic al artelor este sarcina primă a oricărui creator în voința sa de a contribui la perfecționarea lumii și omului.

Alexandru Balaci

MONUMENTUL EROILOR DE LA PĂULIȘ
(sculptori Emil Vitroel și Ionel Munteanu, arhitect Cristea Miloș)

Iubirea de țară

Iubirea de țară nu-i un simplu țărm
ce s-a oprit în ochi de rădăcină.
Iubirea de țară e însuși ochiul altoit
pe osul adînc de lumină.

Iubirea de țară nu-i doar o săgeată
implintată veghe în jar la hotare.
Iubirea de țară e însuși hotarul sfînt,
dor meșteșugit și grai în fiecare.

Iubirea de țară nu-i doar ciocîrlia
ce spală cu rouă seva dimineții.
Iubirea de țară e însăși dimineața
din care ne-am ramificat arbore vieții.

Iubirea de țară nu-i doar vis și jurămîntul
de-a muri oricînd ni se va cere pentru acest pămînt.
Iubirea de țară e însuși pămîntul — suprema rădăcină
în care locuim, pe care o creștem nemurind-o
ca tot ce-avem mai sfînt și mai sfînt.

Ion Mărgineanu

Dezbaterile „ROMÂNIEI LITERARE“

PROBLEME ALE

Îndatoriri comune

DACĂ pe lume există artiști mari, nu este obligatoriu să existe și critici mari ; doar în cazul că ultimii reușesc (în sfîrșit !) să-i descopere pe primii.

Nu cred cîtuși de puțin într-o operă izolată a criticilor, operă literar-filosofică, desprinsă de fenomenul real al artei, de cutare sau cutare artist, de toți la un loc, de atelierele lor, de cei mai de seamă. Menirea lor este să ducă flacăra artei în mulțime, să-i selecționeze pe artiști după valoare (nu după funcții), să sesizeze la timp (nu mai tîrziu) apariția unei personalități, s-o înțeleagă, să-i facă și pe alții s-o înțeleagă.

Dacă un critic, în timpul vieții sale, nu a scris nici măcar o carte despre un artist tînăr, dacă nu a dovedit discernămînt, curaj, dacă așteaptă ca acesta să îmbătrînească, sau să moară, dacă așteaptă o conjunctură bună, un astfel de critic pierde orice șansă. Tot astfel, dacă un artist, după treizeci de ani, mai „caută“ sau imită încă un maestru, sau își peticește arta din doi sau trei, nu mai poate spera, chiar dacă ar veni la căpătîiul artei lui zece mii de critici.

Aportul de care vorbeam mai sus nu trebuie înțeles în sensul nevoii de a fi „lansați“ artiștii. Mă refer strict la aportul social, la propagarea operelor lor, la actul de culturalizare. Lansarea, pentru cei chemați, este inutilă ; pentru cei nechemați este egal cu a le da drumul din cupola circului în cap fără plasă.

Beethoven spunea că este tot atît de imposibil ca cineva să oprească înaintarea unui mare artist, cum o muscă ar încerca să oprească un cal din furia lui nebună.

Zona în care criticii de artă ar avea de adus o contribuție demnă de bărbăția și de cultura lor este studiul riguros asupra evoluției artei românești contemporane, dar mai ales felul cum s-a propagat ea în viața publică. Se impune revederea și cercetarea în mod critic a operelor de artă monumentală realizate în diferite orașe și locuri ale țării, calitatea și plasamentul lor, rolul pe care acestea îl au sau nu în educația etică și estetică a populației, dacă au pătruns în conștiințe. De pildă, zilele trecute am revăzut în parcul Herăstrău cît de prost rimează busturile acelea ajustate cu „eleganță“ pe sub umeri și așezate pe socluri semețe, cu sculpturile de imediată apropiere, care reprezintă copii în stil „marțian“ avînd capul sferic, perfect și corpul cubic.

Astfel, dacă arheologii și istoricii de artă ai viitorului ar fi să discearnă în ce secol au fost realizate unele sau altele, căror culturi aparțin, nu ar reuși în mod sigur.

TEORETICIENII noștri ar putea să lămurească de pe acum astfel de probleme, să explice dacă este vorba de : personalități, stiluri diferite, sau altceva.

Pe clădirea Universității din Iași, cea mai veche universitate din țară, deasupra corpului central, unde inițial au existat sculpturi de felul celor laterale, stau prinși de burlane de metal doi coloși reprezentînd un muncitor și o țărancă. Nu pun la îndoială calitatea acestor lucrări (cred chiar că sînt frumos executate) dar ele ar trebui amplasate adecvat.

Criticii de artă ar putea de asemeni să lămurească de ce orașul Buzău, care este plin de fabrici și instituții, este lipsit de statui, în timp ce în apropiere, la Măgura, sînt mai multe statui decît copaci.

Important este să înțelegem că atît criticii cît și noi artiștii avem multe îndatoriri comune, că deschiderea problemelor cu onestitate și curaj va face ca rolul și prestigiul nostru să crească. Interesul pentru cultura țării se cuvine să stea cu mult mai presus decît teama de a nu deranja interesele personale sau comoditatea.

Nu există măreție individuală, desprinsă de fapte valide pentru întreaga colectivitate, și nici noi nu ne vom putea înălța mai mult decît vom reuși să înălțăm întreaga țară.

Sabin Bălașa

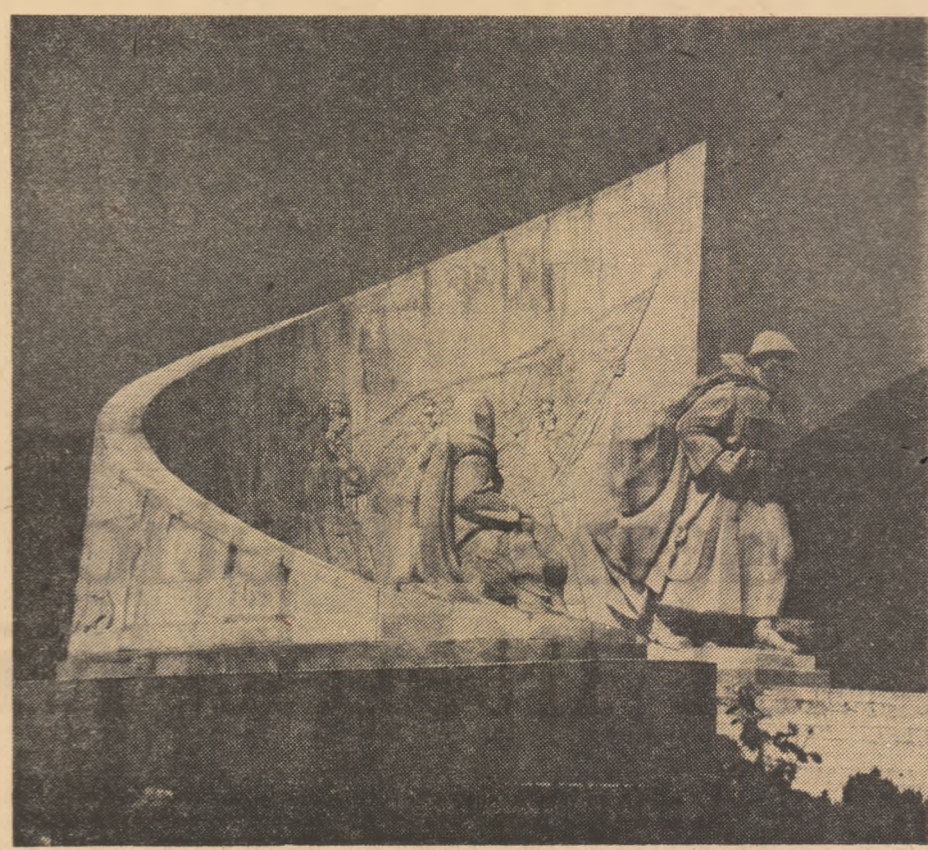

MONUMENTUL OSTAȘILOR ROMÂNI (Baia Mare, sculptură de Andrei Ostap)

Stîncă din Carpați

De milioane de ani, stă de veghe-n Carpați —
Stîncă peste culmi cu zăpezile veșnice :
are frați în Alpi, are frați în Himalaia,
uriașă crescînd între ceruri.
În ridurile ei visează rătăcitoarele stele,
pe frunte îi hohotesc lumini fără număr,
soarele la piept i se odihnește.
Dar nici atunci stînca nu mă pierde din ochi,
chiar dacă uneori sînt departe :
cu fața spre mine mereu
imi face semne — ca dulcea mea mamă.

Bartis Ferenc

în românește de DIM. RACHICI

Critica și grația intelectuală

AM CITIT de curînd o pledoarie binevenită pentru umor, cu invocarea firească a lui Caragiale. E drept că necesitatea umorului și a satirei e menționată periodic, dar că trecerea de la generalități la practica genului se face imperfect. Lăsînd la o parte calitatea — un Brăescu, un Păstorel, un Tudor Mușatescu nu se pot ivi în fiecare an, cu atît mai puțin un Caragiale — facilitatea rubricilor de specialitate nu e doar a mijloacelor, este, mai ales, a obiectivelor vizate, mărunte și obosite de repetiție. O literatură satirică nu se constituie din adnotări stilizate pe marginea condicilor de sugestii și reclamații.

Dar nu literatura satirică e în discuție aici. Critica utilizează și ea în măsură prea redusă modalitatea eficace a comicului. Mai ales ariticolele de generalizare confundă frecvent seriozitatea cu solemnitatea, respectiv cu emfaza. Confuzia între substanța ideilor vehiculate și stilul sever, apăsat, cu încheiere de articole rostite fortissimo s-a făcut simțită și într-unele dintre textele publicate în dezbaterea actualmente în curs. Chiar cîte un critic care distribuie cu delicii înțepături în cronici și caută, justificat sau nu, punctele sensibile la autorul pus în discuție ori la confratele cu care polemizează, s-a crezut obligat să adopte stilul pe picioroange.

Nu preconizez deloc tonul minimalizator pentru afirmarea ideilor importante, nici stilul cu orice preț sprințar. Cînd devin ticuri, ironia și sarcasmul se întîlnesc adesea la adolescenții nesiguri de ei, devin masca superioară cu care aceștia înfruntă situațiile și oamenii considerați ostili. Practicate tot atît de stereotip, pot avea și în critică semnificații similare. Denotă nesiguranța, șubrezenia unei argumentări, iluzoriu compensate de agresivitatea stilului.

Nici în critică, nici în literatură tratatul de retorică nu poate fi deschis la întîmplare. Formulele stilistice capătă energie și conving atunci cînd se sudează pe argumentare. Cuvîntul șochează pe partizanii criticii exclusiv intuitive și simpatetice, dar nu poate fi excomunicat. Mijloacele folosite trebuie să fie adecvate și temperamentului, structurii celui care semnează. Formula caragialiană „îl prinde sau nu îl prinde“ se aplică și aici. Cunoaștem destule pagini cu vervă opintită, care dau impresia unui balet de elefanți.

Eșecurile individuale nu compromit cîmpul de posibilități. Verva, reducerea la absurd a unei opinii refuzate, aparența binevoitoare a umorului, supleța ironiei, eventuala autoironie servesc și polemicii, dar rostesc indirect și adevăruri importante, lasă să se citească o profesiune de credință, închegată în negativ, prin ceea ce a fost punctat de zîmbet. Ele nu acordă soliditate argumentelor tortuoase, sofismelor, erorilor de gust. Verva factice se trădează pînă la urmă. Însă grația intelectuală — dar prețios — și ironia negratuită măresc forța de comunicare, dau valoare și durabilitate textului critic.

EUTIL să recitim asemenea texte polemice semnate de nume pe care le pomenim mereu. Nu aparțin unei lumi de arhangheli, fără imperfecție și fără erori. Există în critica trecută destule înfruntări pătimașe pe care nici o relectură nu le poate înfrumuseța. Chiar în polemici care au fixat un moment în istoria culturii noastre. Maiorescu și a doua generație de junimiști, de o parte, Gherea, de alta, Lovinescu și **Sburătorul** în opoziție cu **Viața românească** — dialectica istoriei ideilor descoperă adevărul în efortul comun de a elucida punctele în dezbatere, dincolo de pozițiile parțiale. În aceste polemici, un coeficient de nedreptate a fost inevitabil pentru fiecare dintre participanți. Dar paginile care par mereu proaspete la recitire rezistă timpului și prin vervă și prin stringența ideilor. Cele două laturi nu pot fi despărțite.

Cîțiva dintre autorii pe care i-a țintuit Maiorescu în **Beție de cuvinte** și în replica dată **Revistei contemporane** — V. A. Urechiă, Sion, D. Laurian — nu sînt simpli grafomani. Dar fenomenul ca atare, diagnosticat în memorabilul debut de articol care parodiază stilul savant și face referire la Darwin, era flagrant. Lecția de bun gust se realizează prin elocvența citatelor și prin rechemarea la logică. În amintirile sale, G. Panu a remarcat cu dreptate că Maiorescu care, cînd a încercat să practice umorul și parodia la reuninile festive ale Junimii, a eșuat, concentrează în aceste articole un comic irezistibil. Același lucru îl obține seria de portrete din **Oratori, retori și limbuți.**

Nici Caracostea, cu toate cotiturile pe care le-a străbătut, ultima fiind cea mai penibilă, nu poate fi redus la pedanterie și impostură. Portretul nimicitor pe care i l-a făcut Lovinescu nu-l cuprinde în întregime, dar vizează o latură efectiv vulnerabilă și, prin ea, un fapt ridicol și pernicios din viața literară : savantlîcul inutil care, cu cel mai derizoriu pretext, cheamă în ajutor tratate, titluri, teorii.

În amîndouă cazurile sînt apărate — indirect dar clar — valori ale criticii și nu numai ale criticii : justificarea cuvîntului prin sobrietate și logică la Maiorescu, antipedantismul la Lovinescu. La un secol sau o jumătate de secol distanță, textele delectează prin felul cum verva se contopește cu substanța. E un memento util și pentru criticul de astăzi, care confundă seriozitatea cu încruntarea, și pentru cel care se vrea vervos cu orice preț, chiar dacă îi alunecă piciorul pe funia subțire, destrămată a ideilor.

Silvian Iosifescu

Dezbaterile „ROMÂNIEI LITERARE“

CRITICII NOASTRE

Incidența etică

EXISTĂ, neîndoielnic, o etică a profesiunii. Legiferată, adesea, prin coduri morale. Cum e cel al medicilor. Sau al magistraților. Al celor ce răspund, social, de soarta altora. Despre cărți se spune că-și au destinul lor: **habent sua fata libelli.** Ceea ce, în ultimă instanță, e adevărat. Judecătorul suprem fiind, cum se zice, timpul. Și totuși, pînă ca el să-și rostească verdictul, situația lor e evaluată încă de la apariție. Atît de cititorii amatori. Cît și de cei investiți cu sarcina de a le aprecia, public, valoarea, adică de critici. De cei ce, în ansamblu și în parte, alcătuiesc conștiința literaturii. Zona hiperboreană a acesteia. Altitudinea la care stăpînă e luciditatea. Ca demers și ca recurs. Ca expresie a spiritului de discernămînt. A curajului de a formula opinii corecte, oneste, la obiect, eliberate de conjuncturi și de servituți. Dialogul purtîndu-se și cu autorul, și cu opera, și cu beneficiarul. În numele cultului pentru valoarea autentică. Pentru exigență. Pentru adevăr. Stabilirea și comunicarea adevărului, plăcut sau neplăcut, fiind, în materie de critică, principii deontologice. Că acesta poate fi formulat în „n“ variante e o chestiune care ține de factori multipli, inclusiv temperamentali. Esențial e să fie rostit, evitînd sofismele, acrobațiile sentimentale, mărturia în fals. Indiferent cine e subiect în propoziție. Fie el și prieten apropiat. Știind însă că suprema formă de manifestare a prieteniei este sinceritatea. Riscînd chiar, prin divulgarea punctului de vedere, înăsprirea sau ruperea relațiilor confraterne. Cum au riscat, spre onoarea lor, dioscurii criticii noastre între și postbelice, Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu, aflați nu o dată pe alte poziții, supunîndu-și reciproc criticii, fără menajamente, opțiunile. Scopul nefiind, obligatoriu, acela de a statua, finalmente, valabilitatea unei interpretări sau a alteia. Important, sub raportul eticii profesionale, e că, în virtutea independenței de opinie, nu s-au sfiit să intre în dezacord, ignorînd, spre binele literaturii, soluțiile de compromis. Avînd, amîndoi, conștiința morală a nonerorii. Împrejurarea e semnificativă, nu prin obiectul confruntării, ci prin natura ei. Prin ideea onestității. A imanenței acesteia. Potrivit preceptului: „sine ira et studio“.

CU ALTE CUVINTE, al obiectivității. În afara căreia actul critic e de neconceput. Obiectivitatea însemnînd atașare și detașare, bun simț, facultatea de a recunoaște dimensiunile reale ale unei opere, de a o interpreta și recomanda ca atare, de a o privi în context, de a-i sublinia meritele, originalitatea, dar de a-i releva, deschis, și neîmplinirile, de a-i descifra mesajul, în încărcăturile și semnificațiile lui, supunîndu-l discuției. Imparțialitatea presupune, evident, rezistența la orice fel de presiuni, nonaderarea la diversele alianțe de interes și, nu în ultimul rînd, autoritate morală. Modelul antic fiind Aristarc și nu Zoil. Autoritate a demnității profesionale. Care nu trebuie încălcată și jignită prin stabilirea de către critic a unor diagnostice voit eronate, țintind fie apologia, fie negarea, în temeiul supralicitării unei laturi sau alteia a operei comentate. Sau, cînd e vorba de sinteze, ignorînd complexitatea dialectică a fenomenelor, prin ocolirea implicațiilor neconvenabile tezei susținute. Ignorare cu atît mai paradoxală cu cît domeniul investigat e public, iar memoria și inteligența cititorului nu pot fi niciodată trișate. Memorie și inteligență neiertătoare, tentate să controleze informațiile, să rejudece procesele literare, să devină participante la spectacol, punînd nu arareori sub semnul întrebării viziunea regizorală. Descoperind abdicarea criticului de la postulatul obiectivității. Dar, tot paradoxal, și de la acela al instrumentării, prin probe, a tuturor elementelor-martor, chemate a elucida problemele. Sau măcar a le aproxima, prin raportare la tendința generală și la punctele-reper oferite de valorile confirmate. Practica fragmentarismului, a citatului revelator spicuit ca definitoriu, dezechilibrează adeseori sensul unicatului numit poezie, roman, schiță, nuvelă, piesă de teatru etc., acreditînd în alb caracterul apodictic al sentinței. Propunînd atenției nu ceea ce opera (sau epoca) propune ca univers imaginar, ca tonalitate integrantă în totalitate, ca mod de reprezentare estetică, tipologică și conflictuală, ideologică și afectivă, ca sistem de gîndire și ca sensibilitate, ci decuparea voluntaristă a unor culori din spectrul solar. Decupări maniheiste. Țintind, de la caz la caz, exclusivitatea albului sau a negrului. Că anume texte nu îngăduie varianta negrului (**id est: impostura, maculatura**) ori a albului (**id est: capodopera**) e de la sine înțeles. De neînțeles e cînd culorile sînt recepționate daltonist. Comunicate în consecință. Ca virtuți sau nonvirtuți. Înșelîndu-l și pe cititor, și pe cel ce a provocat prin cartea sa interpretarea.

GĂRZI PATRIOTICE, pictură de Romeo Zamfirescu

CRED în conștiința de sine a scriitorului. De aceea mi-e frică de confruntarea cu ea. De judecata critică și autocritică a lui. A celui aflat în neîncetat conflict cu idealul, din unghiul limitei. Al autocunoașterii. Al severității asumate. Unghi de neevitat. Esențial. Pentru că, **volens-nolens**, cel mai autorizat judecător al criticului (cititorul poate fi influențat) rămîne, dincolo de volutele verbale, pledoarii sau rechizitorii ale acestuia, autorul comentat. Care știe în ce măsură adevărul a fost intuit sau nu. Judecată teribilă, sub incidență etică. Autorul putînd fi de acord cu șansa circumstanțială ori în dezacord cu nonșansa (tot circumstanțială), dar și tulburat prin sinceritatea opiniei, prin coincidența opțiunii. Opțiune care, în ceea ce-l privește pe critic, se fixează în orizonturile eticii. Ale unei etici profesionale, prin program, prin disjuncții, prin ideal. Dar despre etică, luînd în dezbatere condiția criticului, vocile menite a o determina sînt invariant variate.

Aurel Martin

Sporirea glasurilor criticii

MEREU se subliniază importanța criticii în viața unei literaturi și totuși parcă niciodată nu o facem sau nu o înțelegem îndeajuns. Critica nu e numai conștiința unei literaturi, așa cum s-a spus de atîtea ori, dar și aceea care dă adevărata viață unei opere artistice. Căci o operă artistică nu începe să existe decît în clipa în care devine o problemă a conștiinței critice. Prin aceasta nu trebuie să înțelegem un proces prea complicat, apanaj al unui grup restrîns de spirite „de elită“. Ceea ce se întîmplă specific critic în acțiunea unui profesionist al disciplinei nu diferă în esență de ceea ce se petrece la nivelul cel mai modest al receptării și peste el nu se poate trece. Critica profesionistă nu face decît să dezvolte o sumă de constatări, de intuiții și de înțelegeri pe care le întîlnim la nivelul simplului cititor; oricît de savantă, ea nu trebuie să se înalțe pe coturnii trufiei, sau pe catedra rigidă a explicațiilor venite de foarte „sus“, a admonestărilor și impunerii de opinii.

Căci adevărata critică nu se instituie ca o instanță cît mai îndepărtată de raportul creator-public pentru a-și elabora și formula în mod ocult verdictele. Ea e, dimpotrivă, un factor în stabilirea acestei legături, și nu-și găsește rostul decît printr-o acțiune dublă, deopotrivă asupra celui care scrie și asupra celor care-l citesc. Există critici care prin felurite mijloace (specialism, adaptarea unor tehnici analoage celor pe care le întîlnim în știință, stil de maximă complicație, inaccesibil profanilor) caută să dobîndească un statut autonom disciplinei lor, tocmai pentru a cuceri în final himerica „autoritate“ a lucrului elaborat în mister. Poate că scopul mai îndepărtat sau inconștient al unor astfel de tendințe e dobîndirea unei eficiențe atît de totale a actului critic încît să-l facă pe cititor să accepte verdictele criticului fără a mai verifica prin propria lectură aserțiunile acestuia.

Or, ne aflăm aici în fața unui grav pericol nu numai prin transformarea criticii într-un exercițiu în sine, dar și prin efectul de descurajare pe care-l are asupra cititorului. Acesta e îndemnat în mod indirect să nu mai gîndească critic, să nu încerce a-și forma o opinie, s-o aștepte de la criticul cu autoritate.

E un pericol grav pentru că noi credem în universalitatea spiritului critic și deci în prezența lui, chiar în cazul cititorului simplu.

Semnalînd aceasta, ne îngăduim a nu fi de acord cu unele afirmații ale lui Șt. Aug. Doinaș din articolul **Obiectivitate și autoritate**, publicat în „România literară“ (nr. 31 din 4 august 1977) din care cităm: „Una din iluziile — plină de consecințe, de altfel — ale vieții literare este aceea de a crede că suma opiniilor de bun simț exprimate de către diverși cititori asupra unei opere literare ar reprezenta un fel de ideal al activității critice, și că obiectivitatea critică n-ar fi altceva decît consensul lor. Nimic mai fals decît acest «paradis statistic»! E ca și cum am susține că «adevărul» poeziei noastre de azi ar consta în jalnicul acord al poeților mediocri — aceia care scriu toți la fel, singura deosebire între ei fiind iscălitura — și nu în aportul substanțial al cîtorva personalități ireductibile, care coexistă ca stelele pe cer: fiecare cu poziția și lumina ei, fiecare cu sateliții ei. Gustul literar al opiniei publice este, desigur, un factor important al sociologiei culturii, și nu o dată are o anumită valoare practică. Dar opiniile de «cititor» nu pot înlocui activitatea criticilor literari, al cărei rol este, între altele, și acela de a oferi temeiuri avizate chiar pentru formularea acestor opinii“.

NEGREȘIT că „opiniile de cititor“ nu pot înlocui activitatea criticilor și nici constitui un ideal pentru aceștia, dar ele sînt oricînd demne de luat în seamă; dacă ele nu sînt prea bine întemeiate, nu credem că ar păcătui prin lipsa de acuitate și de curaj pînă într-atîta încît să poată fi asimilate cu „jalnicul acord al poeților mediocri“. Credem, dimpotrivă, că tocmai efectul principal al ascultării lor ar fi semnalarea diversității de opinii, adică un fapt pe care-l dorim cu toții dar ar trebui să-l și încurajăm în fapt. Întrucît ne privește, socotim că punctul cel mai de jos al imoralității criticului e să nu admită exercițiul dialectic al disciplinei sale, realitatea criticii ca dialog, și deci diversitatea de opinii — pe baza cărora el însuși își desfășoară acțiunea.

Revivificarea activității cenaclurilor va avea și urmarea că va dezvolta spiritul critic și-i va oferi și alte posibilități de manifestare decît cele strict publicistice, prin forța lucrurilor limitate. Știm din experiență că există cazuri în care critica aceasta orală — negreșit, o foarte prețioasă instanță primă — se exprimă în forme virulente, exagerate, fără controlul mai temeinic al reflecției ulterioare pe care-l capătă orice judecată, oricît de riscată într-un text scris. Dar chiar dacă greșește sau nu-și găsește tonul exact, critica aceasta impune și susține climatul dialectic de dispută absolut necesar în raportul scriitorului cu cititorii săi.

După cum se știe, în toate cercurile literare din trecut s-au manifestat o serie de critici orali, capabili de judecăți foarte exacte, de intuiții surprinzătoare, chiar dacă n-au lăsat o operă scrisă. Ba am zice că farmecul și viața proprie a cîte unei grupări de scriitori o forma tocmai prezența unor astfel de „amatori“ care izbuteau să dea efervescență unei atmosfere, să stimuleze disputa în jurul unei opere citite.

Cenaclurile vor trebui să sporească numărul vocilor criticii și, în acest sens, ele pot deveni un prilej și pentru confruntarea criticului cu publicul. Dacă scriitorul trebuie să aibă curajul și modestia de a se supune judecării, nici pentru critic experiența nu e chiar lipsită de folos. Dacă dialogul creației cu cititorul e absolut necesar, el nu se exclude, ba chiar se impune, între obișnuințele criticului. Să nădăjduim că acesta din urmă va avea ocazia în aceste confruntări să întîlnească acea situație în care însăși rațiunea lui de a fi se justifică (și pe care îndeobște criticii o salută în principiu, dar n-o acceptă pe propria lor piele) anume de a se vedea contrazișii.

Alexandru George

Dumitru Bălăeţ

Copac solar

Din toate cîte se zidesc în ţară eu adun
lumină şi putere — gestul frunzei ocrotitor
în arcuirea ramurilor acestui copac
solar care mi-e Patria.

Trunchiul copacului creşte în bucuria mea,
deopotrivă coroanele lui deasupra
plaiurilor străbune ;
rădăcinile-i coboară îmbrăţişînd
pămîntul strămoşilor,
Carpaţii-i sînt pavăză.

Fie-mi destinul de frunză lîngă rodul
acestor ani, razele gîndului mă luminează
dinspre Soarele viitorului.

Din toate cîte se zidesc în ţară eu adun
lumină şi putere — gestul frunzei ocrotitor
pentru oamenii de azi, pentru copiii
de mîine.

Vei şti atunci...

Să poţi privi pădurea cum se încarcă de
auroră,
pe cînd depărtatele stele nu au murit
încă o asemenea fericire ascunsă adînc
în desaga ta de peregrin nocturn
ca pe o pîine s-o frîngi, ridicînd-o apoi
către buzele tale.

Oricum, să fii mai sus, să vezi
valurile ei cum oftează în somn
la trecerea vîntului, şopot de frunze
ridicînd trei poduri de raze
ca trei arcuri în vis depărtat,
pe strigătul, din cînd în cînd,
al cocoşilor sălbatici.

Vei şti atunci că răsăritul e pe aproape,
că izvoarele îl vor oglindi şi-l vor duce
pe firul lor de argint în adîncul pămîntului,
tu nu-l vei mai aştepta însă,
drumul tău te cheamă spre alte zări
alte metamorfoze şi vei coborî mai uşor
tăpşanele încărcate de umbră.

Să bucurăm clipa

Noaptea culegeai ierburi sub roiuri de stele,
trei foi, patru foi, neştiute foşniri şi descîntec
învăluiau chipul meu şi lumina aceea de vis
care plutea peste dealuri.

În adîncimi cîntecul stelelor îngîndurînd
pieptul tău cu flaute multe
şi eu le sorbeam, cum le sorbeam,
ca dintr-un cuib rătăcit şi el
într-o pămîntească alcătuire.

Să bucurăm clipa, spuneai, odată cu ierburile,
foşnetul glasului tău încărcat de miresme
chema roiurile stelelor mai aproape
în lumina aceea de vis
care plutea peste dealuri.

Atîta inimă

Cum pîndeşte ţăranul vremea bună de muncă
la cîmp
şi se ia după soare, după zborul păsărilor,
mersul nourilor pe cer, plînsul din depărtări
al stelei,
cum mîngîie el Glia aspră şi blîndă,
frămîntîndu-i cu îndîrjire, ca pentru o pîine
dospită, noroaiele,
cum smulge din cer biciul ploii şi-al vîntului
şi-l trece peste obraz în plesnete scurte,
apoi îl înfăşoară rece şi noduros după
mîinile-i
bătucite,
cum adună el bob lîngă bob, tulpină lîngă
tulpină,
arbore lîngă arbore, pentru a creşte mai mare
hambarul, livada, pădurea,
cum întîmpină florile, trecerea lor nesigură
către rod, peste primejdiile brumei,
îngheţului,
omizilor de tot felul,
cum coboară în arşiţă şi-n zăpor, se luptă
cu neghina şi apele, şi culege ce-a mai rămas
de la nesăţioasele rozătoare,
cum se bucură pentru rod, trimitîndu-l grăbit
spre oraşe,
şi o ia de la capăt iarăşi şi iar,
cu fiece primăvară...

Atîta inimă, atîta veghe, atîta lumină
cum îmi vor străbate şi mie-n cuvîntul
pornit peste vremuri ?!

Dumitru Stancu

Ţărmul sfînt

În veşnicul sîn, în veghea eternă,
În mantia pură a ideii trăiești,
Mamă şi viaţă şi floare,
În inima mea creneluri sădeşti.

Fulger pe raza născută anume,
Viaţă roditoare în sfînt anotimp,
Timp cernut prin ochi de petală,
Prin ochiul meu — al Patriei nimb.

La noi înfloresc clipele,
Orele înfloresc în roditoare cîmpii,
La noi inima bate, inima pămîntului
Transhumanţa din fii.

Şi fiii sunt talpa Ţării Române ;
Şi chip de floare e al ţării scut.
Ei şi-au dat clipele vieţii, şi-au dat vederea
Ţărmului sfînt ce i-a născut.

Baladă pentru veşnicia ţării

Ca să ne fie grîul în linişte deplină
Am adunat provizii din munţii de lumină

Am pus de strajă Oltul şi Dunărea curată
Ne-am adunat cu codrii şi Dorul laolaltă

Am mîngîiat pămîntul cu muzică divină
Cu Doina am dat suflet şi trup şi rădăcină

Stejarului sădit la margini de grădină
Apoi sub umbra lui ne-am adunat la cină.

În jurul mesei sacre, sub bolta foşnitoare
Ne-am întărit credinţa în glie şi în soare

Şi-n timp ce grîul nostru rodea adînc,
pămîntul
Aduse-un zgomot straniu, izvoarele şi vîntul

Şi Codrul ne strigară că vin pe cai şerpeşti
La margine de ţară, jefuitori de vieţi, de grîu
şi de secară.

Ne-am strîns atunci cu toţii, am luat în grabă
spada
Ne-am apărat cu Oltul, cu Dunărea, cu munţii
la Posada

Apoi ne-am strîns în horă şi am băut lumină
Şi grîul a crescut în linişte deplină.

Pe drumul de lumină

Boirebista, rege al vămilor cereşti,
Pe drumul de lumină străbate azi în noi,
Călătorind în ţara cu doine şi poveşti
Stă braţul lui alături la griji şi la nevoi,

De fruntea lui se sprijină Carpaţii,
Şi Dunărea e inima-i pulsînd
Din ochii lui de vultur ţîşneşte-n generaţii
Iubirea vechii Dacii, din buciumul sunînd

Răsar şi azi insemne, e vocea lui solară,
Românii au păstrat în firea lor, în colţul lor
de taină
Nebănuită stelă — un diamant ce-i patimă şi
dor
Mai drepţi, mai limpezi în lumină din el se
întrupară

La sînul ţării veşnic acei viteji, eroi.
Ca să ne fie grîul mai limpede şi casa
Să fie înbelşugată ne-a dat simţul unirii ce-i
în noi.

Boirebista, rege pe cerul ţării ară :

S-avem belşug şi pace, el trup cu-ntreaga ţară
Şi suflet viu în seculi, la griji şi la nevoi
Pe drumul de lumină străbate azi în noi.

Mihail Sadoveanu tînăr corespondent

CA ADOLESCENT, Mihail Sadoveanu, elev în clasa a V-a a Liceului Național din Iași, lăsase aceste impresii colegului său, Heinrich Pechelman, finul său în literatură, sub numele Enric Furtună :

„Avea 17 ani și venea de la gimnaziul din Fălticeni. Toți eram firavi și gălăgioși, numai el bine zidit și tăcut. Nu vorbea decît dacă era întrebat sau dacă avea ceva de spus. Seriozitatea lui nu ne-a impus numai nouă, conșcolarilor ; a impus și profesorilor [...] După două săptămîni numai, Sadoveanu se văzu recunoscut, atît de profesori, cît și de colegi, fără vreo prealabilă numire oficială, ca șef al clasei". Dăm acest citat din aparatul de note al recent apărutei cărți : Mihail Sadoveanu, **Corespondența debutului** (1898—1904), ediție îngrijită, note și studiu introductiv de regretatul Savin Bratu și Constantin Mitru (Editura Minerva, București, 1977, Colecția Documente literare). Pe coperta exterioară, din eroare, s-au cules datele 1894—1904. Întîia scrisoare din cele șaptezeci și una, adresate lui Enric Furtună, este datată 1898, april 3, Pașcani, de la locuința părintească.

Nu ridic nici un dubiu asupra exactității portretului fizic și moral al tînărului licean, care corespunde în totul cu imaginea maturității, cînd marele scriitor impunea tot prin masivitate, tăcere sau brevilocvență. La lectura primului paragraf al întîii scrisori, izbește îndrăcita vervă, unită cu familiaritatea tipic băiețească, a școlarilor de pretutindeauna. Sînt ispitit să transcriu întregul paragraf, presărat cu exclamații, interogări, cacofonii voluntare, muntenisme, jocuri de cuvinte, expresii franțuzești scrise fonetic (vu zave compri), etc., totul în cea mai cordială formă orală, de o neașteptată volubilitate. Cum însă paragraful e prea lung, trec direct la următoarele trei :

„**Pă** urmă, ce mai vine ?

Aha ! Ce mai faci ? Cum te afli, cum mergi cu **sănătraista** (=sănătatea, nota noastră), ce-ți mai face viața, capul, mîna, și **plus de tont** (vorbă să fie !) pana ! — Dar acuma iarăși... Știi tu ce vra să zică cuvîntul pană ? — Nu — să-ți spun eu... Pana nu-i nici de **gînscă**, nici de gălină, ci de altceva... Cum de altceva ? Așa.. Poate atîrna de multe ! În sfîrșit, înțelegi (vorbă iar să fie) că mai mult de toate atîrnă de **talancă** (talant = talent). Bun. Deci — așadar, pare că eu te-am **întrebatără** pe tine, și tu vii acuma cu grai către mine ca să-mi faci următoarea chestiune :

— Ce-ai mai făcut, bade ?"

În acest stil continuă scrisoarea pe două pagini de tipar în — 8°, amintindu-mi un alt scris asemănător, în tinerețe, al lui Duiliu Zamfirescu, mai tîrziu stilat la modul rigid și protocolar, către prietenul său, N. Petrașcu, junimist ca și dînsul.

La Mihail Sadoveanu, încă din adolescență, cum văzurăm, masca alternează ritmic cu spontaneitatea, ca și cum avea de pe atunci de a face cu un nou **homo duplex.**

DIN EXCELENTELE pagini de introducere **(Portretul artistului în tinerețe),** mărturisesc că n-am înțeles prea bine ce a vrut să spună autorul (sau autorii) în această frază :

„Sadoveanu avea, **așadar,** o concepție clară despre autenticitatea «eului profund», de altfel în însăși opera finită, în opoziție cu amăgitorul personaj biografic reconstituit, mai mult sau mai puțin fortuit, din file prin definiție provizorii în scriitura lui".

Acel **așadar,** pe care l-am subliniat, urmează după observația că Sadoveanu, mai tîrziu, a trimis puține scrisori, — adică n-a fost un corespondent asiduu, și că n-a lăsat un jurnal intim. Ne rămîne deci să reconstituim portretul moral din operă. Să fi avut Sadoveanu „o concepție clară despre autenticitatea eului profund ?" Cred că nu-i plăcea noțiunea de **autenticitate,** pusă la noi în circulație de Camil Petrescu și care n-avea alt sens decît adevărul sufletesc, către care năzuiesc toate școlile literare, ce e drept, pe căi diferite. Cît despre „eul profund", dacă sintagma i-a căzut sub ochi lui Sadoveanu, el va fi recunoscut în ea cam același lucru ca și adevărul de ordin moral, care este unul, profund sau neprofund. Rămînem însă la părerea că acest așa zis „eu profund", adică, în termeni mai simpli, adevărata fire a omului, nu apare totdeauna, nici din jurnalele intime, nici din corespondență și nici din opera literară sau artistică, ci din constantele alcătuirii sale psihice, manifestate prin gesturi și fapte revelatoare (ceea ce nu înseamnă că privesc lucrurile ca un behaviorist, inclusiv după comportamentul fiecăruia !).

Nu-l vom urma mai departe pe prefațator, în teoriile sale dihotomice (omscritor, doi, dar consubstanțiali etc.), întorcîndu-mă la interesanta corespondență cu Enric Furtună, ale cărui scrisori, din păcate, nu ni s-au păstrat. Scrisorile către ceilalți doi corespondenți sînt prea puțin numeroase : șapte către Hristea Coșoiu, directorul revistei „Pagini literare" și trei bilete către Panait Mușoiu, care a scos „Revista ideii", la care Sadoveanu s-a străduit să-i obțină abonați. De obicei foarte lucid, ba chiar ipercriticist, tînărul Mihail se entuziasmează de modestul periodic, numindu-l „admirabila revistă", precum și de tot atît de modesta proză a directorului ei, rămînînd „uimit față cu măiestria limbii".

Mă întreb : unde era „eul profund" al viitorului mare scriitor : în exigență sau în indulgență ? În statornicie sau în variație ? Mihail Sadoveanu își schimbă opinia față de Mihai Codreanu, a cărui persoană și poezie îi par la început nesuferite, ca apoi să-l admire și să vadă și în el un om scindat, un alt homo duplex : „un suflet sensibil și delicat", închis însă în carapacea răcelii.

DIN scrisorile liceanului către colegul său, facem cunoștință cu un scriitor precoce format, împărțit între munca artistică și distracțiile naturiste de înotător, pescar și vînător, — pasiunile lui de o viață. Nouă nu e, decît pentru cei ce nu i-au citit splendidele amintiri din **Anii de ucenicie** (1945), slăbiciunea lui pentru poezie, cu care a debutat, fără a stărui pînă la capăt, cu excepția erupției lirice din jurul vîrstei de șaizeci de ani, în „scriitura" Cîntării Cîntărilor. Cîte o misivă, ca accea datată „1898, august 17, Pașcani", e scrisă în versuri alexandrine, în altele îi comunică ultima „poezioară", iar bucata de rezistență are ca subiect inocenta petrecere colegială, care a dus la eliminarea șefului clasei, pe patruzeci și cinci de zile : **Tragedille Galatei** în 816 versuri, dacă le-am numerotat bine, de variate forme metrice, toate tinzînd însă a reînvia epopeea eroicomică, în largi ritmuri, cu reminiscențe clasiciste și cu personaje mitologice, alături de cele locale. De fapt, **Cîntecul lebedei,** cel final, de 136 versuri, a fost scris „după patruzeci de ani" de la eveniment, adică în 1941, semn al importanței pe care gravul Sadoveanu, în momentele lui de destindere, destul de frecvente, a acordat-o epizodului școlar neuitat, dar nu și inenarabil.

Sfătuitor al prietenului său, poetul în proză, superior celui în versuri, îi dă îndrumări lui Enric Furtună, care ataca și el genul descriptiv, cu aceste interesante formulări :

„Și să-ți spun : la pastel nu trebuie **inspirație,** ci numai **observație,** la pastel e numai **măiestrie,** și nimic altceva. Versurile trebuie muncite, figurile alese, cuvinte și expresii nouă, căci altfel ești sarbăd și cazi în banalitate".

Urmează exemple, ale unui judecător sever, cu **această** concluzie : „Mie nu-mi plac pastelurile sterpe, așa, descripție numai. Mult mai mult efect au, și cu mult mai frumoase ca artă sînt, cînd întovărășesc o idee lirică" (scris. datată „Joi, 15 februarie 1901, Fălticeni").

Destul de discret în privința vieții sale sentimentale Mihail Sadoveanu își mărturisește iubirea pentru Ecaterina Bilu, sora unui coleg defunct, fericirea conjugală deplină, admirația chiar pentru talentul ei literar și-i trimite lui Enric Furtună o mică mostră lirică a poetei care n-a străduit, dăruindu-i o numeroasă progenitură și condițiile cele mai potrivite muncii lui literare. Strigătul „sînt fericit" revine de mai multe ori și pune capăt, la vîrsta de 21 de ani, unei tinereți căreia nu i-au lipsit neplăcerile și strîmtorarea.

Scrupulul artistic, din prima tinerețe foarte dezvoltat, îi dictează povestitorului reluarea, de mai multe ori, a primului său roman, **Șoimii,** apărut întîi în foiletonul ziarului „Voința națională", cu remunerarea autorului (excepție deosebită în acele vremuri, cînd literatura nu era materialmente rentabilă). După consacrarea sa timpurie, va primi onorarii și din partea lui Coșoiu, și de la St. O. Iosif, la „Sămănătorul". Persoana lui Iorga, cînd îl cunoaște în cercul acestei reviste, îl entuziasmează, dar fierbintea relatare epistolară nu corespunde celei de peste patruzeci de ani, din **Anii de ucenicie.** Să nu cerem însă artiștilor memorie prea bună, nici consecvență deosebită ! Principalul rămîne că Mihail Sadoveanu este, alături de Dimitrie Anghel, printre primii scriitori români care au știut să-și profesionalizeze scrisul și să-l facă prețuit la adevărata sa valoare, punînd capăt mizeriei și cerșetoriei scriitoricești.

O altă notă **importantă** este aceea a unei estetici **naționale,** cum o preconizează într-o scrisoare către Coșoiu, cu dorința de a face din periodicul lor un for de creație românească. Limbă și simțire românească, acesta-i programul lui Mihail Sadoveanu, înainte de a se afirma plenar la „Sămănătorul" și de a da în anul **său,** 1904, patru cărți de răsunător succes.

Șerban Cioculescu

Podul

CE s-a mai petrecut de acum doi ani, din 1975, cînd am scris aici pentru ultima oară despre podul de la Cernavoda ?

S-a petrecut următorul fapt : nu peste mult timp, în vara aceluiași an, m-am dus și am trecut Dunărea înot, nu chiar printre picioarele lui, cum îmi imaginasem și mult mi-ar fi plăcut, fiindcă soldații care îl păzesc mi-au spus că nu e voie, ci foarte aproape de ele, în umbra pe care, atît de măreț, zvelta lui siluetă o aruncă peste ape.

El împlinea atunci optzeci de ani de viață și, ca și în clipa în care îl văzusem întîia oară, îmi părea foarte bătrîn, aparținînd, cu dorobanții de bronz de la capătul lui, nu unui alt secol, ci unei vremi legendare.

Trenuri îl străbăteau, la intervale foarte scurte, cînd dinspre mare, făcînd să vibreze uriașa-i dantelărie metalică, umplînd văzduhul cu acel vuiet prelung, ce se revărsa peste ape și peste maluri, imn al omului și al faptelor sale, uneori de o cutezanță ce se învecinează cu sublimul și cu nebunia.

Îl ascultasem de atîtea ori, de peste jumătate de secol îl ascultam, în fiece vară, în timp ce de la fereastra vagonului cu care călătoream spre mare zăream rostogolindu-se tot spre albăstrimea ei, dar pe un drum mai lung și cu o încetineală milenară, bătrînul fluviu. De la înălțimea la care mă aflam, convoaiele de șlepuri, ce-i spintecau apele miloase, păreau foarte jos, undeva pe o altă treaptă a lumii, și trebuia să dau pupilelor virtuți de binoclu spre a distinge dacă punctul pe lîngă care treceau era cumva o barcă.

Acum, eu eram punctul, probabil invizibil pentru cei ce, în acea însorită zi de august, grămădiți la ferestrele vagoanelor, își vor fi aruncat privirile spre uriașul șarpe de apă ce face mîndria atîtor popoare europene. Unul după altul, trase de locomotive care nu mai scoteau fum, trenurile treceau într-o parte și alta, trezind de fiecare dată vuietul aerian al podului, atît de înalt și de prelung, de parcă s-ar fi zguduit bolta cerului.

Cîteva ore mai tîrziu, la căderea nopții, aveam să-mi dau seama că întreaga Cernavodă trăiește sub semnul lui. Rătăceam pe străzi de pe care nici nu vedeam, nici nu bănuiam existența fluviului și a podului. Dar chiar în clipa în care, cu ochii la vreo stea, le uitam cu totul, ele îmi erau reamintite deodată : văzduhul începea să vibreze și, peste întreg orașul, ca și cum acesta s-ar fi aflat în preajma unei oțelării cu o producție ritmică, se revărsa o șarjă de zgomot.

Dar mult mai mult decît de acest zgomot de uzină, eram uluit de descoperirea pe care, în acea zi, o făcusem. O viață întreagă, de cînd l-am văzut întîia oară, la sfîrșitul primului război mondial — atunci, în 1921, fratele său mai mic de la Feteești era frînt în două și prăbușit în apă, încît am trecut Borcea cu piciorul, pe un pod de vase, între călători ce-și tîrau, care cum putea, bagajele — fusesem obișnuit să-l privesc, poate datorită și uriașelor staturi ale dorobanților ce-l străjuiesc, ca pe isprava unei generații legendare, a celor ce luptaseră la Plevna, a celor ce încheiaseră un capitol de istorie care ținuse cinci sute de ani, răstimp în care încăpuse totul, tot ceea ce puteam ști, tot ceea ce putusem ține minte — cu o altă memorie decît aceea care îl reținuse pe Ramses al II-lea și pe Alexandru cel Mare —, tot ceea ce încorporasem, ca dimensiune și chip al vechimii, în ființa mea de om al spațiului carpato-dunărean, nume de oameni și locuri : și Constantin Brâncoveanu și Vlad Țepeș, și Dimitrie Cantemir, și bătălia de la Călugăreni ,și cea de la Rovine..

Or, în acea zi din vara anului 1975, după ce îl proslăvisem încă o dată, ducîndu-mă să trec Dunărea înot prin umbra lui — era un an jubiliar, împlinea optzeci de ani, și se cuvenea să-i aduc acest omagiu —, și trecînd-o, și ajungînd la celălalt mal, și stînd acolo pe o buturugă de salcie, și contemplîndu-l, și tot ascultîndu-i vuietul, aproape imemorialul vuiet, mi-a fost dat să fac descoperirea de necrezut că venerabilul pod, măreț și legendar, nu-și începuse existența decît cu treisprezece ani înaintea mea.

Treisprezece ani, numai treisprezece — Dumnezeule, ce descoperire ! — se scurseseră din ziua cînd, peste aeriana, amețitoarea construcție trecuse, sub privirile regelui Carol I și ale lui Anghel Saligny, cea dintîi locomotivă, pînă în ziua în care eu venisem pe lume. Iar de atunci pînă acum cînd priveam, ascultam, judecam și mă minunam, aproape 70 !

Din acea clipă, uluitoare clipă, din acea zi, neuitată zi, altfel mi-am situat ființa în trecerea timpului, în scurgerea anilor pe aceste pămînturi. Ședeam pe buturuga de salcie, față în față cu dealurile de calcar ale Dobrogei, cea mult iubită și mult cutreierată de mine cu piciorul, și nu îmi mai apăream, cum mi-am apărut atîta vreme, un ultim trecător, dintr-un șir foarte lung, ci trăiam sentimentul că sînt acolo, lîngă apele bătrînului fluviu, dintr-o tot atît de mare vechime ca și priveliștile din jurul meu.

Cu coatele pe genunchi, asemeni îndepărtatului străbun de la Hamangia, mi-am lăsat fruntea în palme, dar am retras-o numaidecît, spre a-mi privi atent mîna dreaptă : între degetele ei simțeam urma penei cu care parcă abia sfîrșisem să scriu, culese de pe buzele înțeleptului domn, neuitatele vorbe prin care își statomicea stăpînirea pînă la marea cea mare.

Geo Bogza

Confruntări

Apologia poetului

LUMEA în două zile e un poem — în sensul în care și *Suflete moarte* se numise așa — un poem al realului : lauda lucrurilor, apologia concretului existînd. Ceea ce impresionează la George Bălăiță, în primul rînd, este excepționala forță a concretului sensibil, plastic, complexul de senzații ce infuzează celor mai umile aspecte o doză masivă de real. Personajele trăiesc în orașul Albala sau în tîrgul Dealu-Ocna în atmosfera ce amintește de *Locul unde nu s-a întîmplat nimic, La paradis general, Oraș patriarhal*. Sigur, multe, foarte multe s-au schimbat, Antipa și Felicia locuiesc la bloc nou, orașul are ritmuri rapide, între care localnicii află răgaz pentru starea numită *Kief*. Dar modern e nu numai decorul, ci și sensibilitatea și stilul. Dacă Antipa e un Oblomov, libertatea stilului amintește de Joyce. Nume — ar mai fi și altele — ce nu ne rețin aici fiindcă lecturile lui Bălăiță sunt perfect asimilate iar personalitatea sa artistică plenară, inconfundabilă. Și ce admirabil e scrisă cartea. Iar eroul ei e Poetul (nu liricul) în sensul vechi și autentic al termenului, creatorul, cel ce ordonează lucrurile și le dă sens, re-creează lumea în două zile, în două solstiții : vîrfuri și cumpene. O apologie a Poetului deci sau, parafrazînd : Apărarea și ilustrarea poetului. Dar de ce trebuie el apărat ?

Mai întîi această beatificată plenitudine a realului celui mai cotidian ; o mică sărbătoare, acasă ; o zi ca altele în Dealu-Ocna unde Antipa e funcționar — navetist. În lauda lucrurilor George Bălăiță e admirabil. Fotoliul Baroni, vechea oglindă dăruită de mătușa — și celelalte, devin personaje. Nici un obiect, aliment, nici o jivină nu trec prin carte fără a primi sacralizarea poeziei. Poeme : în noul apartament, la bloc, gol, deocamdată, Felicia face cafea ; bucătăria ca lume a sărbătorii ; un cămin studențesc, după război, o gară, vara, în dimineață ; un peisaj cu dealuri văzut din tren ; coridorul de la Sfat ; camera bătrînei Anghelina. Ar trebui citat imens — nu se poate. Totuși : 21 decembrie — strada : „Printre camioanele stropite cu noroi cafeniu, lăptos ca în mijlocul unei veri ploioase, fără să se ferească de limuzinele negre sau gălbui sau vișinii, mereu același noroi vesel țîșnit dintr-o drăcie de pistol cu apă, neluînd în seamă gaz-urile kaki cu căruțele cu cai greoi, roșcați care își ridică strînse în curele capetele de cai de povară, nările lor adulmecînd aburii cerului înșelător, rînjind cu o bucurie prostească, bine înfipți pe picioarele lor scurte și iscînd un gol în viermuiala nesigură a străzii, doi copii pocneau din bice [...] O fetiță cu palton roșu, guler de blană albă, trecea strada și încîntată și speriată de trăznetele bicelor se oprea pe bordura plină de noroi și zăpadă terciuită și nici nu-i păsa că fusese trimisă să cumpere zahăr și pîine, iar mama ei într-o odaie din uriașul bloc de beton aștepta [...] Bărbați și femei pe trotuar strecurîndu-se unii pe lîngă alții, grăbiți, făcîndu-și loc cu umerii, haine ușoare, cămăși descheiate la gît, sus nu pui căciula dar jos tălpile calcă în mizga groasă ferindu-se de bălțile pline cu un fel de smîntînă cafenie, la capetele mîinilor atîrnă sacoșe încărcate cu sticle, cartofi, portocale, pachete, pungi, borcane, ouă, mere, stafide, lămîi, unul duce o oală mare albastră în care se văd două verze murate, altul trage un cărucior de lemn cu roate de tricicletă plin de sifoane, acoperite cu un țol rupt, o femeie bătrînă stă lîngă o butelie de aragaz și privește cu ciudă în jurul ei. Printre salcîmii tineri din micul scuar, se mai pot vedea pete de zăpadă." Ne oprim : păcat !

E PRETUTINDENI o frenezie de culori și sunete și mirozne, o bucurie de a fi pe lume, în această lume, de a trăi cu toate simțurile în prezent, o plenitudine a realului, ce se întîlnesc prea rar în proză. Comportamentul eroilor e verbal — mai ales — și el constituie o încîntare, un recital din care se insinuează caracterul cu micile lui ascunzișuri naive ce îl trădează, îl stoarce pînă la epuizare, prins de o ureche superdotată amintind de Creangă și Caragiale. E deajuns să menționăm monologul vecinei, al doamnei Milea sau al doamnei Stănculescu sau al inginerului Druică, adevărate arii de bravură. E o lume care vorbește, ce se exprimă de tot în monolog sau dialog — cu excepția lui Antipa care mai mult tace și ascultă : el se ascunde printre vorbe — de unde suspiciunea. Suntem sub puterea vorbei, sub vraja ei, și Antipa, poetul, e vrăjitorul : „o lume de mirosuri peste o lume de lucruri și ființe în mișcare, un nas uriaș, două nări mirosind globul." Senzații complexe ce te urmăresc pretutindeni. La întîmplare : „În coridorul lung și întunecos : căldură înăbușitoare, aer închis mirosind a tencuială umedă, tinctură de iod, amoniac, varză fiartă, cu toate că mozaicul este bine spălat, curat, lucește, în ape adînci pînă departe". Comportamentul verbal al personajelor — exact, fluid, nuanțat, definitoriu — se contopește cu frenezia de culori, miresme, sunete și o mare precizie a ochiului creînd o lume bogată, exactă și nuanțată. E aici o adevărată poftă de a scrie, o trîntă cu materia în care nici un amănunt nu devine amorf : un șoarece trece smerit, varul cade din tavan ca o ploaie de zahăr, pîrtia e de zahăr candel, caloriferul e vopsit cu unt, în curte pirotesc păsări bune de mîncat — lume a sărbătorii.

În centrul acestei lumi stă Antipa. Întru definirea lui se încearcă toate personajele. Primul aspect pare defavorabil. Antipa zîmbește, copil nepăsător, are farmec, e trăznit cu hazul lui caraghios și pofta lui nestăpînită de glume, da, gluma pentru el e totul. Obrăznicie plină de farmec, un măgar simpatic, farsa e vocația lui Antipa, nepăsătorul. Așa spun despre el ceilalți, depun mărturie pe bandă de magnetofon sau în procese verbale. Inocentul Antipa e pus sub observație : era tăcut. Se relevă plăcerea, fantezia, cruzimea cu care pune la cale farse, șir lung de întîmplări grotești. Farsa e vocația lui, trufia și egoismul lui se retrag în duioșie. Poetul e pus sub acuzație, amical, fiindcă e altfel, e diferit. Pentru Felicia, care-l iubește, Antipa e mincinos, strivit de spaima minciunilor sale, fiindcă fantezia lui trece în ochii ei drept minciună. Minciuna este la Antipa fantezie, libertate. „Dar Felicia nu admite asta. Pentru ea minciuna este una singură. Păcatul la fel de greu". Mica lor confruntare capătă proporții de simbol. Povestind, Antipa creează „o lume neprevăzută, necunoscută și misterioasă în același timp, uriașul mecanism căruia-i dădusem viață proprie sub ochii plini de iubire ai femeii mele, era mult mai important și mai real decît călătoria la S." Dar Felicia „vroia adevărul, adică șirul monoton de fapte cenușii care erau orele petrecute lîngă un om pe care-l disprețuiam". Minciuna lui Antipa e deci „fantezie în acțiune", talent, capacitate creatoare. Amicii îl privesc ca pe banalul cartof arghezian fără să observe că e cuprins de har. Minciunile și tăcerile sale ascund adevărata lui forță, aceea de a crea lumea în două zile.

AUTORUL aduce contra lui Antipa toate „dovezile" ca să-l micșoreze, de fapt ca să-l apere. Din perspectiva comună el pare așa cum apare. Dar nu este el funcționarul fără har, „funcționarul neantului" ce eliberează certificate de deces sufletelor moarte, nu este el anchetatorul Viziru ce investighează realitatea, nu este el și Pașaliu, ziaristul-mitoman, vînător de cărți rare, nu este el înțeleptul August pălărierul și chiar fanaticul Anghel, ucigașul lui Antipa, ce trăiește în legende, în lumea oglinzii lui Su Cio, și în ulița alhimiștilor din Praga de aur, și în obsesia Golemului ? (Anghel ar fi fantezia necontrolată, oarbă). Nu a trecut prin Antipa toată această lume pe care tot el o re-creează nu în șapte, ci în două zile ? Antipa e Poetul, cel ce simte lumea re-creînd-o în două modalități, în două solstiții, el e cel ce simte vara în toiul iernii și presimte iarna la începutul verii ; el e vestitorul cel ce simte Timpul. Bălăiță a scris cartea vulnerabilității poetului, cel ce se justifică doar prin Carte, care e creație.

Antipa era numai farsor ? Pînă unde se poate împinge gluma ? Cît de mare e puterea farsei ? Întreita întrebare de la început (pag. 59) e reluată în final (pag. 317). Această carte a bucuriei de a fi e o carte a rîsului pe toate tonalitățile — iarăși îl amintim pe Joyce din *Ulisse*... Ar fi de scris un studiu despre modalitățile rîsului într-un roman care e o laudă a lucrurilor, un elogiu al faptului de a fi. Nu e dizolvant, rîsul ? Zici nu : e un rîs confirmativ în lumina căruia și diavolii sunt — să parafrazăm un coleg care îi seamănă — blînzi. Șotii, farse, buf, ironie de intelectual subțire, surîs și hohot de rîs. Romanul e scris cu o tehnică modernă ; dar el conține și parodia acestei tehnici. Planul cărții este expus de cîinele Argus iubitei sale cățele Eromanga (Dafnis și Cloe !) : Argus scrie un poem, *Mondo Cane*, în două părți — Domestica și Infernalia. Semnificația împărțirii tot Argus o explică. Viziru anchetează asupra morții lui Antipa înregistrînd pe bandă de magnetofon veselele elucubrații ale beatului Pașaliu ce deține informații și scrisori de la cățeluța Eromanga. Narațiunea se amestecă (vezi *Falsificatorii*, Gide) cu pagini din caietul anchetatorului care nu conține nimic despre obiectul unei cercetări fanteziste ; el notează de pildă că Antipa a rîs singur la intrarea în bloc, informație obținută de la Pașaliu ce o deținea de la cățeluța Eromanga ce o știa de la cîinele Argus ; fișele de lucru la jurnal stîrnesc surîsul. Textul e îmbibat cu fantezie și umor. Antipa vrînd să ajute pe Felicia, la bucătărie, se împiedică și cade. Soția îl ridică de o aripă dar, din nebăgare de seamă, îl scapă în oala cu supă care fierbe la foc scăzut. Rîsul autorului rămîne sub semnul blînd al acestei declarații a lui Antipa : „Pentru mine răul e doar semnul că binele există". De subliniat că în această carte scînteietoare nici metafora, nici ironia nu cresc parazitar, nu asfixiază un stil viguros, plastic, clasic. Un roman minunat care va rămîne.

Paul Georgescu

LIMBA NOASTRĂ

Calc, traducere și împrumut lexical

● CÎTEVA erori evidente, întîlnite nu demult în unele lucrări de specialitate, ne-au determinat să revenim asupra unei probleme de care ne-am mai ocupat cu altă ocazie, pe care o considerăm deosebit de importantă și care nu îi interesează, desigur, numai pe specialiști. Dealtfel, termenul însuși de **calc** a fost împrumutat de lingviști din domeniul artelor, pentru a denumi un procedeu cu totul special de îmbogățire **a vocabularului, a frazeologiei** și chiar **a structurii gramaticale** a unei limbi. Sub forma lui cea mai răspîndită, procedeul calcului lingvistic constă în copierea, imitarea ori împrumutarea așa-zisei **structuri** sau **forme interne** a unui cuvînt străin. Fiind vorba de cuvinte **derivate** și **compuse**, acestea sînt ușor analizabile în elementele lor constitutive, pe care vorbitorul bilingv le traduce (integral ori numai parțial) în limba receptoare sau influențată. Rezultatul acestui tip de calc este apariția unui nou cuvînt, format din material indigen, dar cu o structură străină, împrumutată. Sensul noului cuvînt este întotdeauna același cu al modelului străin pe care îl imită. Astfel, rom. **întrevedea** (care nu este atestat pînă în secolul al XIX-lea), este o creație cultă din **între** + **vedea** după modelul frc. **entrevoir**, ale cărui părți componente au fost traduse prin cuvintele românești corespunzătoare. De multe ori calcul este **parțial**, reducîndu-se numai la rădăcină, ca în cazul lui **periaj** (necunoscut dicționarelor noastre), care a fost creat după frc. **brossage** (format din **brosser** „a peria" + suf. **-age**). Tot un calc parțial este și **a menține**, care nu poate fi explicat decît prin frc. **maintenir**, al cărui sens original a fost „a ține cu mîna" (asemenea lat. ***manutenire**, din care provine).

Spre deosebire de neologismele citate, compusul **cal-putere** (căruia în franceză îi corespunde **cheval-vapeur**), trebuie explicat prin engl. **horse-power** sau prin termenii germani cu o structură similară : **Pferdestärke** și **Pferdekraft**. Dintre calcurile de structură totale îl menționăm aici și pe **simțămînt**, la baza căruia stau frc. **sentiment** și ital. **sentimento**, care au mai fost și împrumutate sub forma **sentiment**. Precum vedem, cînd se împrumută integral complexul sonor al unui cuvînt străin și, totodată, sensul sau conținutul semantic al acestuia, nu poate fi, în nici un caz, vorba de calc lingvistic, ci numai de împrumut lexical. Iată de ce, cînd am citit într-un articol de cultivare a limbii că rom. **debușa** reprezintă „o calchiere a frc. **déboucher**", am înțeles că e vorba de o simplă și venială scăpare, căreia nu-i vom acorda prea multă atenție. Pentru ca raportul de care ne ocupăm să fie cît mai clar cu putință, adăugăm că, față de **colabora** (care este un împrumut din frc. **collaborer**), **conlucra** reprezintă un calc lexical de structură după același model, în timp ce perifraza **a lucra împreună** trebuie interpretată ca o simplă traducere a aceluiași termen franțuzesc (cu trei reflexe diferite în limba română). Într-o situație similară se mai află **futurologie** (împrumut propriu-zis), **viitorologie** (calc lexical parțial) și **știința viitorului** (traducere printr-o unitate sintagmatică a frc. **futurologie**, engl. **futurology**).

Uneori se pot calchia sau traduce literal și unități frazeologice sau combinații lexicale cu caracter constant, care sînt echivalente reale ori numai potențiale ale unor cuvinte. În astfel de cazuri vorbim de **calcuri frazeologice**, care pot fi și ele totale sau numai parțiale. Să se compare, spre exemplu, **a avea loc** (o traducere fidelă a frc. **avoir lieu**) și **la ordinea zilei** (după frc. **à l'ordre du jour**) cu **diabet zaharat, scaun electric, a face naveta** și altele, care constituie calcuri frazeologice parțiale după frc. **diabète sucré, chaise électrique, faire la navette** etc., întrucît numai unul din elementele lor constituente este tradus. Cf. și **politică externă** (calc frazeologic parțial după ital. **politica estera**), față de **politică internă**, care e un împrumut total din aceeași limbă (**politica interna**), nu din franceză, unde există numai **politique intérieure** și **extérieure**.

În urma precizărilor făcute, rezultă că orice calc de structură (fie el lexical sau frazeologic) este, în același timp, și o traducere sui-generis, dar nu orice traducere reprezintă un calc. După opinia noastră, calcul autentic presupune o **identitate de structură** între model și copie. Aceasta înseamnă că, dacă modelul calchiat este un compus sau un derivat, ceea ce rezultă prin calchiere trebuie să fie tot un compus sau derivat, nu o perifrază sau o unitate frazeologică. De aceea nu putem fi de acord că **jumătate de ton** este un calc de structură după fr. **demiton** sau ital. **semitono**, cum afirmă o tînără romanistă, care studiază terminologia muzicală din limba română. De la aceeași autoare mai aflăm că **a juca** „a cînta la un instrument" este un **împrumut omonimic** (!) din frc. **jouer**, cînd, de fapt, este un calc semantic mai mult decît evident (cum am arătat pe larg în articolul intitulat „Calcul internațional" din S.C.L., nr. 5/1975). Spre marea noastră uimire, același **juca** este inclus, ceva mai departe, în categoria calcurilor de structură, încît nu mai înțelegem aproape nimic.

Dintr-un alt studiu (în care se discută **începuturile terminologiei filosofice românești**), aflăm că **împregiurstare** ar fi un calc semantic după lat. **circumstantia**, dar, în realitate, e vorba de un calc lexical de structură, pentru că termenul românesc este tot un compus, care reproduce forma internă a modelului latinesc. Tot aici se afirmă că **stări imprejur** reprezintă un „calc de structură" după **circumstanțe** și același statut mai este acordat lui **împreună stătătoare** (pentru **coexistente**), **a scrie imprejur** (pentru **a circumscrie**) ș.a.m.d. În ultimele exemple avem de-a face cu simple traduceri, întrucît structura compusului **circumscrie** (el însuși un calc parțial după lat. **circumscribere**) diferă de a perifrazei **a scrie imprejur**, raportabilă la același model latinesc. De ce totuși **scris imprejur** (în loc de **circumscris**) este trecut și în categoria calcurilor semantice rămîne pentru noi o adevărată enigmă.

Theodor Hristea

Actualitatea literară

Semnele Istoriei

DE LA **Ecce tempus** (1968) și pînă la recentul său volum*), lirica lui Ion Brad a străbătut un proces de limpezire și organizare a motivelor, fixîndu-se în linii ferme, mature, în peisajul poeziei noastre de azi. Volumele intermediare: **Orga de mesteceni** (1970), **Zăpezile de acasă** (1972), **Noapte cu privighetori** (1973) și **Templul dinafară** (1975) sînt tot atîtea etape ale unei geneze provocate de conștiința unui refuz al ludicului („Nu știu să mă joc, nu pot să mă joc", spune poetul în **Cuvintele** din volumul **Ecce tempus**) și de asumarea unei condiții ingrate: „Toate s-au spus, răspus în poezie" (**Geneză**). Evoluția sa nu e — premeditat — spectaculoasă, și spre deosebire de alți confrați de generație, nu se sprijină pe renegarea zgomotoasă a vechilor poeme, în care se găsesc — dincolo de zgura vremii — cîteva filoane durabile, mereu reluate. De aceea, nu se poate vorbi în cazul lui Ion Brad de o **ruptură**, ca la alți poeți ai deceniului șase, ci mai curînd de voința tenace a unei continuități, de o consecvență în delimitarea unei geografii lirice proprii. Chiar dacă în acest spațiu pătrund de la o vreme accente noi, ținînd în primul rînd de „spectacolul lumii", contemplat în frecventele călătorii, ele se convertesc în aceeași structură reflexivă care filtrează pitorescul și încearcă să-i extragă, prin meditație, un sens moral-filosofic. Dacă volumele anterioare inserează și notații pur turistice, de felul „ilustratelor" din Helsinki, Samarkand, Leipzig, New York, Istanbul sau din „Țara dimineților liniștite", contactul mai îndelung cu Elada descoperă în „amiaza mediterană" — precum altă dată la Duiliu Zamfirescu, Ion Pillat și Lucian Blaga — legăturile noastre indestructibile cu universul clasicității. În evocările popasurilor pe Acropole, la Theba, la Delphi ori la Mikene (încă din **Ecce tempus**), pînă la coborîrea în intimitatea acestui „prezent perpetuu" (cum numește Dan Hăulică Grecia într-un excepțional eseu), în **Templul dinafară** e o continuă euforie a luminii („De-atîta lumină, totul se clatină / Lumea curge în sus"), a solarității gîndului, beatitudine a „liniștii netrecătoare", dizolvare în imemorial („strop de uimire, strop de uitare"), precum în poemele antologice **Skiatos, Mikonos, O marmură rănită, Parnas, Arheologic, Din „Dialogurile" lui Platon, Rugăciune spartană, Acteon** ș.a. Acest nivel al poeziei lui Ion Brad își găsește corespondentul în paleta luminoasă a altor „peisaje intime": marine nocturne, evocări de vechi interioare, privelști hivernale, „fantezii" (prezente mai cu seamă în plachetele **Orga de mesteceni** și **Zăpezile de acasă**), de o picturalitate delicat-grațioasă, în consonanță cu plastica românească și cu o tradiție pillatiană, în cel mai bun înțeles al cuvîntului. O asemenea viziune caligrafică revine numai accidental în ultimul său volum, în rare inserții ale farmecului melancolic autumnal, citite însă prin medierea frescelor („cu zugrăveli / Ca niște pomi ce ard sub fumul toamnei") ori în enluminurile naiv-hieratice ale vechilor manuscrise „unde și-acum încă risipesc / Polen de aur crinii zugrăviți / Și păsările ce-și lovesc în aer / Aripile de îngerii ce cîntă". În **Transilvane cetăți fără somn** voluptatea imaginii pasteliste e înlocuită însă cu pierderea în stratul frust al lexicului arhaic, popular, în procedări sintagmatice amintind de textura versului lui Goga sau Voiculescu: „busuioc străbun", „flori-luceferi", „anii meșterii-viclenii", „colții de mistreț ai urii", „munți fierăstruiți", „văi învîlvorate", „lumina preacurata", „umeri de podgorii", „maica pădure" etc., etc. De unde și tenta apăsat etnicistă a vocabularului invadat de „turme", „plaiuri", „toacă", „sihlă", „hrisov", „înorog", „chivoturi", „pridvor", „buhne", „țintirim", „leat", „sînger" sau distilarea mateină a sonurilor limbii vechi, în ritmurile și frazarea cronicărească. Stilul de „epitaf" și „pisanie", portretul de „cronicar" și „ctitor" vin din **Pajerele** cunoscute, în evocarea parafrazată a unei inscripții din Gavriil Protul ori a gestului de gospodărească dărnicie al vechilor principi: „Aici la **Lavra**, milostiv, Neagoe / Au înnoit biseareca cea mare / Cu-altariu și cu tinzile-mpreună, / De pare c-au stropit cu stele ceriul, / Plumbul cel vechi l-au prins cu altul nou, / Acoperind-o toată de iznoavă, / Clisericță zidi, din temelie, / Zăvese-n fir de aur și de-argint / Prea înfrumusețate iar au dat, / Și au făcut mertic atît de mare / În taleri ce curg gîrlă an de an..."

Poemul din care am citat, **Cronică veche și nouă la Muntele Athos**, realizează — credem — o încercare de fuziune lirică între două nivele aparent (pînă aici) disparate ale contemplației: realitatea „aheologică", senină și euforică a Eladei, prospectată în alte volume doar în semnificațiile ei intrinseci, se încarcă deodată cu amprenta românească, descoperită în ideea unei participări. Frumusețea implică aici un destin comun, asumat nu fără sacrificiul pus la temelie, precum în mitul sud-est european, ridicat însă — printr-o transgresare a baladei lui Manole — la semnificația globală a ființei neamului. Căci dacă în pastelurile risipite anterior, și inspirate preponderent din „amiaza mediterană", poetul exprimă difuz sentimentul unui „alean" și o stare de „veghe", ambele raportabile la Blaga, în actualul stadiu el se descoperă „slugă și domn / Al vegherilor" — precum evocatorul „limanului portughez" — prin încorporarea unei dimensiuni temporale.

CU alte cuvinte, setea de clasicitate îi oferă și posibilitatea confruntării, de pe acest promontoriu sudic, cu realitățile noastre naționale, în primul rînd ale vectorilor ei istorici. Semnele istoriei se află și ele prezente în volumele dintre 1968—1975, sub aceeași „veghe toridă" ce-și mută privirea fără somn de la **Sarmisegetuza** („vatra tragicei iubiri") la **Suceviță**, la **Gorunul lui Horia**, de la **Terra Daciae**, **Tabula traiana** ori **Histria**, la o **Livadă din Maramureș**, o **Vară în Bucovina**, pînă la simbolica **Alba-Iulia**. În acest spațiu al amintirilor cumplite, duioase, eroice (deasupra cărora stăruie „constelația Eminescu"), poetul se știe „veghetor" (**Nu pot să dorm**); țara e pentru el floarea veșnic atrasă de un tropism solar: „Nici o floare n-a avut rădăcinile / Stropite cu-atîta sînge / Ca tine / Floarea soarelui / Sora soarelui / Țară..." Sentiment al rotației: continuă rotire spre lumină, roată a dansului, roată a fîntînii aducînd din adîncuri apa, roată a martiriului lui Horia, roată a adunării de la Blaj, circumferință a Țării în centrul cărela se află „cetățile fără somn" ale Transilvaniei. Această „rotire" descifrată în peisaj, în istorie, în simbolica populară a rostogolirii lunii și soarelui imprimă în cele din urmă poeziei înseși un „ritm mioritic" existențial, thanatic și de resurecție: „Ritm mioritic: munte-vale, vale-deal, / În leagănul străbunului Ardeal / Iar mă întorc. Iar mor. Iar reînviu".

Dintr-o stare incantatorie, cea de „oracol", **veghea** se transformă în **priveghe**, motivele disparate organizîndu-se în ultimul volum în patru mari cicluri elegiace și eroice totodată: **Epitaf** (unde accentele cele mai calde le regăsim în poemele **Volevozii-rîuri**, **Epitaf la mănăstirea Cozia**, **Țepele lui Vlad**, **Pe Argeș în jos**), **Recviem la Mihai Viteazul** (mai inegal, prozaic pe alocuri, putînd însă servi drept bază textuală pentru o cantată modernă, în spiritul muzicii lui Cornel Țăranu sau Liviu Glodeanu), **Gorun la Țebea** (așijderea) și **Osuar**. Ultimul ni se pare și cel mai realizat, prin elogiul patetic, într-o frazare sobră, de concentrată emoție, adus amintirii „eroilor" cuvîntului pe osemintele cărora se sprijină întreaga strălucire a culturii românești. Poetul mai evocase și altă dată siluetele de jertfă ale „dascălilor", un Cantemir, Ciparîu, Șincai, pînă la G. Călinescu sau Miron Radu Paraschivescu, Ion Agârbiceanu (la moartea acestora din urmă, spre pildă). Dar reluînd un model pillatian (din **Bătrînii**), **Osuarul** însumează o înălțătoare galerie de portrete ale „trecutului viu", din care citez cîteva pentru modul de implicare sentimental-biografică a poetului însuși, în sensul unei identificări intime, fără nimic din picturalitatea detașată, mai rece, a suitei lui Ion Pillat: **Ctitorul**, **Corifeul**, **Cu Ciparîu...**, **Eminescu, 1866**, **Cîntărețul Ardealului**, **Ionică Albu**, **O lacrimă...**

Fiindcă aici Ion Brad depășește o anume stilistică didactic-discursivă, cît și retorica ușor emfatică din alte cicluri (**Recviem la Mihai Viteazul**, spre pildă), prin însăși confundarea planurilor unui eroism al figurilor „istorice", în spiritul romantic carlyle-ian, cu jertfa umil-anonimă, celebrată în buna tradiție a lui Octavian Goga.

DAR cu aceasta atingem de fapt nivelul poate cel mai fecund al liricii sale, regăsibil în ultima secțiune a volumului, intitulată **Oracol**. Este reîntoarcerea poetului la sursele primare, la orizontul satului, la ceea ce numise altă dată „rădăcinile" sale. Fidelitatea față de origini, la un poet familiarizat cu lumea modernă, pe toate meridianele ei, rămîne nota adînc românească și totodată foarte personală a lui Ion Brad. Satul e în continuare pentru el o **axis mundi**, matca primordială, vatra sacră. În imaginea sa lirică există însă o netă diferențiere atît față de hieratismul rustic al lui Goga, cît și față de optica lui Ion Pillat din **Satul meu**. Satul lui Ion Brad nu e unul abstract, paradigmatic, ci un topos aievea **al său**, localizabil pe hartă, așa cum răsare insolit la Liviu Rebreanu în **Cuibul visurilor**: e Pănadea natală, cu imaginile ei fulgurante („În cimitirul bătrîn, copiii scutură prune"), cu via pîrguită, „plopii-n colind", brazii „păgini", lumina „de vecerne" a după amiezelor, portretele moșilor (**Tata Licu**, **Bocetul bunicii**), rai al copilăriei ce descoperă — ca-n **Amintirile** lui Ion Agârbiceanu — farmecul bucolic al anotimpurilor și al muncilor agreste (**Amiază**, **Seceriș**, **Împărăție**, **Apune frunză** ș.a.). Simpla lui amintire doare ca o rană: „Trecătorule, fratele meu cunoscut / Ori necunoscut, / Dacă te-apropii, / Să n-atingi satul acesta c-o floare: / Cămașa de aer pe rănile vechi, / Tăiate pînă la os, / Încă doare! / Ori numai eu / Mai plătesc tristeților vama, / Lunatec cînd vin / Și-l îmbrățișez dureros / Ca pe-o iie de in / Țesută-n copilărie de mama?" (**Pănade**). Încă din 1963, în ciclul **Rădăcinile**, sentimentul unei ascendențe-descendențe indelebile își disputa accentul tonic (satul „crește în mine, n-apune"), cu cel mustrător („Și iarăși satul /Mă strigă: Ion!"); euforia cufundării în **Lumile copilăriei** cu melancolia distanțării în vreme și spațiu (**Scrisori de acasă**). Nu e deci de mirare că pe acest traiect sentimental poetul reface motivul — atît de rezistent la poeții ardeleni — al „dezrădăcinării" (activ și la Lucian Blaga): revederea, confruntarea cu cei lăsați în urmă generează senzația stranie a unei inversări a vîrstelor; chemat de bunici la nunta lor de platină, „să stau spunînd eu singur, prea clar în fruntea mesii, / Dacă mai știu, cîntarea și plînsetul miresii" (unde tonalitatea versului descinde din Goga), poetul răstoarnă brusc raporturile: „Cum mă priviți, voi, mirii mirării, amîndoi, / Îmi pare sau aievea-i? sînt mai bătrîn ca voi". (**Acasă**). Mai tîrziu, în frumosul poem **Noapte albă** (1970), sentimentul înstrăinării („Mult mai scăzută, casa părinților...") refăcînd imaginea lui Goga din **Casa noastră**, se combină cu sentimentul blagian al imposibilei întoarceri („oprită mi-e întoarcerea în toate..."). Acest motiv central în lirica lui Ion Brad fuzionează cu invocația recurentă a imaginii materne (**Rădăcină**, **Mama**, **Mamei**, **dincolo** și altele, numeroase). Satul — vatră născătoare — se identifică în cele din urmă cu dorul fără sațiu al maternului. În **Transilvane cetăți fără somn** periplul se încheie tocmai de aceea cu o revenire la acest „oracol". Tortura dulce nu ia niciodată sfîrșit („dorul bătrînului sat / În mine ca soarele înmormîntat"), timpul și distanțele („rătăcit în mările sudice") n-au ogoit aleanul; nici sentimentul unei confruntări („Ce să le spun? De unde sînt? Al cui?") la fel de acut în poemul **Oleandrii**, nici nevoia comunicării („noaptea, cînd stau de vorbă cu satul..."), chemarea la **Judecată**, compariția în fața unui **Tribunal nocturn** al justificărilor. Icoana mamei revine tulburătoare în **Pleiade** („Tot mai departe, tot mai greu te-aud / Din stelele călătorite-n sud"), iar satul se preface în „urnă" funerară.

ȘI totuși, dincolo de elegiacul atît de pregnant, atît de caldomenesc al acestui filon liric încă fecund, o sinteză nouă se simte în volumul lui Ion Brad: confluență a motivelor (copilărie=sat=Transilvanie=Țară), mutație a simbolului **Templului dinafară** în acela al „osuarului", al **Cetății sfinte** unde Istorie și biografie fuzionează. Ea e „Cetatea vie, singura ce-aprinde / În mine-aceste fructe suferinde / Să-mi ceară straja, să-mi ucidă somnul, / Să-i fiu glotașul ultim eu, și domnul, / Îmbrățișați sub veghile viclene / Ca leii fumurii de la Mikene". Din frecventarea intimă a clasicității — nu numai în priveliștea vestigiilor ei, ci și în spiritul ei stoic-umanist —, din cufundarea în straturile memoriei istorice și în cele imemoriale ale satului-mamă, Ion Brad construiește utopicele sale „cetăți fără somn", oraculare și tiranice prin stăruința memoriei.

Pe coperta volumului ilustrat de un mare artist, Constantin Piliuță, numeroșii ochi ce străpung parcă negurile amintesc acele lucarne din acoperișele orașelor transilvane, a căror privire te urmărește cu insistență din orice unghi te-ai afla: semne ale unei istorii neadormite, conștiință mereu trează, veghe a Poetului.

Mircea Zaciu

*) Ion Brad. **Transilvane cetăți fără somn**, Ed. Cartea Românească, 1977.

Poezia

Geometria ideii

ÎNTR-UN sugestiv spațiu al interiorității, „printre cărți cu grijă așezate", se desfășoară drama discretă din **Gramatică tîrzie** *), drama unui cărturar ispitit de cunoaștere și de imaginație, dar și nemulțumit de roadele singuraticei sale rîvne contemplative. Ion Pop este un foarte fin eseist, cu o înclinație constantă pentru analiza universului liric (trei cărți de critică publicate sînt dedicate acestui fenomen : **Avangardismul poetic românesc**, 1969, **Poezia unei generații**, 1973, și recentul volum **Transcrieri**, 1976) și ca atare propria structură poetică este marcată de o anume sensibilitate teoretică, abstractă. Poetul se lasă dominat de eseist, creația sa e controlată, stăpînită, organizată de o luciditate critică prea strînsă care îi conferă în același timp și organicitatea.

În poemul program al volumului apărut de curînd, această perfectă autostăpînire se declară direct și forțează poetul să-și dezvăluie taina. „Aici, printre cărți cu grijă așezate, — / Da, se va spune, era un ins livresc, / Cineva murmură, cineva plînge, / Masa mea-i o cetate cu punțile întinse / Peste șanțuri adînci, în care vom inventa sînge. // Fereastra-i deschisă, vede tot și nimic, / Mărul se coace tăcut, înaintează / Mașinile, memoria, toamna, / Cad frunze, cuvintele de tipar / Sînt amărui ca nucii din Valea Chioarului. // Apa rămasă-n urechile mele cîndva / Dintr-un rîu de care-am uitat, / Se evaporă într-un spațiu cu lupte, / Cad, se ridică, ceasornicul ține minte, — / În cuibul de fier cîntă mierla analfabetă. // Ci vino fluture, și te așază / Pe **Nebănuitele trepte**, pe **Struktur der modernen Lyrik**, / Fii tu o tîrzie insignă pe pieptul / Atîtor morți frumoși, înfruntă tu / Însingerata gheară a sfinxului, / Botul lui de cosmic, preistoric motan. // Eheu, eheu, — un sfinx prinzînd fluturi, / O pasăre voi auzi cum îi pune / Trei enigmatice, lungi întrebări, / Pe limba-i intraductibilă. Rușine, rușine, / Iar eu existînd / Cît durata rușinii. / Aici, / Printre cărți cu grijă-așezate, imaginînd / Sîngele meu în scădere, moartea, transfigurarea, / Slaba memorie a posterității." **(Aici)**

AM citat în întregime poemul tocmai pentru că el sintetizează coordonatele lirismului lui Ion Pop : construcția lucidă a universului liric, izvorul dramei poetice — atitudinea contemplativă, conceperea poeziei ca pe un limbaj ce înlesnește contactul cu misterul existenței, cele cîteva metafore esențiale prin care se traduce aspirația, ardoarea lirismului său : fereastra, fluturele, pasărea, sfinxul etc., menite să-i alcătuiască acea gramatică specifică, prin care se realizează revelația lumii. Blagian într-o măsură, Ion Pop păstrează de la Ina-intaș credința în ambiguitatea, în polivalența metaforei, tinzînd să-i acorde un sens mai înalt decît cel pur plasticizant. Metafora atinge un adevăr misterios, o semnificație profundă. Poezia prinde în cadru strîmt un fragment de viață în care se poate ghici un proces secret al lumii. De unde insistența metaforă a „ferestrei" prin care eul poetic, chinuit de întrebări, de neliniști, de senzația unei izolări în necunoaștere întrezărește posibilitatea unei pătrunderi în marea taină cosmică : „Păstrează, păstrează, fereastră, / Mormînt transparent, / Grădină de foșnete pure / În zidul nopții, tăcut. / Iar eu, aici, în rama mea de sînge. // Limpezi, izvoarele ies / Din colțuri, din surele delte, / Aluviuni se așază / În straturi, coboară în tine / Morții, lumii suavi..." **(Păstrează)**

Foarte apropiată de vizionarismul autorului **Nebănuitelor trepte** este această imagine a ochiului transcendent din poemul **Aștept** : „O picătură de sînge pe sticla ferestrei, / Cineva plînge, pe care nu-l văd, / Din golul albastru al ochilor lui / Pe fața tăcută-a ferestrei..." Ferestra mijlocește, ca în poemele celuilalt „fîntîna", contactul dintre terestru și celest, dintre eul extatic, melancolic și taina lumii : „Aștept aici, cu trupul în întuneric — / sfîntă corolă, în spațiul pur, / Gura mea se roagă". Volumul lui Ion Pop este plin de asemenea similitudini cu versurile blagiene, indicînd mai mult decît o simpatie lirică temperamentală, chiar o voluptate a supunerii în fața unui spirit tutelar, dominator.

Poezie confesivă și reflexivă în esență, poezia lui Ion Pop trăiește datorită unei încordări lăuntrice, unei tensiuni grave cerebrale. Nici un vers decorativ, nici o metaforă pur plasticizantă, nici o frază care să permită senzorialului o cît de umilă răzvrătire împotriva lucidității. Imaginile, din care orice poem se hrănește atunci cînd nu tinde spre retorică și grandilocvență, ci spre concentrarea și sugerarea unei meditații, cum este cazul lirismului de față, sînt aici doar hieroglife, semne ale unui limbaj abstract. Lipsește carnația, moliciunea, senzualitatea lirismului, fără să lipsească însă vibrația unor stări necenzurabile ; un aer mihnit, singuratic, o nostalgie tulbure înghețată în geometria rece a ideii.

Dana Dumitriu

*) Ion Pop, **Gramatică tîrzie**, Editura Dacia, 1977.

Proza

Metamorfozele literaturii feminine

REÎNTÎLNIREA, după douăzeci de ani, a absolvenților școlii din Mocod, un sat din nordul Transilvaniei, devine, în romanul Mariei-Luiza Cristescu *), pretextul, nu știm cît de bine ales, al unei operații de recuperare lirică, evocativă a trecutului. Formînd cvartetul bucureștean al promoției, cele patru personaje principale ale cărții, Andrei Drumaru, chimist, la nici 40 de ani, reputat, doctorul Tomiță, Cornelia, horticultoare avînd pasiunea florilor exotice, bizare și Ina, judecător inflexibil, rece, rigid, grupîndu-se ocazional, sub impulsul și în vederea rememorării, în perechi (Andrei — Ina, Tomiță — Cornelia) pornesc, în așteptarea evenimentului, în căutarea anilor de demult. Biografia adolescenței lor nu fusese una obișnuită : în perioada următoare dictatului de la Viena, inclusiv în cea a războiului, eroii romanului, mai puțin Tomiță, alcătuiseră, sub autoritatea Deliei, personajul-fantomă al cărții, o echipă de șoc sui-generis, un fel de comando acționînd prin constringere morală. „Tînăra Gardă" din Mocod folosește de preferință arma psihologică. Pedepsind-o pe primăreasa comunei, care denunțase pe oamenii ce se ascunseseră în păduri, Delia improvizează și îi servește vestea teribilă a morții fiului ei, care — pretinde tînăra fată — ar fi dezertat, fiind apoi prins și executat : „Trebuia să trăiască și să simtă ceea ce alte femei din sat trăiseră și simțiseră cînd li se adusese vestea că bărbații sau fiii fuseseră prinși sau împușcați". Un bogătaș e silit (în ce fel nu ni se spune, sigur e că amenințarea își face pe deplin efectul) să-și „vindă patruzeci de capre pe cîte un braț de buruieni smulse de femeile satului din fața circiumii lui [...]. Femeile ședeau una după alta, și îl întrebau pe rînd : «Cu cît vinzi capra asta ?» Și el răspundea plîngînd : «Pe un braț de buruieni». Femeia smulgea un braț de buruieni, i-l punea la picioare, lua capra de juvăț și se ducea cu ea. Venea alta și tot așa întreba și el tot așa răspundea, ca și cum alte vorbe nu învățase". Un altul e obligat să cheme la parastasul tatălui său pe toți oamenii din sat și să taie cu acest prilej doi boi grași. Cînd casa primarului ia foc, nimeni nu îl ajută să stingă incendiul. Într-un cuvînt: „Voiau să vinture răul de pe pămîntul pe care se găseau". În acest scop „nici unul nu s-ar fi dat în lături, chiar cînd cel ce greșea și trebuia pedepsit îi era mamă sau frate". Pentru că mama ei obișnuia să stea prea mult în compania ofițerilor armatei de ocupație (hortyste sau hitleriste), Ina se răzbună pe „femeia trădătoare", exasperînd-o prin răceala și înstrăinarea pe care i le arată. Dispariția din sat a femeii s-ar datora atitudinii propriei fiice, condamnabilă și din punctul de vedere al Deliei, „șefa" intransigentă a grupului. Mijloacele de „convingere" ale acestuia depășesc pare-se din cînd în cînd sfera presiunilor morale : cineva strecurase „un pic de otravă în paharul cu palincă al jigodiei de director al școlii", mărturisește Ina la p. 282, fără a mai preciza dacă acel „pic" fusese sau nu suficient pentru a veni de hac „jigodiei". Ajunși „pedepsitorii nedreptăților", „adolescenții mocodeni" poartă astfel, în cadrul marelui război, „războiul" lor, la granița dintre joc, crudă farsă copilărească și luptă propriu-zisă. Autoarea încearcă să confere faptelor o anumită complexitate. Prezentată ca „o «floare a dreptății»" Delia își pierde pe parcurs petalele purității. Ea are o legătură cu un suspect tînăr **blond**, cu care urmează să aibă un copil și care moare în condiții neclare (ucis poate de propria lui iubită care îi e politicește dușmană sau sinuciginduse din cauza ei, a prăpastiei care îi desparte irevocabil). După război, Delia moare și vestea dispariției ei, pe care Andrei o primește odată cu convocarea de a participa la sărbătorirea a 20 de ani de la absolvirea liceului, și pe care o transmite celorlalți consăteni din București, declanșează lunga întoarcere în trecut.

Într-un chip însă prea brusc și concertat, Andrei, Tomiță, Cornelia, Ina execută la unison partitura rememorării vechilor întîmplări. Scoaterea la suprafață a acestora reprezintă în intenția autoarei un prilej binevenit de reconsiderare a existenței personajelor, amenințată de rutină, de osificare : „trăiți în vieți fără nici o interferență cu cea de atunci. Aveți «profesii»" — exclamă acuzator Ina, judecătoarea, adresîndu-se prietenilor ei. Modificările pe care e normal să le producă orice reactualizare a trecutului iau însă în roman forma unor transformări brutale, de schemă impusă din afară. Se fac prea puțin simțite gradația mutațiilor, dialectica prefacerilor interioare. Profilat de la începutul cărții ca omul de știință absolut, predestinat Premiului Nobel, Andrei renunță repede la pasiunea lui pentru chimie, care îi trece „așa, deodată, ca o boală" : „Nu mă mai interesează chimia. Nici nu știu dacă m-a interesat vreodată...". Aceste cuvinte, gîndite doar, reprezintă nu o simplă extravaganță trecătoare sau expresia vreunei iritări de moment ci — ne asigură eroul — chiar „adevărul", pe care ezită să i-l comunice („ar fi sunat îngrozitor") unui tînăr și entuziast discipol. A doua zi chiar după vizita fostei lui profesoare (care îi reamintește de întîlnirea elevilor mocodeni) „Andrei se deșteaptă cu senzația că a intrat într-o altă lume". Tot atît de brusc și în finalul romanului și revenirea personajului în sfera preocupărilor sale profesionale, degajarea de obsesiile mocodene, care se risipesc, odată încheiată călătoria mult prea ușor în comparație cu marea putere de acaparare ce le fusese atribuită. Deși în adolescență fuseseră „mai mult decît iubiți și frați", Ina și Andrei se ignoraseră douăzeci de ani ; legătura dintre ei se reinfiripă însă pe neașteptate în preajma plecării la Mocod ; și mai neașteptată e ruperea acestei legături, la sfîrșitul cărții. Paginile despre Mocod, de căutare a pitorescului, pline de istoriile „americanilor" care se întorc unul după altul în sat, constituie un amestec de ironie și venerație sămănătoristă. „Da, badea Ion al lui Singeorz n-a mințit în viața lui nici pe un țigan venit să vindă ciururi și site. A spus drept în față oricui ce avea pe inimă". Nu e de mirare că tocmai unui asemenea om i se adresează judecătoarea Ina ca unei instanțe superioare, quasi-divine, cerîndu-i să-i sancționeze sau să-i condamne faptele tinereții : „— Am făcut atîtea lucruri bune și rele, spuse stringîndu-i de mînă. Ar trebui să fim pedepsiți sau lăudați. Altfel, fără să-mi spui cine sînt în ochii dumitale nu pot... nu pot. Eu sînt mocodeancă... Acum nu știu și aștept de la dumneata să aflu ce am făcut, ce sînt, sau măcar ce spune lumea, lumea în care am trăit și am făcut tot ce am făcut. Spune-mi, bade Ion... !" Prudent, badea Ion se eschivează însă, răspunde în doi peri. Exaltarea unor personaje (p. 283) se transmite stilului autoarei, excesiv liricizat pe alocuri. „Sînt oameni și într-o zi pot muri și ei, cum a murit tatăl tău ! Îi spusese într-o seară maică-sa, iar Ina fugise de spaimă și oroare. Cum, cineva, oricine și cu atît mai mult mama ei, poate pune alături pe călăi de victima lor ? ! Mama ei luase pușca pe care o tira unul dintre ei, unul dintre cei care pîndise cu glonțul pe cine știe cine. Și în loc să o îndrepte spre inimă i-o dusese în odaie, îi ajutase să o poarte. Apoi clocotise apă pentru ceai. Și nici cu apa clocotită nu i-a opărît ochii și nici în fîntînă nu l-a împins pe vreunul". Prozatoare de factură citadină, cu vocația observării psihologiei și mentalității feminine, autoarea a încercat în acest roman și o evocare a lumii satului, privită însă din afară, cam excursionistic, și o abordare, dar fără adevărată convingere, a temelor istoriei. Părțile romanului nu fuzionează, direcțiile lui nu converg, segmentele biografice ale personajelor nu se sudează.

Maria-Luiza Cristescu are mînă de scriitoare. Pe fragmente, talentul îi este atestat și de această dată din plin. Poate fi reținută, de pildă, biografia doctorului Drumaru (tatăl lui Andrei), cu veleități de mare inventator, transformîndu-și casa de țară în laborator, acesta din urmă adaptat apoi, pe măsura ratării tot mai evidente a pretinsului om de știință, pentru nevoile fabricării unor mari cantități de țuică. Un personaj reușit, chiar dacă pe alocuri prea caricat, este Tomiță, mediocru și tenace, oportunistul păgubos, de care nimeni n-are nevoie, istorisindu-și la nesfîrșit epopeea eșecurilor. Dialogul trupurilor goale, incremenite, luminînd în noapte ca două coloane albe, pe care Cornelia îl surprinde ascunsă printre sălciile de pe malul Someșului ca un spectacol care o implică constituie, minus lungimile prea poematice, unul dintre cele mai frumoase episoade ale cărții. Cele mai bune pagini ale romanului sînt cele despre Cornelia în general și cele referitoare la relațiile ei cu Tomiță, în special. Existența eroinei e parcă sufocată de artificialitatea mediului ei floral, de horticultură extravagantă, în care lucrează. Cornelia este o curioasă insațiabilă, avidă de „povești", și în același timp o născocitoare, imaginînd biografii și legături bizare (un „logodnic") tocmai se spînzurase — de plafonieră ! — cînd Andrei o vizitează la florărie pentru a-i anunța moartea Deliei). Ea nu-și trăiește viața, ci și-o inventă, sau se transpune în a altora. „Dragostea" ei pentru Tomiță, plină de perfidă supunere, reprezintă o formă a atenției, mereu dilatată, veșnic cupidă, un „rol", o „piesă", „spectacolul cel mai fascinant pe care îl urmărise vreodată, oferindu-i o plăcere de necomparat cu vreo alta, cum ar fi aceea de a se ști iubită. Probabil că, în felul lui, o și iubea, dar asta aproape nu o interesa, căci fericirea era **existența lui dezvăluită** (s.n.)...". Relația dintre Cornelia și Tomiță asigură o permanentă transfuzie epică, de care eroina are vitală nevoie și pe care o suportă cu voluptate. Cornelia este nu numai mica Șeherazadă a cărții, care pentru a trăi emite, dar și o Șeherazadă inversă, care are nevoie cel puțin în aceeași măsură să înregistreze istoriile altora. Asemenea unora din florile ei agresoare, vorace, Cornelia **inglobează** ascultînd. Dar chiar și curiozitatea ei are trecătoare momente de satiu : „Cornelia somnola ca o pisică ce s-a jucat prea mult cu un șoricel [...]. Îi era somn, dar peste o jumătate de oră va ajunge acasă, se va arunca în pat, îmbrăcată și va dormi pînă la venirea lui Tomiță cînd îi vor trebui forțe noi să se bucure de atîtea alte povești". Evocînd admirabil acest joc de-a pisica și șoarecele scriitoarea redevine ea însăși.

Valeriu Cristea

*) Maria-Luiza Cristescu, **Tutun de Macedonia**, Ed. Cartea Românească, 1977.

Poezia

Transparență și echilibru

„**OFIINȚĂ**“ este a patra carte de versuri a lui Valeriu Bucuroiu*) după **Floreta de argint** (1973), **Ascensor pentru cuvinte** (1975) și **Dimineața apelor** (1976), evoluția autorului, care editorial a debutat tîrziu, la maturitate, făcîndu-se în sensul precizării notelor personale și al constituirii unui sistem propriu de reprezentări lirice. Acest efort este cu atît mai vizibil în noul său volum (apărut într-o remarcabilă prezentare grafică și cu frumoase ilustrații datorate pictorului Sorin Dumitrescu) cu cît se desfășoară nu atît și nu numai în latura exterioară, de perfecționare formală a versului, cît și în interiorul poeziei, tinzîndu-se spre dobîndirea unei viziuni ; căutarea devine de aceea o temă dominantă, exprimînd și în același timp reprezentînd liric o năzuință literară.

Se observă astfel cum în **O ființă** există o vie tensiune a împlinirii, a **visului împlinirii**, spune autorul însuși („E visul împlinirii în ceasul tuturora / Și-atît de aproape-i drumul / pe care-l căutam“), ce traduce de fapt o dorință de perfecțiune în funcție de care se organizează întreg cuprinsul cărții. Căutării, în dublul înțeles de temă și de atribut al acestei poezii, îi sînt asociate frecvent motive provenite din planuri variate (al **drumului**, al **timpului**, al **construcției**, al **adevărului**, al **dimineții**, al **deschiderii**, al **visului**, al **cîntecului**) ; și tot printr-un cumul, de proprietăți însă, este înfățișată **lumina**, elementul poetic întîlnit cel mai des, celebrată cu ardoare („Lumina / e cel mai curat / cuvînt / din cîte sînt“), văzută ca materie primordială, ca matrice a lumii („Apele s-au născut / din lumină, / Apele cîntă“), dar și ca simbol al rodniciei și al devenirii, al miracolului existenței și al sublimității poetice („Se rostogolesc bulgări / grei / din soare. / Atîta ploaie / galbenă / peste păianjenii floriilor. / Spicele dorm încremenite-n dogoare. / Pămîntul se leagănă / sub / viscolul privighetorilor. / E ceasul cîntării cîntărilor“). Este o lumină ce simbolizează plenitudinea, proaspătă, virginală, de obicei a zorilor, făcînd să strălucească orizonturile, insuflînd viață, deșteptînd energiile, fertilizatoare și de o densitate aproape materială („Curge soarele / din / pămînt. / Lumina / aleargă / pe sub / tăișul / brazdelor / sfinte. / Îngenunchează / lîng-un / vechi mormînt. / Și curge, / curge / mereu / înainte. / Prin rădăcini / alunecă / soarele. / Dealuri / iau foc / de atîta lumină. / Din lumină / s-au / născut / izvoarele. / Și cînturi / rodesc / în grădină. / Este tulbure / pămîntul / de soare. / Vulturi / aleargă acum / printre / stele. Pămîntu-și / face aripi / din izvoare“).

Această acumulare de motive și calități eterogene pe o axă bine definită arată mai exact care este natura poeziei lui Valeriu Bucuroiu : o lirică de imagini năzuind spre surprinderea esențialului, reflexivă în fondul său dar nu abstractă, conceptuală, ci operînd printr-o dezvăluire a inaparentului, a ceea ce este — s-ar putea spune — „ascuns“ dincolo de înfățișările concrete ale lumii. Nu este o reducere, ci o sesizare, o pătrundere a înțelesurilor pe care le posedă fiecare element și care participă, toate, la o ordine generală. Totul este văzut în chip simbolic într-o multiplicitate de straturi, fiind astfel mai potrivit a se afirma că Valeriu Bucuroiu este mai degrabă un poet al semnificațiilor luminii decît un cîntăreț al acesteia. El este un spirit echilibrat, versurile lui au vitalitate și sînt armonioase ; reflexivitatea rămîne în limitele unei meditații lirice măsurate iar sentimentele capătă o înfățișare stăpînită, instituindu-se un registru poetic de calm bărbătesc, senin și grav deopotrivă, fără alunecări într-o extremă sau alta. Impulsurile afective sînt supravegheate cu grijă, exclamația patetică este însoțită de o atitudine ușor ironică, surîzătoare, poetul, care a debutat cu epigrame și poezii satirice avînd propriu un ton al cordialității, cunoaște bine valoarea cuvintelor. Poezia reprezintă un gest îndrăzneț, de edificare și de cunoaștere („Constructori de nave cu pînzele-ntinse / Poeții trimit catarge spre nori“), ingenuitatea este un procedeu folosit cu pricepere, poate și pentru a se reda cuvintelor puterea pierdută prin abuz și prin sofisticare („Prea multe axiome au împînzit / pămîntul, / Prea multe teorii. / Prea multe cuvinte, / acesta-i cuvîntul. / Prea multe erezii. / Prea multe demonstrații / efemere, / Prea multe calorii. / Prea multe oscilații / menajere. / Prea multe inepții. // Prea multe frunți / nedate-n folosință / Prea multe draperii / Prea mulți își pun nădejdea-n / pocăință / Prea multe viclenii“). Gravă prin îndreptarea continuă a privirii către aspectele esențiale ale existenței, senină prin atitudinea lucid virilă, prin disciplinarea nu forțată, ci firească, plină de naturalețe, a unei afectivități energice, această poezie este expresia unui robust echilibru sufletesc și intelectual. Există în versurile lui Valeriu Bucuroiu o siguranță și o stabilitate a rostirii directe, clare, de o limpezime netrucată ; transparența, mai mult decît o însușire poetică, este un mod de apropiere și de comunicare. Uneori totuși excesivă : cordialitatea se preface atunci în familiaritate și poetul pare să refacă experiențe străine de structura sa, ca în cîteva poeme involuntar „soresciene“ (**El Shakespeare**, **Sub brazdele norilor**, **Teza de doctorat**, **Poetul**), arătînd, prin contrast, că Valeriu Bucuroiu este mai mult un constructor de imagini decît un fantezist mobil și inventiv.

Mircea Iorgulescu

* Valeriu Bucuroiu, **O ființă**, Editura Cartea Românească, 1977.

Prima verba

Romanul unui reportaj

REPORTAJUL minut cu minut al unei ideale ședințe de primire în partid îl scrie Dragomir Horomnea (*Cer cuvîntul*, Ed. Cartea Românească), cu intenția precizată de a face roman. Tema vieții de partid este azi în expansiune, chiar dacă valoarea prozei ce o conține nu e prea ridicată, titlul principal de referință continuînd să rămînă cel care a și impus-o atenției publice : *Ore de dimineață* de Platon Pardău. Narațiunea lui Horomnea merită o analiză specială, pe de o parte pentru că e animată de ambiții mari, iar pe de alta pentru că ambiția fundamentală, aceea de a face roman, își caută, paradoxal, sprijinul într-o certă vocație reportericească. De la început se cade să observăm că autorul acestei cărți a „găsit“ — grație intuiției personale sau, poate dintr-o experiență gazetărească adecvată — o idee romanescă dintre cele mai actuale : confruntarea omului cu sine însuși și cu opinia publică, raportarea propriilor fapte la propria conștiință și, mai departe, verificarea conștiinței individuale prin conștiința socială.

Haina epică în care apare îmbrăcată această idee este simplă : în cadrul sărbătoresc al unei ședințe de intrare în partid, candidatul — un inginer dotat și prețuit pentru calitățile lui profesionale și morale — simte nevoia, într-un moment cînd lucrurile se arătau limpezi și opinia organizației favorabilă primirii, să facă o confesiune gravă, care îl privea exclusiv, ținînd de o motivație intimă, dar care produce stupefacție printre participanții la ședință și schimbă radical, în urma unor detalieri succesive, o opinie ce părea clară. Nu obiectul acestei confesiuni contează, ci reacția pe care ea o provoacă în conștiința celorlalți ; după rostirea ei personajul va fi supus unui veritabil bombardament interogativ, din direcții diferite și cu intenții diferite, menit să conducă la lămurirea situației dar reușind numai să ofere un dialog amplu al cărui sens ascuns e de a scoate la iveală cîteva moduri de a gîndi și de a simți accentele individuale implicate într-o mentalitate colectivă.

Cititorul înțelege că rolul confesiunii surprinzătoare a personajului este de a fi un pretext, o premisă pentru o „scotocire“ mai în adînc. Numai că premisa e falsă : o confesiune de gravitatea celei despre care vorbim (și care constă, simplu spus, din recunoașterea unui moment de slăbiciune, a se citi ezitare, a eroului la întoarcerea dintr-o călătorie în străinătate) este valabilă doar dacă izvorăște dintr-un sentiment de culpabilitate sau dintr-o criză de conștiință, ceea ce nu e deloc cazul cu inginerul nostru, care se simte și nevinovat și cu conștiința împăcată. De ce trebuia să facă respectiva mărturisire rămîne un lucru de neînțeles cu atît mai mult cu cît, față de propria-i conștiință personajul simțindu-se curat, ea, mărturisirea, echivalează cu o minciună. La o premisă falsă e de așteptat o dezvoltare de raționament falsă. Gestul rămîne incredibil psihologic și regretabil morfologic.

N-aș fi dat atîta importanță acestui fapt care, repet, în intențiile autorului n-a vrut să fie mai mult de un pretext, dacă romanul nu s-ar fi transformat pînă la urmă într-un comentariu dilatat al pretextului însuși. Nu e întîmplător că paginile cele mai anoste din volum, și sînt destule, țin de ceea ce ar fi trebuit să fie structura romanescă a narațiunii, adică de retroproiecțiile personajului asupra acelor momente din biografia personală legate într-un fel sau altul de confesiunea-pretext. Apărînd în toate aceste momente în situații favorabile, personajul își neagă sistematic confesiunea și devine, astfel, imponderabil ca erou de roman. Tot așa paginile cele mai bune, și nu sînt nici acestea puține, țin de observația directă, de simțul proporțiilor, de tehnica portretizării prin limbaj, adică de valorificarea literară a harului reportericesc. În episoadele ce privesc spațiul și timpul ședinței autorul reușește să scrie un interesant roman al reportajului, pe cînd în afara acelui timp și a acelui spațiu, ne dă reportajul cam plicticos și înșelător al unui posibil roman. Așa se face că o idee prin excelență romanescă e mai literar pusă în evidență de capitolele care nu s-au vrut numaidecît literatură. Ciudățenia aceasta nu mi-o explic altfel decît prin teama prozatorului de a nu fi considerat un reporter. Cred că șansa lui Dragomir Horomnea în roman depinde în primul rînd de regimul sub care va privi în viitor ceea ce va scrie. Așadar, de conștiința lui literară, dominată deocamdată de veleitatea literaturii.

Laurențiu Ulici

CALENDAR

- 25.VIII.1835 — s-a născut **Mihail Sabin** (m. 1975)
- 25.VIII.1940 — s-a născut **Mihai Pelin**
- 25.VIII.1975 — a murit **Romulus Dianu** (n. 1905)
- 26.VIII.1881 — s-a născut **Panait Cerna** (m. 1913)
- 26.VIII.1907 — a murit **Iosif Vulcan** (n 1841)
- 26.VIII.1934 — s-a născut **Leonida Neamțu**
- 27.VIII.1897 — s-a născut **Tomcsa Sándor**, scriitor de limba maghiară din țara noastră (m. 1963)
- 27.VIII.1917 — a murit **Anton Naum** (n. 1829)
- 27.VIII.1917 — a murit **Ion Grămadă** (n. 1886)
- 27.VIII.1918 — s-a născut **Leon Levițchi**
- 27.VIII.1928 — s-a născut **Mircea Zaciu**
- 27.VIII.1942 — s-a născut **Ovidiu Ghidirmic**
- 27.VIII.1943 — a murit **G. Ulleru** (m. 1884)
- 27.VIII.1965 — a murit **Eusebiu Camilar** (n. 1910)
- 28.VIII.1909 — s-a născut **Asztalos Istvan** (m. 1960)
- 28.VIII.1910 — s-a născut **Constantin Salcia**
- 28.VIII.1917 — a murit **Calistrat Hogaș** (n. 1847)
- 28.VIII.1944 — s-a născut **Marin Mincu**
- 29.VIII.1801 — s-a născut **N. Dunăreanu** (m. 1973)
- 29.VIII.1903 — s-a născut **Tudor Mihail** (m. 1976)
- 29.VIII.1906 — s-a născut **Al. Constant**
- 29.VIII.1961 — a murit **George Mărgărit** (n. 1923)
- 29.VIII.1975 — a murit **Theodor Constantis** (n. 1910)
- 30.VIII.1910 — s-a născut **Augustin Z. N. Pop**
- 30.VII.1951 — a murit **Riria** (Cornelia A. D. Xenopol, n. 1862).

Ion POTOPIN

CÎNTARE PATRIEI

Eu cu Dunărea sunt una
Batem vremuri și furtuna

I

Ca Dunărea
n-am știut
ce este supunerea !

De-am intîlnit
munte de piatră
l-am biruit
l-am făcut vatră !

Codrul, Carpatul
mi-au fost casă,
mi-au pus bucate pe masă,
mi-au așternut patul.

Am ospătat
cînd am avut vreme
dar mai mult am luptat
sub zodii supreme.

Cînd în stîlpii din poartă
se-nfigeau săgeți
puneam apa moartă
sub grele peceți !

In trunchiul copacilor
în fiece trunchi
auzeam inima Dacilor —
și n-am căzut în genunchi !

II

Ca Dunărea
n-am știut
ce este supunerea !

Asemeni unei columni
am strins pămîntul în pumni
și l-am făcut punte
străfulgerătoare
ca să trec marele munte
de dincolo de zare !

Dacii mei
au fost temei
de putere
și izbăvire
la ceas de durere
și de iubire,
călărind din adîncuri
pe caii cu paloș de foc la oblîncuri.

Cînd m-a podidit prea tare
cîte-un amar
că-mi cresc lăstare
de jar
pe hotare
am pus genunchiul meu uriaș
pe grumazul vrunui vrăjmaș
apoi l-am ridicat sus
spre răsărit, spre apus
spre miază-noapte, spre miază-zi
pe unde dușmani puteau fi
l-am trîntit de pămînt
și l-am vîrît
pînă-n git
ca Făt Frumos cel sfînt
pe zmeu,
și cu paloșul greu
i-am rostogolit capul jos
să nu mai știe de el
nici ploaie, nici vînt
că pămîntul meu e un inel
din soare —
nu poate nimeni să-l calce-n picioare !

EU SÎNT O PARTE
DIN PĂMÎNTUL
FĂRĂ DE MOARTE !

III

Dintii au fost ale mele
apele sunînd brățări de argint în cișmele
cum sună pe glesnele ciutelor din pădure
inelul zorilor înalte și pure.

Dintii au fost ale mele
Horele de mesteceni și de jugaștri
în jurul fîntînilor cu ochii albaștri
care privesc, uneori, seara
din candelabrul cerului cum picură ceara
și se preface în cunună de rouă
pentru ziua cea bună și nouă
s-o poarte în dimineața de țară
să se ridice
pînă la spice
cum se-nălțară
ochii pămîntului
la nunta de boabe
din casa cuvîntului.

IV

Oricine-a rîvnit aceste podoabe
năvălind cu gînduri de pradă
pe unde pasul și l-a purtat
prin floarea grădinii
a văzut deasupra securea luminii
fulgerîndu-l de pe-o colină, de sus
și n-a mai îndrăznit să scuture
aurul de pe aripi de fluture
și înfricoșat de moarte, s-a dus !

De bună voie am dat
inele de miere,
dar nu m-am lăsat
de nimeni prădat !

Mi-am muncit pămîntul cu sîrg
pînă mi-au dat holdele-n pîrg
din primăvară pînă în toamnă
am trudit întruna pe toate tarlalele
pînă mi-au foșnit în sînge păioasele

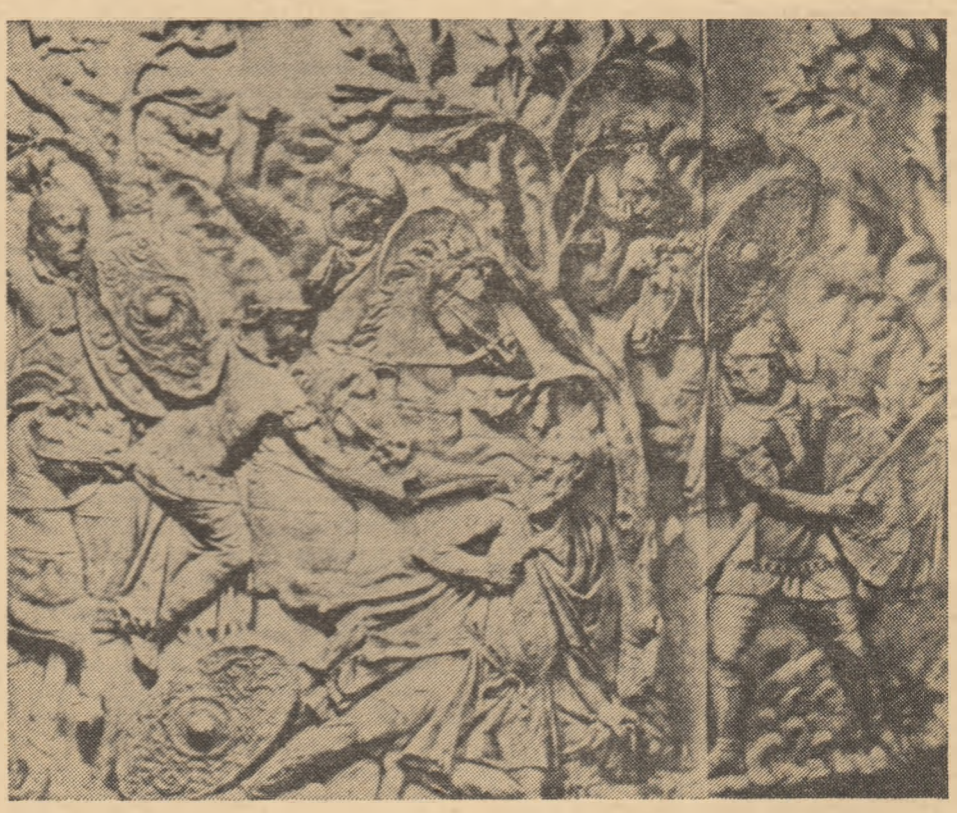

DECEBAL, relief de pe Columna Traiană

și mi-au troznit oasele
și nu mi-am numărat paralele
sudorilor
cînd cădeau în poala albastră a florilor
ca din gușa privighetorilor
să se știe ce-nseamnă
munca pămîntului
cinstită în casa
cuvîntului.

Coasa
și plugul
mi-au adus în ogradă
belșugul !

Am stat ca un copac
cu ramuri de cremene
cine nu știe să are, să semene
să nu-mi calce peste ogoare.

Așa s-a-ntîmplat
din leat în leat...

Ca Dunărea
n-am știut
ce este supunerea !

V

Cine a avut ochi, a văzut
că paloșul nu mi-a căzut
cum nu cade înaltul Luceafăr
cît mi-a fost teafăr,
brațul și-a stat
ca-n stîncă încrustat.

Cine a avut urechi de auzit, a auzit
pînă și plînsul femeii mele din zid.
Dar să nu-ncerce
oricine-ar fi însul
să-i fure plînsul !

VI

Cînd mi-a fost bine
am frămîntat pîine cu miere de-albine
am copt-o-n cuptor
și rumenă, caldă
am pus-o pe masă-n pridvor
ca pe-o mireasă.

Și-n cupe de lună
am turnat vinul ca o cunună
din toate maramele
țesute în cramele
unde miroase
a chîndie
și-a tîparoase.

Oricine vine, să vie
cu smîrnă de brazdă
ca la o gazdă
care cunoaște dintr-o privire

INTRAREA LUI MIHAI VITEA

și are-o măsură
și pentru ură
și pentru iubire !

VII

N-am ademenit
niciodată izvoarele
să-și ducă prin nisip căprioarele.

Codrii mei au fost legănați
ca iezerele de prin Carpați
numai de lamura văilor
îndumnezeitoare
iar de-am trecut în galopul
cailor peste hotare
am trecut cînd plîngea plopul
vreunei dumineci, că-l doare
și salcia că-n pulberea drumului
i s-a stins umbra ca pasărea scrumului !

VIII

În albia mea
am fost de-o ființă
cu Dunărea !

Nici n-am avut altă știință
decît pe aceea care durează cetăți
dintr-un cîntec
așa cum am durat mînăstiri
dintr-un lemn.

Și-am durat
— o știu martirii ! —
în ceasul iubirii
de țară, solemn !

De veacuri și de milenii
trăind, petrecînd
cu lamura de dor a Ilenii
pe umăr, pe gînd
am crescut prunci dolofani
un codru de tineri tufani.

Cînd mi s-au născut
pruncii
mi-a fost fiecare
aripă spre soare
cum înaltă ieruncii
din alunișuri
ducînd în văzduhuri
lustrele Crișuri !

IX

După odihnă
în clipa de tihnă

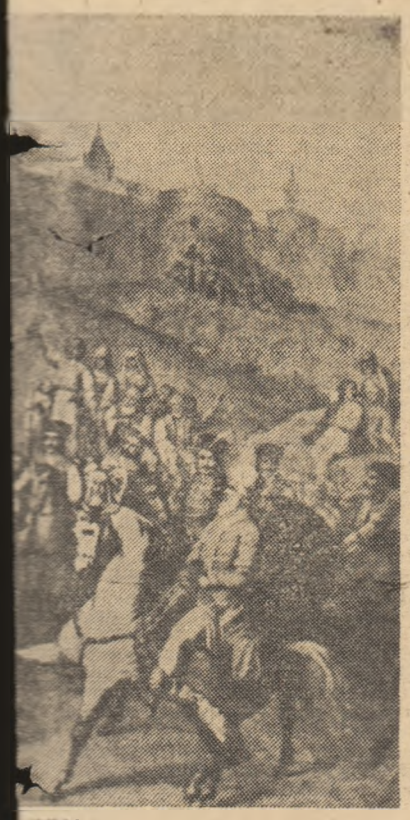

IULIA, pictură de Constantin Lecca

VICTORIA, sculptură de Boris Caragea

dcarele :
nele, iile
dimiile,
ele, ştergarele
e răsare şi apune soarele
oate celelalte odrasle
e pămintul gras le
i creşte
u miruri eterne
bul rizind cu toţi dinţii
o care-şi asterne
ele
gă toate păcatele !

cu friiele
, imi cutreier griiele
dic in zare ca piscul
or, c nd vine vrun viscol
las să treacă peste ogoare
ă e gata să mă doboare.
u cad
Ţ nu norut şi Glad
c de pe unde sint
cu Ştefan şi Mihai din pămint
rut de Tudor.
ştiu că rănile nu dor
e cel fulgerat de vreo armă
strămoşii care nu pot să doarmă
ridică de prin păduri
, de pe dealuri
Moldove, de prin Ardealuri
Olteniii şi Bucovine
Crişane şi Maramureşe
, Oltule, cum ii ştii, Mureşe,
l !

X

din timpuri străvechi,
rte,
-a fost
l ultimul rost
şi moarte.

meu
elor nimb
pul cu care mă plimb
e, mereu.

MĂ MAI SCHIMB !

XI

um cad
de pe-acele
argomente
de exoduri
de poduri
legende.

Mi-am primit din izvoare
puterea de-a fi
rază de soare
in fiece zi.

Mi-am primit din adincuri
puterea de-a trece peste paringuri
pe cai, la oblincuri
cu paloşe grele
care trec prin zăbrele
şi le retează.

Am primit din inălţimi
cîte-o spetează
tăiată din limpezimi
să stau in jilţul albastru
ca un jugastru
foşnitor !

EU, POPOR, NEINFRICAT
DIN LEAT IN LEAT.

XII

Vremelniciile cite-mi trecură
cu virfuri de lănci prin armură
mi-au lăsat, indurată
românească durată.

Mi-au mingiiat nările
amiezele cu neatirnările
tranşeile fără de noapte
din o mieoptsuteşaptezecişişapte
dorobanţii de la Grivita şi de la Smirdan
cei care au trăit un mileniu-ntr-un an
şi au desfăşurat printre gloanţe
steagurile celor mai mari cutezanţe
şi in omienouăsuteşapte
au scris cu ce'e mai năpraznice fapte
ca o dimineaţă răsărind din altă dimineaţă
dreptul inalt cît o viaţă
ca un legămint :
DREPTUL LA PĂMINT !

XIII

Iar cind mi s-a dus la buze grijania
şi s-a-mpurpurat văzduhul din Transilvania
şi cind a inceput să sune cobuzul
au ieşit in faţa porţii
Măreştii, Mărăşeştii, Oituzul
in cămaşa morţii
şi cu singe rece
au rostit :
PE AICI NU SE TRECE !

Şi s-a-nfăptuit
visul de ţară
intre hotarele
milenarele

ALBA IULIA A ÎNTREGIRII
obirşia de foc a iubirii
cind au poposit lebede
la mînăstire, pe lespede
umbra voievodului s-o poarte
dincolo de apele moarte

intr-o ţară rotundă
unde infloresc Transilvanii
şi Bucovinele
uitind de litanii —
şi Ceahlăul revarsă
ca pivnicerul
vinul ce-mbată tot cerul !

Imi sînt treze obirşiile
şi-aruncă virşiile
şi-n somn
să scoată oase de domn
să le aşed pe maluri
ca să vegheze
fulgerătoare cum sint
pacea acestui pămint !

XIV

Cind trandafirul de mai infloreşte
are grai şi vorbeşte
atunci, in tot locul
unde-a fost obcină tristă
disdedimineaţă
moara pămintului macină
griul de viaţă.

Piinea mea îşi desface
corola de crin
in ora de pace
care scoate din scrin
din foc, din griu şi din astru
roşu, galben şi-albastru
tricolorul pămintului
să-l ducă la nunta
din casa cuvintului !

— Priviţi-l cum mistuie-n slavă
norul pribeag
şi nu e de lavă
pinza din steag.
E ţesută din fire
de românească iubire !

Cind trandafiru-nfloreşte
el ne vorbeşte
de inelul amiezelor incins ca jăratecul
pus pe degetul patriei, primăvăratecul
inelul de aur
al poporului faur
pe care oricine-l poartă
devine
pe sine
şi pe soartă
stăpin.

XV

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN
trecut in noaptea ilegalităţii adincă
a străbătut ca izvorul sub stincă
rădăcină cu rădăcină
pină cind a ieşit la lumină
cind peste meleaguri
s-au desfăşurat purpuriile steaguri
de la un capăt de ţară la cellalt
cind a ţişnit
ca o scinteie-n zenit
din roci de bazalt
de sub paşii fascismului grei
AUGUST 23 !
AUGUST DE FOC, ÎNALT, SĂRBĂTORESC
PUNCT CARDINAL ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC!

XVI

Atunci
am alungat armatele de Niebelungi
sau in pămint i-am ingropat, in racle
şi-am pus să stea de veghe roşii facle
pe unde-a fost, să nu se mai intoarcă
plină de singe, intunecata arcă.

Pe unde răni au fost şi vămi de scrum
vin aştri tineri să-şi deschidă drum
Pe unde trec, din brazde-adinci răsar
lanuri de aur şi mărgăritar.

August de foc, de cind in noi existi
şi astrele pe-orbita lor le mişti
să se rotească printre trandafiri
printre Reşiţe, printre Hunedoare
că te-ai născut din marile iubiri
ca griu-n spic cu-odăjdii noi de soare
şi tot pămintul ţării, cît ţine-n lung şi-n lat
de tine, cu luceferi de foc e semănat,
pecetluind pădurile de brazi
şi sondele şi minele, să ştim
dimensiunea timpului de azi
a comunismului pe care-l făurim !

Pe unde-a fost paragină
moara pămintului macină
griul de pace
şi făina albă-şi desface
corola cum este crinul
şi ne umple de cintece scrinul
cu inelele şi cu brăţările
care ne-au dus numele
peste toate mările
peste toate ţările !

XVII

Din trunchiul ţării ca un brad
s-a născut bravul bărbat.
Bravul bărbat cu suflet de jar
increngurat de zile şi nopţi
in ochi cu strugurii soarelui copţi,
in sublime podgorii
bărbatul ales să scrie istorii.

CU EL
Ţara se face din zi in zi
din Miază-Noapte in Miază-Zi
din Răsărit, din Apus
şi mai inaltă, cu o frunte mai sus
decit vămile aşezate-n văzduh.

Obeliscu-nălţării
astăzi există :
In friza de sus, comunistă,
pe mirificul zid
este sigiliul pus de partid !
Pe hrisovul Independenţei
tăiat cu dalta-n granit, a prezenţei
noastre in lume.

Voi care ştiţi
in cartea scrisă de el să citiţi,
voi toţi care ştiţi că există
osia lumii noi, comunistă,
voi care-aveţi lingă frunte mereu
fulgeru-acestui adinc minereu
care se scoate cu trudă afară,
voi ce-ascultaţi a lumii fanfară,
voi milioane, voi miliarde,
iată-adevărul meu care arde :

EL NU ŞTIE
CE ESTE SUPUNEREA.
CA DUNĂREA !
CA DUNĂREA !

Mineri şi

ÎNTREPRINDEREA MINIERĂ CĂPENI, cu sediul în orașul Baraolt, județul Covasna. Pentru faptele sale de muncă, pentru hărnicie și pasiune, colectivul acestei întreprinderi : a fost evidențiat pe țară — **în 1954**, a ocupat locul întîi pe ramură — **în 1960, 1965, 1972**, evidențiat pe ramură — **în 1970**, decorat cu Ordinul Muncii clasa a III-a — **în 1976, pentru ocuparea locului trei pe țară și locului unu pe ramură.**

Peisaj

Baraolt, Căpeni, Virghiș, Racoș... așezări de oameni harnici și pricepuți, de oameni pentru care mineritul nu este doar o meserie, o sursă de existență, ci insuși izvorul de apă vie al vieții lor.

De jur-împrejur, munți, dealuri și multe, multe păduri. Și undeva, la o margine, către apus, Oltul purtîndu-și apele la vale bărbătește, grăbit și însetat. Și de la Olt, cale de mulți kilometri, pînă dincolo de albiile piraielor Cormoș și Virghiș, în adincul acestor frumoase meleaguri, alte multe păduri preschimbate în cărbune, cu frumusețe cu tot, de-a valma cu foșnetele și murmurele de izvoare care au trăit demult, tare demult, acum citeva zeci sau sute de milioane de ani.

Ascuns între straturi și straturi de piatră, cărbunele nu s-a arătat oamenilor decit tirziu, poate atunci cind n-a mai putut fi ținut adormit de subpămînt, cind dorul de lumină l-a răzbit. Poate că, după datină, primul miner să fi fost apa, riul plecat din munți, sau poate Oltul însuși. Pentru că, după datină, oriunde subpămîntul a tăinuit bogății, apele, riurile le-au adus întii la lumină, ele fiind întiii mineri.

La Virghiș, la Racoș, sau la Baraolt, oriunde încerci să cauți adevăruri despre miner, despre mină, despre anume împliniri, simți cum la fiecare pas freamătul muncii te impresoară, tainele se dezleagă în neînchipuite înțelesuri despre cei care dau nume izvoarelor de diamante negre, despre truda oamenilor care aduc la lumină bogățiile ascunse de ere în cămările subpămîntului.

Mineritul

Pe minerii Baraoltului i-am cunoscut în diferite ipostaze. La bine și la greu. Mineritul — zic ei — este o meserie frumoasă, și, într-un anume fel, într-un anume înțeles, o artă. A ști să tai în piatră galerii și puțuri și camere de tot felul, a înălța orașe subpămîntene în inimile munților, înseamnă că nu ești un meșteșugar de rînd. În mină nu-i ca la strung, ori ca pe schele. N-ai cum măsura mînia muntelui care ți se împotrivește la fiecare pas, n-ai cum simți pulsul viețuirii galeriilor apăsate de stratele de piatră în care au fost săpate. Mina trebuie s-o simți, chiar s-o presimți și mai ales să știi cum să i te ferești din cale, s-o înlănțui, spre deplinul tău folos. Cînd zidești o casă, afară, „la ziuă", nici norii, nici azurul, nu ți se împotrivesc. Piatra, însă, aspriță de atîta apăsare, de atîta dor de lumină ți se supune anevoie. Nu poți, întotdeauna, să înalți schele după trebuință. Trebuie s-o fărîmi bucată cu bucată, s-o-ncînți, să-i descinți, să-i dibuiești sufletul și să ți-l faci prieten, s-o îmblînzești. Pentru că puțul, sau galeria, sau abatajul trebuie să-ți semene, să fie în stare să viețuiască după voia și după trebuința ta, să nu se lase înmormîntate de straturile de piatră care le împovărează. Mineritul este o artă pentru că, în afara meseriei, minerul se bizuie și pe intuiție, și pe măiestrie, și pe curaj. Primul lucru pe care-l face minerul cînd intră în lumea lui, cînd ajunge în frontul de muncă este să asculte cîntecul pietrei, cîntecul bolții de piatră, cîntecul cerimii zămislită de miinile lui. Cu ciocanul atinge corzile nevăzute, ascunse în piatră. Cînd acestea cîntă cristalin, lumea lui este în siguranță, subpămîntul, resemnat, nu dă semne de împotrivire. Cînd însă cîntecul pietrei este tărăgănat, a baladă, semnele-s rele, înseamnă că subpămîntul nutrește cine știe ce împotrivire. Și minerul începe să-i dezgroape gîndurile, desfăcînd bucată cu bucată carnea galeriei, pînă cînd piatra cîntă sănătos. Fascinant și de necrezut spectacol. Pentru miner, munca de fiecare zi înseamnă un act de geneză, înseamnă încă o palmă de cer împietrit scos din pîntecele erelor, înseamnă încă o palmă de drum subpămîntean așezat la locul lui, albie de reîntoarcere la lumină a cărbunelui, a fierului, a cuprului și aluminiului, a plumbului și a zincului, înseamnă încă o tainiță a vremii de dincolo de știința memoriei noastre tălmăcită. Viața minerului nu cunoaște monotonie. Fiecare drum durat în carnea subpămîntului are altă culoare, își dovedește altfel puterile și folosul, după alte legi, neștiute cu o zi înainte, dezvăluie, ca niște pleoape deschise cu de-a sila, alți ochi în care timpul s-a cristalizat învăluit în altă strălucire. Și-n fiecare zi, parte din sufletul minerului se desprinde de el îngemănîndu-se cu piatra, dîndu-i viață. Poate de aceea galeriile și alte lucrări minere primesc, de obicei, numele celor care le-au săpat. Poate de aceea piatra știe să și cînte.

Mina

Călcîndu-i pentru întîia oare pragul, mina te copleșește dîndu-ți impresia că te afli într-un labirint. Fiecare metru de galerie pe care-l lași în urmă devine o obsesie, te apasă. Fiecare parte de suflet stă la pîndă încordată, așteptînd ca tainele beznei și ale pietrei, inundate de lumina lămpii ce-ți dezvăluie adevărul lumii în care ai pătruns, să se preschimbe în netaine, să poată fi, dacă nu pipăite, măcar văzute, sau simțite. Dar nu se întîmplă așa. Pentru că a mineri înseamnă, într-un fel, a împlini un anume ritual asemănător cu cel pe care-l împlinește sculptorul cînd în miezul blocului de marmură adusă atunci din carieră i se arată pe de-a-ntregul chipul statuii căreia urmează să-i dea viață, s-o înfățișeze luminii, lumii. Pentru că în mină spațiul și timpul dispar, împietresc, provocîndu-ți o anume stare de imponderabilitate. Cauți să te situezi între două coordonate exacte și nu izbutești. Încerci să stabilești corespondentului de la suprafață al punctului unde te afli și-ntr-un tîrziu îți dai seama că te-ai lăsat furat de o ciudată iluzie optică. Mina este de fapt o a doua lume a lumilor plămădită de om întru folosul său, după chipul și asemănarea puterii sale. În mină simți ca niciunde în altă parte strigătele de biruință ale vulcanilor morți acum cine știe cîte milioane de ani. Mina are și ea poezia ei. Poezia minei seamănă cu cîntecul pasării măiestre care nu ți se arată niciodată. Cîntă și nu ți se arată. Doar așa, ca din întîmplare, zic unii că i-ar fi găsit cîte o pană, care și ea cînta.

Orașul

Urbe cu vechi tradiții revoluționare și muncitorești, Baraoltul n-a împrumutat nimic din alura așezărilor industriale, care, printr-un coș de fabrică, printr-o hală, printr-un anumit freamăt îți ies în cale, te obligă să le privești, să le consideri ca atare. Mai mult, străbătîndu-l, locuindu-l pentru o zi sau două, fără să ți se spună anume, nici nu-ți dai seama că este un oraș industrial, că pulsul său cunoaște, zi și noapte, un ritm accelerat, că mare parte din locuitorii săi, mineri fiind, în calitate de producători, proprietari și beneficiari, stăpînesc subpămîntul așezării îmbogățit cu cărbune. La o primă vedere poți chiar avea impresia că Baraoltul este un fel de stațiune turistică, peisajul care-l înconjoară îndemnîndu-te să crezi așa ceva. Ca și liniștea ce domnește pe străzile sale. Cunoscîndu-l însă mai îndeaproape, impresia de la început se schimbă. Pentru că, adevărata măsură a frumuseții orașului Baraolt o dă fratele său geamăn, Baraoltul subpămîntean, galeriile și planurile înclinate și abatajele și izvoarele diamantelor negre.

Cu aproape un deceniu în urmă, Baraoltul era o comună. Mina, doar mina îi purta faima dincolo de marginile sale. În 1950 n-avea decît o prăvălie sătească. Astăzi are zeci de magazine. Orașul nou, căci Baraoltul are și un oraș nou, numără peste 500 de apartamente, o creșă, două grădinițe, un liceu, două școli generale, un spital cu policlinică deservite de aproape 200 de cadre medicale, din care 23 de medici, față de numai 4 medici în anul 1950. La începutul fiecărui schimb, de trei ori pe zi, în orașul subpămîntean intră mineri, oameni aduși cu autobuzele din 26 de așezări învecinate, fiii celor care, cu nu prea mulți ani în urmă străbăteau zilnic, de acasă la mină, și înapoi, destui kilometri.

Prometeu

La început a fost focul ; Prometeul lumii subpămîntene, minerul, ca să-și croiască drum către tot mai adînc, aprindea un foc în vecinătatea pietrei, care mușcată de flăcări, se încingea, se înroșea, pentru ca apoi, scăldată brusc în apă, se desprindea în bucăți, supusă, nenorocoasă, lăsînd omul să mai facă un pas către mai adînc, preschimbîndu-i intuiția, presimțirea în certitudine. Apoi omul, minerul, se împrieteni cu oțelul, ștecaisul și fistăul ajutîndu-i să pătrundă și mai sever, mai înfricoșător în tainele lumii cărcia îi dădea viață. Apoi... și vreme după vreme minerul și-a întovărășit tot mai mulți prieteni, pentru ca actul său de creație să n-aibă oprelisți. Astăzi, minerii știu bine că arta meseriei lor trăiește din plin — grație mecanizării — „schimbarea la față", permițîndu-le performanțe neînchipuite. Pentru că astăzi, o mină lipsită de mecanizare arată ca un muzeu de antichități. Pentru că, spre exemplu, un abataj frontal dintr-o mină de cărbuni, asemenea celei de la Baraolt, neînzestrat cu susținere hidraulică, cu transportor cu racleți, cu combină ar fi nu numai arhaic, dar și lipsit de personalitate în ce privește obținerea unor indicatori tehnici, de productivitate, superiori, la nivelul cerințelor. Să lucrezi într-un asemenea abataj, astăzi e ca și cum te-ai apuca să zidești un bloc turn cu zece etaje avînd la îndemînă cărămida, mortarul și mistria. Mașinile i-au dat mineritului noi puteri, i-au sporit minerului încrederea în posibilitățile sale, au îmbunătățit siguranța muncii în subteran.

Calm, hotărît, chibzuind fiecare pas pe care mina trebuie să-l facă pe drumul ascendent al mecanizării și modernizării extracției de cărbune, cu multă răbdare, inginerul Pal Carol, de fapt inginer șef cu cu probleme electro-mecanice, a participat la introducerea în abatajele frontale a transportoarelor grele, de mare randament. În galerii, locomotivele au preluat transportul cărbunelui la puț, ventilatoare electrice, de mare capacitate, adevărați plămîni ai minei, au început să-și facă tot mai simțită prezența, împrospătînd continuu aerul din subteran, ajutînd la crearea unui micro-climat optim. Apoi a început, din 1965, studierea și introducerea transportului pe galerii cu benzi de cauciuc. În abatajele frontale au apărut combinele, înaintea cărora au fost răsădite păduri de copaci de oțel — stîlpi de susținere hidraulici care sprijineau puternici, cerul de piatră al subpămîntului. Și mecanizarea complexă a prins rădăcini. Pal Carol s-a ocupat în mod special de acest lucru, învățîndu-i pe mineri să fie și mecanici, apropiindu-i de mașini, făcîndu-i să le prețuiască. „Începutul n-a fost deloc ușor. Cîteva luni am intrat în mină pe schimburi să convingem oamenii de folosul mașinilor. La început, învățați cu lopata și pikhamărul, oamenii s-au cam arătat speriați. Cînd au văzut însă ce spor au brigăzile conduse de Incze Ladislau și Szocs Nicolae, în ce măsură le ușurează munca, îi scutește de eforturi fizice, n-au mai stat pe gînduri" — își amintește Pal Carol.

Și la acest capitol, cifrele sînt semnificative. Astfel, față de anul 1960 cînd valoarea utilajelor aflate în proprietatea întreprinderii depășea de puțin 52 de milioane de lei, în 1975, această bogăție a sporit la peste 266 de milioane de lei. Saltul este convingător. În același timp, consumul de lemn pentru susținerea lucrărilor miniere a scăzut de la 24 metri cubi/1 000 tone de cărbune, în 1960, la 7,2 metri cubi/1 000 tone de cărbune în 1977. Susținerea metalică a cîștigat definitiv. Și tot grație mecanizării productivitatea muncii, în 1976, a crescut de aproape șase ori față de anul 1955, în vreme ce cîștigul mediu realizat, a sporit de la 657 lei în 1955, la 2 482 lei în 1976. Și tot ea, mecanizarea a fost factorul decisiv la creșterea producției globale industriale de 33 de ori, în anul 1976, față de 1955, producția de cărbune, în aceeași perioadă sporind de la 89 mii tone, în 1950, la aproape 1,30 milioane tone în 1976. Sînt cifre care scutesc de orice comentariu.

Istorie și generații

După ce minele de la Căpeni au început să crească, mulți oameni din partea locului, minați de sărăcie, au lăsat pămîntul, pe care de altfel nu-l aveau decît cu împrumut, doar ca să-l lucreze, și învățîndu-se cu greul minei au întemeiat o valoroasă tradiție minerească. Decanul de vîrstă al pensionarilor mineri din Baraolt povestește : „m-am angajat la mină cînd abia împlinisem doisprezece ani. M-au pus lîngă o ușă de aeraj, pe care trebuia s-o deschid și s-o-nchid cînd treceau vagoneții din lemn trași de cai orbi, prăpădiți. Cînd maistrul a văzut că m-am

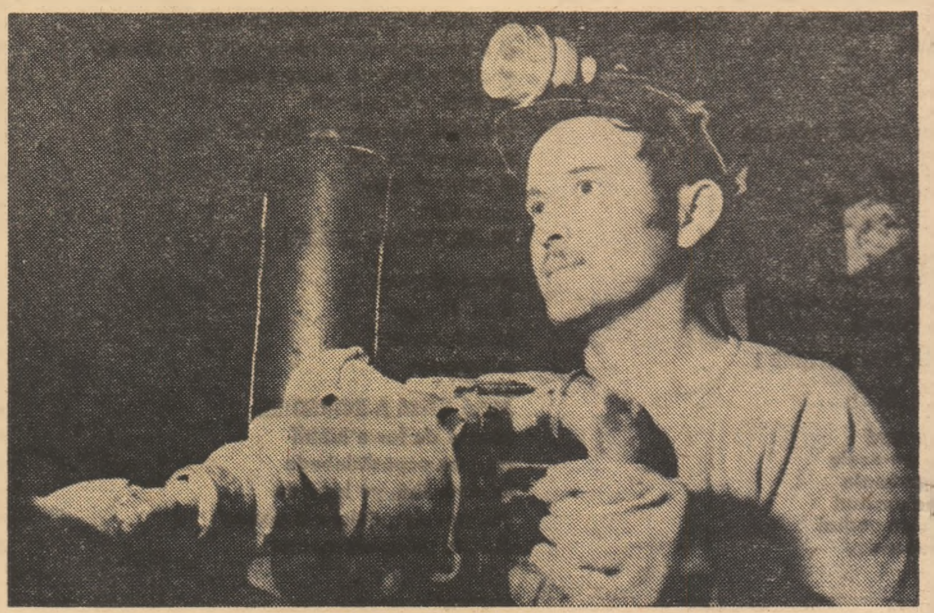

Minerul Henter Sandor în abatajul frontal al minei Baraolt

metamorfoze la Baraolt

obișnuit cu bezna, că nu-mi este frică de mină, m-a făcut șef peste un cal. Umblam pe galerii purtind calul de dirlogi, căram cărbune, cîte 12 ore pe zi. Uneori credeam că mi se rup picioarele, simțeam că am rămas fără ciolane, dar am rezistat. Cînd am mai crescut am intrat în abataj, numai cu numele abataj, surpam stratul de cuicuș și încărcam pînă cînd în golul de deasupra noastră încăpea o biserică. De protecția muncii nu se vorbea. Murea unul, venea altul în locul lui, că erau destui flămînzi la gura minei. M-am însurat și nevasta mi-a făcut 12 copii. N-a fost o joacă viața mea. Aveam multe guri de hrănit. Banii nu mi se ajungeau niciodată. Într-un an am vrut să mă las de mină. M-am înțeles cu un bogătan să-mi dea pămînt, să-l lucrez. Măcar să adun la toamnă cîțiva saci cu cartofi, să aibă copiii ce mînca. Eu urma să primesc un sfert din recoltă, trei sferturi fiind a celui care avea pămîntul. N-am ajuns, însă, să pun mîna pe plug și pe sapă. Patronul minei a trimis după mine jandarmii, m-au arestat și-a doua zi am intrat iarăși în subteran. Făceam șut de la gură și ăst răstimp mîncam doi cartofi. Ca la ocnă".

Cale de o sută și ceva de ani, oamenii Baraoltului au trecut prin cîteva perioade care le-au metamorfozat pasiunile, care i-au îndepărtat de o dragoste, apropiindu-i de alta. La început, cînd mina trăia printre ei ca o părere, oamenii își împărțeau timpul între cărbune și secară, sau cartofi, trăind cînd în mină, cînd pe ogor. Erau în primul rînd țărani, și apoi mineri. Într-un an de viață munceau negîndit de mult. Douăsprezece ore în mină și cine știe cîte ceasuri de-a lungul brazdelor. Erau, cum s-ar spune, țărani-mineri. După o vreme, cînd s-au recunoscut mineri profesioniști, adevărați meseriași, lucrul cîmpului a rămas mai mult în seama femeilor, bătrînilor și copiilor. Pe cîmp puteau fi văzuți așa într-o doară, să-și mai amintească de mirosul fînului cosit, sau la muncile mai grele care, oricum, cereau mînă de bărbat. Și din țărani-mineri au ajuns mineri-țărani. Kertesz Gavril s-a născut în 1947. În anul 1963 s-a angajat la mină. Pleca, la șut, împreună cu tatăl său. Mineritul devenise deja tradiție. L-au angajat la suprafață. „Cînd ne întîlneam seara la o bere, ortacii mei povesteau multe lucruri despre mină, despre munca lor. Eu mă rușinam. Ce să le fi povestit de suprafață ? Așa că, după un an, m-am prezentat la maistru și i-am raportat că vreau să intru în mină, să lucrez în abataj, la cărbune. Bine, băiete, la sfîrșitul lunii, cînd se fac repartițiile, te strig și pe tine, să vedem dacă vrea să te ia vreo brigadă. Trei șefi de brigadă au vrut să mă ia, dar cum nu mă puteam împărți în trei, m-am dus la Covaci Alexandru, miner aspru dar drept, și după cîțiva ani, din vagonetar am ajuns miner adevărat. M-am specializat la săparea galeriilor. Lucrez, adică în prima linie. Că minerii de la bataje abia apucă, te zorese să le predai, gata pregătit, un nou abataj. Cu noi minerii de la înaintări se petrec niște lucruri ciudate, sîntem mereu în alertă, mereu grăbiți, adevărați maratoniști, terminăm o galerie, o trecem în revistă, uneori nici nu ne vine să credem că a fost săpată și arătată de noi, și ne apucăm imediat de alta, străduindu-ne să avansăm în fiecare zi cît mai mult. Că-n mină, un metru contează mai mult decît afară, la ziuă, nu-i ca și cînd ai rămîne cu un pas în urma celuilalt, cu greu îl recuperezi".

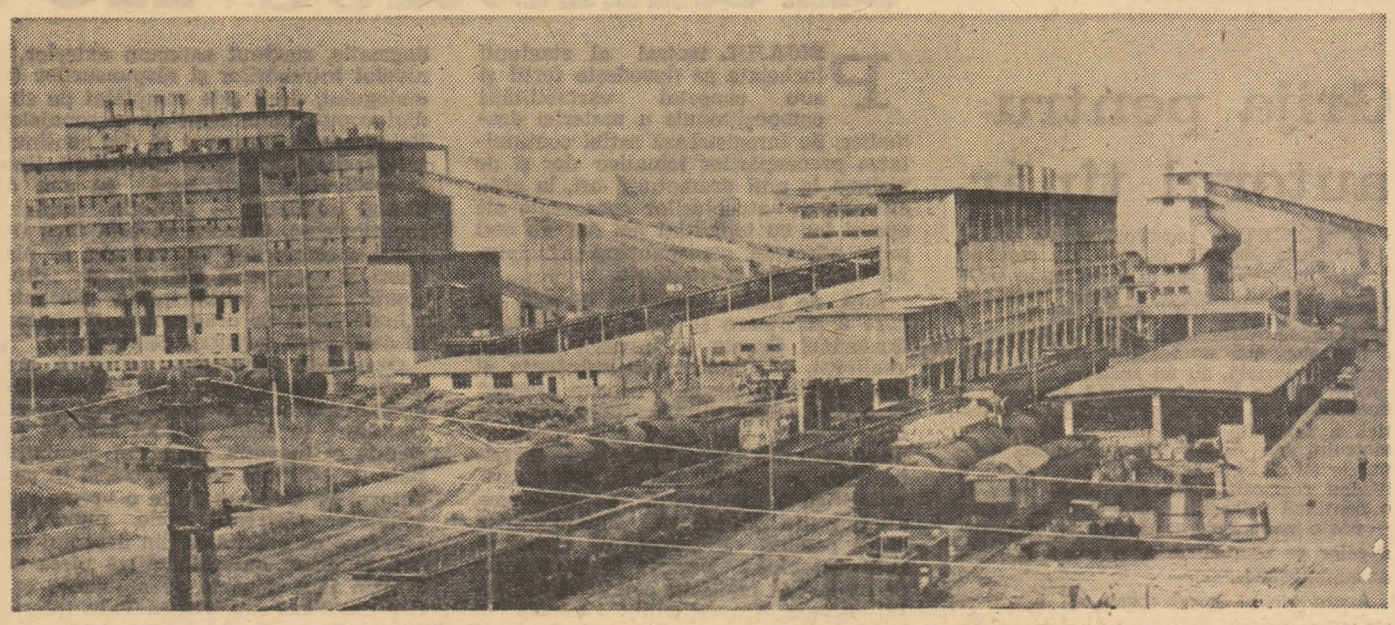

Baraolt : Noua fabrică de brichete din cărbune

Virghiș I. Vasile Bălan, șef de sector, dînd indicații minerilor Miklos Arpad și Iosif Lazăr în abatajul frontal 603
(Fotografii de Bartha Árpad)

Tradiție

Impresionant printre oamenii Baraoltului este faptul că arta descinderii printre tainele impietrite ale subpămîntului s-a transmis ca o ștafetă din tată-n fiu, fiecare mîndrindu-se cu cel de dinaintea lui, străduindu-se, în același timp, să-l întreacă. O altă ciudățenie a minerilor este scotirea datei angajării lor la mină ca o a doua zi de naștere, ca un al doilea început al vieții. „Tata a fost miner, ca și toți frații lui. Miner sînt și eu și ginerele meu, că n-am decît fete. Mina a fost a doua mea casă. Ca șef de brigadă am calificat mulți mineri. Dar, înainte de a mă angaja la așa ceva, studiam omul. Și după vreo două șuturi puteam spune cu precizie dacă omul respectiv va putea sau nu ajunge miner. Nu m-am înșelat niciodată. În primul rînd nu mă luam la prima vedere după forța lui fizică. Urmăream, înainte de toate, dacă-i atent la ce-i spun, dacă face așa cum i-am cerut, cum i-am explicat. Apoi eram interesat să-l descopăr dacă-i conștiincios și sincer. Că-n mină nu merge să fii chiulangiu și minchios. Și abia la urmă mă interesa dacă-i rezistent din punct de vedere fizic. Proba asta n-a dat greș. Cine n-a făcut față la mine în brigadă, n-a ajuns miner. Că orice meserie are o socoteală, pe care n-o poți modifica după fiecare om" — ne mărturisește Mathe Emeric, șef de brigadă recunoscut și apreciat între minerii Baraoltului.

„Pe mine m-a adus la mină, bunicul. Nu om a mai fost bunicul. Tata, pentru că era mai slăbuț, voia să mă dea la altă meserie. N-au trecut mulți ani de la angajarea mea și am ajuns șef de brigadă. Și mi-a plăcut mineritul ca pîinea caldă. Vă-ați întrebat de o întîmplare. V-o spun. Aproape un an de zile am lucrat într-un abataj foarte primejdios. Tavanul era foarte friabil, format mai mult din nisip în care-și găsiseră culcuș mii de pungi de apă. Munceam de parcă ne aflam pe front, în tranșee. Presiunea stratelor de deasupra ne pîndea mereu să ne prindă nepregătiți, să ne îngroape de vii. Dar nu i-a mers. Ne-am apărat minut cu minut. Și am atacat-o și noi. Și totuși, astăzi îmi dau seama că greutatea cea mare n-a fost nici apa, nici nisipul, nici presiunea. Ieșeam din mină uzi, dar bucuroși că a mai trecut un șut și sîntem teferi. Aveam și haine de cauciuc, dar apa... știți dumneavoastră cum este apa. Cum spun, greul cel mare mi l-au creat oamenii. Abia atunci mi-am luat diploma de absolvent al școlii vieții, al școlii muncii, învățînd să lucrez cu oamenii, să le întăresc voința, să-i ambiționez... că, la un moment dat, mulți au vrut să mă părăsească, prea era greu abatajul în care munceam, prea periculos". Vajda Dezideriu, miner cu multă experiență, membru în consiliul oamenilor muncii face parte din tradiția minerilor de la Baraolt. Fără el, fără faptele lui, mineritul de aici ar fi mai sărac.

Erou al Muncii Socialiste

Între celelalte meserii, închipuite ca o constelație împrejmuind urmele omului din îndepărtatul de demult către astăzi, mineritul ocupă locul ce i se cuvine, al soarelui, luminînd și izvodind nașterile altor multe îndeletniciri. Pentru că mineritul este, poate, cea mai veche meserie și totuși cea mai neîmbătrînită, învățată de om pentru a coborî printre tainele subpămîntului, pentru a scoate la ziuă bogățiile ascunse acolo. Mineritul, o dată născut, din el, ca dintr-o mare răscruce, s-au pornit în lume alte meserii, ca niște planete răsărite, rupte din soarele meseriilor. Mineritul i-a pus omului la îndemînă cea mai de preț uncaltă, puterea de a se măsura cu natura, al cărei cel mai îndepărtat strămoș a fost piatra nici măcar cioplită. Primul om care a știut să-i dea un rost pietrei, s-o folosească, omul care a făcut primul pas în lumea subpămîntului despietrind începutul ori sfîrșitul unei ere geologice, primul om care a cutezat către aurul cenușei de soare, primul miner a răsădit în lume frumusețea de neînlocuit a mineritului, meserie și artă și risc, și cutezanță, și chibzuință, și certitudine, și forță, și măiestrie, și hărnicie, și pasiune și povară, plăcută povară. Sînt gînduri desprinse din anii în care rătăceam în subpămînturile Munților Apuseni, cînd mineream alături de bunii mei învățători într-ale mineritului, într-ale vieții, gînduri ce mă poartă deseori către Baraolt, unde, împreună cu Arcadie Boroș, Erou al Muncii Socialiste, directorul întreprinderii miniere, ne amintim cu nostalgie de tainicele întîmplări subpămîntene.

„În anul 1959, mina Căpeni nu cunoscuse încă o dezvoltare prea mare. Întreprinderea trăia prin două sectoare care totalizau o producție foarte mică, față de cea pe care o realizăm astăzi. Era în luna iunie și minerii nu mai simțiseră de mult gustul îndeplinirii planului. Așa am început, la 35 de ani, după aproape douăzeci de ani de minerit, un alt munte al vieții. Dar, la vîrstă asta, puterile omului sînt nemăsurate. Și-n lunile care au mai rămas pînă la sfîrșitul anului, nu numai că ne-am realizat planul, dar am recuperat și restanțele din lunile precedente. Oamenii mă priveau cu neîncredere întrebîndu-se pe la colțuri : ce vrea diavolul ăsta de la noi ? Eu însă am tras o concluzie clară. Mina nu ducea lipsă de nimic. Cadre tehnice bine pregătite avea, mineri harnici și pricepuți erau, cărbune nu mai vorbesc. Lipsea organizarea. Le trebuia un om care să le dea de lucru, să-i tragă la răspundere, să-i învețe disciplina îndeplinirii planului. Așa am început să muncesc la Baraolt. Întîi învățîndu-l pe flecare om. Pe unii a trebuit să-i pun la punct, pe alții să-i ajut. Apoi, pentru ca planul, respectiv producția de cărbune să poată crește de la un an la altul, am început să acționăm pentru deschiderea de noi mine, de cariere. Și-n zece ani minele Baraoltului au crescut cît n-au putut-o face în nouăzeci de ani, fără zarvă, fără să ne lăudăm cu ce-am realizat astăzi, cu ce vom face mîine, dar și fără să ne subapreciem forțele. Am învățat, în același timp să-i stimez și să-i prețuiesc pe tovarășii mei de muncă, alături de care și împreună cu care am ajuns la aceste frumoase realizări".

Și, continuînd tradiția bunelor rezultate consemnate de cartea de vizită, în acest an, în cinstea zilei de 23 August au înregistrat însemnate depășiri ale planului și angajamentelor. Avînd mereu în frunte exemplul de flecare zi al comuniștilor, minerii de la Baraolt au raportat extragerea peste plan a peste 130 000 tone de cărbune, cantitate ce depășește angajamentul anual. Sînt oameni, sînt fapte cu care Baraoltul se mîndrește în fiecare zi.

Comuniștii

Faptele comuniștilor nu fac decît să le întărească vorbele. Pentru ca mina Virghiș să-și poată îndeplini și depăși planul în mod ritmic, trebuia pus în funcțiune, în mare grabă, un nou abataj. „Ce facem ?" — a întrebat șeful minei, comunistul Vasile Bălan. „Îl pregătim noi cu două săptămîni înainte de termen" — s-a angajat în numele oamenilor din brigada sa comunistul Taco Ioan. Și s-a ținut de cuvînt. Altă dată, într-un abataj s-a produs o surpare. Frontul de lucru a fost oprit din cauza lipsei de aer. Înlăturarea surpării necesita o muncă extrem de istovitoare, vreme de cîteva zile, în care timp se pierdea însă o însemnată cantitate de cărbune, cîteva mii de tone. „Ce facem ?" — a întrebat, ca de atîtea ori, șeful sectorului. „Să chibzuim" — i-a răspuns minerul șef de brigadă Fekete Ștefan. S-au sfătuit și au ajuns la cea mai optimă soluție. Trebuia săpată o nouă galerie de aeraj, în lungime de peste 20 de metri. „În cinci schimburi o dau gată" — a hotărît comunistul șef de brigadă Fekete Ștefan. Ortacii l-au aprobat. Și s-au ținut de cuvînt, salvînd cîteva sute de tone de cărbune, asigurînd îndeplinirea planului. Asemenea fapte excepționale nu sînt considerate, totuși, excepționale, ci firești. „Cum altminteri ar putea fi ?" Celor ce-și pun semnătura în dreptul acestor adevărate fapte-valori, comuniștilor, care știu ce înseamnă să fie în primele rînduri, și se străduiesc să fie mereu, și sînt în fiecare clipă, li se par firești. De exemplu, pînă să ajungă oamenii din brigada comunistului Nagy Ferencz să sporească productivitatea muncii în abataj cu două tone pe post, să ajungă la peste opt tone pe post, cantitate considerată posibil de realizat, n-a trebuit prea multă vreme. S-au hotărît, au zis că se poate, și-au organizat mai bine munca și s-au ținut de cuvînt.

Asemenea fapte sînt cu sutele scrise în cartea de onoare a minerilor din Baraolt, în cartea cu filele de piatră, în care zilnic comuniștii semnează : prezent.

Radu Selejan

Teatru

Grija pentru autorul tînăr

CONDIȚIA scriitorului de teatru este sensibil diferită de condiția confraților săi care au optat pentru alte genuri literare. Destinul lui depinde esențial (astăzi, la noi) de ceea ce se numește politica repertorială a teatrelor. Dar au toate teatrele o politică repertorială, au un specific al lor, un profil artistic inconfundabil ? Prin ce se deosebește, să zicem, personalitatea artistică a teatrului din Petroșani de cea a teatrului din Arad ? Mi s-ar putea răspunde (și ce bine ar fi !) că acest specific îl dau regizorii și actorii (dacă n-ar fi o continuă migrație din teatru în teatru — poate mai temperată în ultima vreme — a celor ce reprezintă forțele artistice ale ansamblurilor).

Acum vin și întreb : sau mă întorc și zic : care teatru din România socotește a avea între forțele sale artistice și un scriitor de teatru ? Am în vedere nu atît faptul că un teatru a jucat mai multe piese ale unui autor, ci conștiința (și mîndria) că acel teatru a mizat pe talentul unui dramaturg, a lucrat cu el cu dragoste, pasiune și speranță, spre a îmbunătăți (ori, de ce nu ? spre a desăvîrși) anumite piese de teatru, i-a oferit cei mai buni regizori și actori, a făcut din chestiunea afirmării unui autor dramatic și a unor piese o chestiune importantă pentru însuși destinul (și măreția) teatrului respectiv.

Cei mai familiarizați cu viața noastră teatrală ar putea da cifre cu adevărat revelatoare (și spectaculoase) privind numărul teatrelor profesioniste, talentul adevărat al regizorilor și actorilor noștri.

Mi se pare însă că a sosit timpul ca teatrele din România să-și propună a fi în mai mare măsură și laboratoare ale muncii literare, ale îndrumării și afirmării tinerilor autori dramaturgi. Secretariatele literare ale teatrelor ar trebui să renunțe la pasivitate și comoditate, la fuga de răspundere și unde e cazul, ar trebui împrospătate cu oameni de specialitate, capabili, ce iubesc teatrul și fac din chestiunea dramaturgiei originale românești o chestiune vitală — a lor și a teatrelor în care lucrează. Așa cum un actor nu trebuie lăsat să îmbătrînească fără a i se da posibilitatea să joace rolurile pentru care simte că a venit în lumina miraculoasă a rampei, tot astfel autorului dramatic trebuie să i se dea șansa de a comunica adevărul artei sale înainte de a se refugia (dezamăgit de incompetență, delăsare ori reavoință) în alte genuri ale literaturii.

Teatrul Național din Timișoara, are în privința dramaturgilor din zonă, o experiență din care poate învăța el însuși ceea ce ar avea de făcut în viitor. Un tînăr autor de teatru, Aurel Gheorghe Ardeleanu, este astăzi un nume cunoscut și prețuit, de la care lumea (teatrală) așteaptă lucrări ieșite din comun. Înzestrat cu o sensibilitate modernă, avînd apetitul inovării limbajului dramatic și, mai presus de toate, o nepotolită patimă în slujirea Thaliei cu mijloace literare exigente și în numele unor adevăruri ale epocii noastre. Aurel Gheorghe Ardeleanu s-a dovedit (prin memorabila piesă **Coroană pentru Doja**, dar și prin alte lucrări, jucate pe scena Naționalului timișorean, ori la Oradea și Satu Mare) un dramaturg de anvergură.

Am dat un simplu exemplu, dar cîți alți tineri autori dramatici, din Timișoara sau din alte orașe cu viață teatrală permanentă, n-ar aduce o mai mare strălucire teatrului românesc contemporan și o mai mare contribuție la educarea oamenilor muncii de la noi, dacă teatrele ar ieși din apatie și din conformismul călduț atunci cînd e vorba să joace autori tineri ? Viața a demonstrat că ori de cîte ori teatrele își deschid porțile (și scenele) spre a întîmpina ori spre a căuta talentele noi, consecințele artistice răsplătesc din plin o îndrăzneală fără de care ne este greu să apreciem un teatru al zilelor noastre.

Anghel Dumbrăveanu

Structuri dramatice novatoare

PEISAJUL teatral al stagiunii încheiate se dovedește fertil și sub aspectul variabilității compoziționale a materiei dramatice. Se înregistrează astfel continuitatea preocupărilor tematice dar și de **viziune** la unii dramaturgi ori, la alții, amendarea structurilor consacrate ale operei lor cu tonalități noi dar nu mai puțin adecvate, corespunzînd principiului tutelar de organicitate.

Iată, de pildă, **privirea directă** pe care o scriitoare și publicistă de talia Ecaterinei Oproiu o aruncă asupra realității, smulgînd din substanța ei încă fierbinte, brută, filoane „natur" care dau scenei ritm, căldură, sinceritate, adevăr, viață. Nu este vorba — ne gîndim desigur la **Interviu** — de naturalism. Nu „felia" exactă, minuțioasă, științifică o interesează pe scriitoare, cît vibrația interioară, autenticitatea stării psihice. Piesa are o structură **caleidoscopică :** periplu în perimetrul de muncă al realității cotidiene. Obiectul acestei investigații : femeia în ipostazele ei felurite. Impulsul antidogmatic, susținut oarecum exterior, la nivelul întrebărilor și răspunsurilor (al dialogului, deci) este completat de studiul comportamentistic al personajelor Voind să echilibreze și să dea continuitate scenetelor, piesa alternează linia intervievativă, exterioară, cu una de **dramă implicată** — evoluția cuplului reportericesc. Osmoza aceasta face deliciul spectatorilor dar tot aici se plasează și caracterul elaborat al „difuziunii", adesea sentimentale, necontaminate parcă de uraganul faptic în care se desfășoară acțiunea **relatată.**

Observații generoase ne oferă prezența lui D. R. Popescu, personalitate prodigioasă a cărei consecvență de stil transpare în ciuda voinței sale de varietate și inovație, de altfel răsplătite. Baia de realitate contemporană în care autorul își împinge de la o vreme personajele păstrează unele puncte de tangență cu creația sa din deceniul trecut. Și acum autorul cultivă **piesa-vis.** Sîntem însă departe de ambianța onirică din **Visul sau Damen-Vals.** Interioritatea pare să fie singura rațiune a apelului la o structură verificată. Alternarea seriilor temporale din **Timp în doi,** interferența real-ireal, normal-exacerbat se produc sub semnul terapiei morale. La fel se întîmplă și în piesa-vis (cu aspectul unui interludiu o'neillian, fără aplicația abisală a dramaturgului american) **Două ore de pace.** Un tînăr regizor a conceput lumea primei piese citate pe o dominantă **lirică** indeclinabilă, în care **interioritatea** și-a aflat numitorul comun în dorința de puritate inalterabilă a jocului de-a altă căsnicie. Prin urmare, visul ca joc. Dar și jocul de-a responsabilitatea morală. Cum avem în **Balconul,** unde proiecția coșmarească umple spațiul dramatic, indicînd mefierea sufletelor. Ca un contrapunct **Muntele** propune o construcție edenică, de un pacifism demn, aureolat într-o diplomație străveche, oraculară. Iată cum același registru de creație dictează inspirației atît de diverse concretizări spațio-temporale.

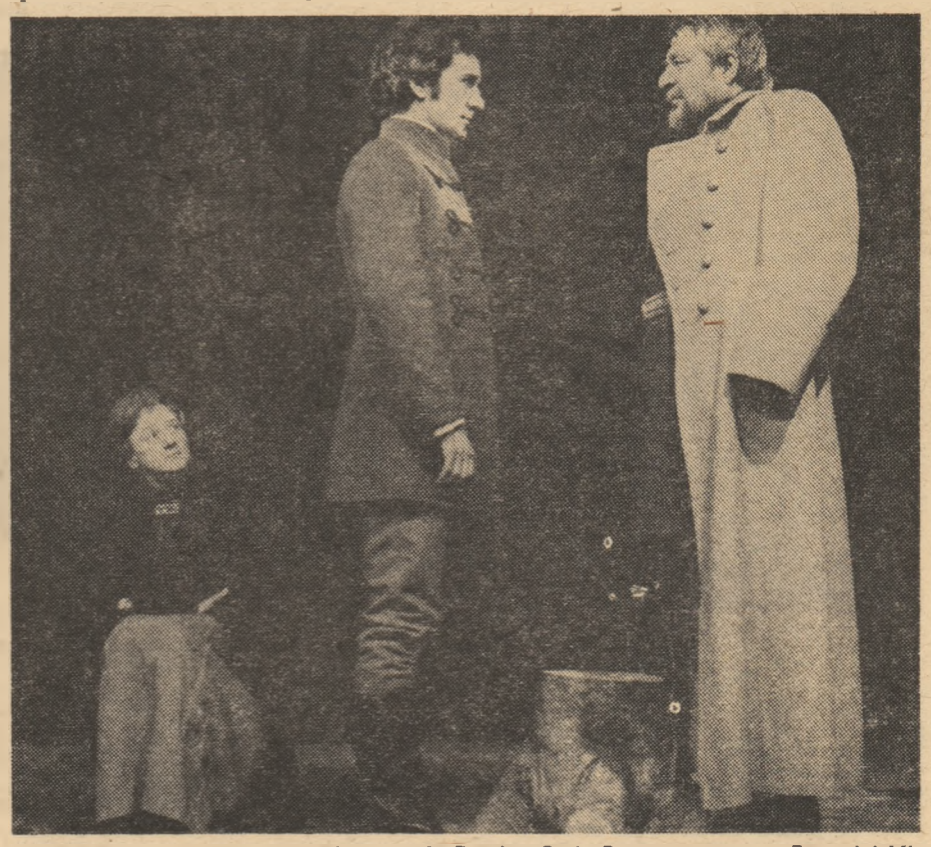

Două ore de pace de Dumitru Radu Popescu pe scena Teatrului Mic (în imagine : Olga Tudorache, Dan Condurache, Ion Marinescu)

DUPĂ exercițiile de virtuozitate în perimetrul **interiorității (Iona, Matca)** Marin Sorescu abordează „realul" social-politic în **Răceala.** Reperele lucrării sale se fixează în spațiul istoriei, **demitizînd** prin **ironie** — ceea ce nu e deloc un rău, sau e, dacă vrem, un rău necesar, fiind vorba mai ales de tratarea corozivă a lumii asupritorilor — dar propunînd (o contrapondere pilduitoare) mitologia simplității, a credinței în moartea firească pentru țară. Piesa mai poate fi citită ca o **parabolă** dar și ca o **frescă dramatică.** Lumea de aventurieri înzorzonați ai curții bizantine dă lucrării, pe de altă parte, tonul unei **analize de peripeții.** În substanța sa, **Răceala** certifică însă o valoare de **meditație lucidă.** Destinul poporului se conturează mai presus de contingențele derizorii ori calculat agresive ale istoriei.

O **bildungs-drama** este **Singele** lui Horia Lovinescu. Fluența epică o apropie de o **dramă-roman** cu inserții **epistolare.** Cu timpul piesa se fixează asupra lui Andrei Dumșa, a cărui formație **patriotică** o evocă.

Pe afișul stagiunii, în afara pieselor menționate și a altora de un înalt nivel calitativ, depistăm totuși și lucrări în care „paginarea" conflictului și disponibilitatea logoreică fac casă bună fie cu ilustrația kitsch fie cu jocul de cuvinte, fără acoperire estetică și morală în contemporaneitate. Din fericire, astfel de texte sînt puține, primul care le sancționează fiind publicul.

Ioan Lazăr

SECVENȚA

● „Să-l avem înainte de cîte ori gîndul ni se înalță mai sus de nevoile mici ale zilei, ce trece și caută să zărească în îndepărtările viitorului" — astfel scria Nicolae Iorga despre voievodul coborît din faptele istoriei în legendele neamului. Acest maiestuos îndemn se decupează parcă din amintire, atunci cînd privim afișele ce anunță somptuos **Buzduganul cu trei peceți** (premieră a lunii viitoare). Au trecut doar șase ani de la succesul filmului **Mihai Viteazul** și, iată, creatorii îndrăznesc să aducă, pe ecran, o nouă imagine a eroului aureolat de realitate și mit. În gestul cu rezonanțe profunde, în actul cultural cu semnificații de pios omagiu al trecutului, dorim să descoperim, de asemenea și un simbol al maturizării cinematografiei noastre. Revenind **întîia oară** asupra unei epoci și asupra unui personaj deja portretizat filmic, cineaștii români își afirmă — credem — răspicat voința de a-și canaliza fantezia către un alt tip de originalitate, izvorîtă nu doar din ineditul subiectului ori din corectul enunț al ideilor ; o originalitate născută din nobletea aspirațiilor, dar și din încrederea în stilul propriu, în puterea meditației.

i.c.

Radio Televiziune

Moștenire pentru viitor

● Într-o semnificativă incidență s-a plasat ultima ediție a emisiunilor de televiziune și radio ce au ca titlu comun **Moștenire pentru viitor. Monumente ale Eliberării** (redactor, Nicolae Breb Popescu) a trecut în revistă cîteva dintre cele mai cunoscute creații plastice dedicate anului 1944, realizate, printre alții, de Zoe Băicoianu, Boris Caragea, Vida Geza, artiști ce au și transmis prin intermediul undelor radiofonice mesajul de gîndire și simțire, intențiile fundamentale ale operelor lor. La televiziune, **Pentru salvarea unei idei supreme** (redactor Arșaluis Ceamurian) s-a ocupat de monumentele războiului pentru independență, găsind (ca, de altfel, și emisiunea de la radio) firești relații dintre creația plastică și literară a epocii, prin luarea în considerație a mărturiilor sculptorului Ion Jalea, pictorilor Francisc Șirato, Ștefan Popescu, Iosif Iser, scriitorilor M. Sadoveanu, Camil Petrescu, Mihail Săulescu, Delavrancea sau Nicolae Iorga ce considera în acele prime decenii ale secolului că „Astăzi poemul e fapta". Perspectivă sintetică și militantă, caracteristică pentru spiritualitatea noastră națională.

● Imaginea unei vacanțe active este susținută zilnic de emisiunea **Teleșcoală,** preocupată de actualitatea teatrului istoric, de priveliști geografice și sentimentale ale patriei, de probleme tehnice, de evocarea unor mari personalități ale poporului român... Școlarii de toate vîrstele nu au deci, a se plînge, zilele de vacanță încep, toate prin acest exemplar îndemn la seriozitate și meditație. Cărțile trebuie, astfel, în continuare răsfoite, cîteva exerciții de matematică sau fizică împrospătează și îmbogățesc cunoștințele, la fel vizionarea de spectacole, vizitarea muzeelor, frecventarea sălilor de concert. Formula **Dicționarului** pe care **Teleșcoala** o experimentează pentru anumite domenii (mai ales cele ale științelor „exacte") ar putea fi, credem, extinsă și la literatura plastică, muzică, arhitectură, dans... Visînd continuu la acel **Dicționar** al marilor creații naționale și universale, un dicționar al creațiilor, autorilor, personajelor și temelor lor, pe care televiziunea îl poate realiza cu percutantele și convingătoarele c

Filme de prestigiu ale cinematografiei românești : Pădurea spînzuraților (stîngo) și Puterea și Adevărul

Complexitatea patriotismului

A SUTA aniversare a cuceririi Independenței. Centenarul unui moment prin excelență patriotic. Luna sărbătoriii actului revoluționar de la 23 August 1944... Prilej festiv pentru a alege, din producția cinematografică românească, filmele care, mai mult ca altele, mai bogat decît altele, exprimă acest complex sentiment : patriotismul. Și s-au ales filmele care au stiut zugrăvi patriotismul sub toate multele lui aspecte, nu prin simple declamații, ci reliefate prin lupta sufletească, prin sfîșieri interioare, prin conflicte între pornirile diverse ale aceluiasi sentiment. Alături de **Pădurea spînzuraților** au fost programate și peliculele **Prin cenușa imperiului** și **Baladă pentru Măriuca** ; alături de **Puterea și Adevărul** — într-un alt ciclu — se prezintă filmele **Trei zile și trei nopți, Oaspeți de seară, Stejar — extremă urgență, Mastodontul, Roscovanul. Pe aici nu se trece.**

O expresie plenară și complexă a patriotismului se regăsește în portretele unei narațiuni scrise întîi de Rebreanu, apoi întregită de doi coautori, doi succesori : Titus Popovici, scenaristul **Pădurii spînzuraților**, Liviu Ciulei, regizorul peliculei și, în ultimă instanță, majestatea sa spectatorul. André Gide spusese așa : „Eu cînd scriu un roman, scriu numai o jumătate. A doua o scriu cititorii mei." Titus Popovici a rescris în mod uimitor, pentru ecran, admirabilul roman al lui Rebreanu.

În filmul **Pădurea spînzuraților** ura e corolar al indignării, al revoltei contra injustiției, iar toate acestea împreună sînt corolar al iubirii de oameni, al tandreței pentru suferințele celor multi. Patriotismul se conturează astfel cu precizie. Precizie, în ciuda bogatei sale diversități. A fi patriot mai înseamnă, între altele, și dorința de a face ca țara ta să fie pildă pentru alții. Asta s-a putut bine oglindi în povestea lui Rebreanu care se petrecea în acel monstru sociologic care era împărăția habsburgică, unde, pe lîngă alte racile, mai bîntuia și fetisismul uniformei, mitologia ofiterului. Rebreanu arătase bine cum acest sentiment înăbusise, la început, tot ce era stimabil în sufletul lui Bologa, eroul povestii. Dar, încet-încet, „pudovkinian" vedem cum înaintează eroul spre priza de conștiință. Amintiți-vă scena cînd soldatul vienez Müller, de profesie anticar și de ideologie veritabil socialistă, spune :

— Ai cerut să fii mutat în alt sector al frontului ? Ca să nu tragi în frați ? Fiindcă italienii sau rusii nu-s frați ? Pe ei îi poți ucide ? !...

Bologa nu zice nimic. Dar dintr-o conversație ulterioară cu acel căpitan ceh semi-contestatar și numai pe jumătate convertit, Bologa spune :

— Voi dezerta de pe orișicare front.

A înțeles · că războiul imperialist e odios în sine și trebuie combătut în întregime, fără rezerve și discriminări.

Să rememorăm și un alt moment de frumusețe și de adevăr impresionant. Excelența Sa generalul (interpret G. Kovacs care are excelenta idee actoricească de a fi nu numai inuman și stupid, dar și fandosit) promite două săptămîni de concediu soldatului care se va duce cu socialistul Müller și îl va „lămuri" definitiv cu cîteva gloanțe în cap. În loc de asta, soldatul nostru (Ștefan Ciubotărașu) îi destăinuie celuilalt totul și îl lasă să plece urîndu-i drum bun și noroc.

De asemenea excelentă a fost ideea de a-l pune pe căpitanul ceh, semi-umanistul din roman (Liviu Ciulei) să-l implore pe Bologa ca la judecată să nege tot, să spună că pur și simplu se rătăcise, că greșise drumul. Bologa refuză net. Ajunsese, după atîta zbucium, la adevăr. Cu el va muri.

Rebreanu clădise și o poveste de dragoste, unde femeia e o țărăncuță maghiară care de-abia stie cîteva vorbe românesti : despre aderiunea ei la soarta, crezul, dorintele iubitului, despre acest personaj și geniala secvență de la sfîrșitul filmului am vorbit pe larg, în cronicile mele.

Repet : rareori, în cinematografia noastră au fost tratate așa de complex, de just, de amănunțit, interesantele stări sufletesti ale patriotismului.

LA ACEEAȘI reprezentație de la cinematograful „Timpuri Noi", cu filmul **Pădurea spînzuraților** am avut plăcerea să văd un scurt-metraj, un documentar realizat de Studioul Armatei. Filmul reconstituie, pe bază de fotografii, stampe, picturi, scrisori, biografia caporalului Constantin Țurcanul, soldat în 1877, soldat în 1916—18. Eroul este, nici mai mult nici mai puțin, decît acela pe care Alecsandri l-a cîntat sub numele, devenit renume, de Pețeș Curcanul.

În ciclurile prezentate la cinematograful „Timpuri Noi" au mai fost programate și alte filme românești care completează aceeași idee. Iată, de pildă, în pelicula **Prin cenușa imperiului** e limpede tabloul bolnavului incurabil condamnat de istorie (imperiul habsburgic). În această ambianță de moarte, vedem răsărind luminos patriotismul românesc.

Și în filmul **Pe aici nu se trece**, acest patriotism îl găsim oglindit prin faptele istoriei. Mai întîi întoarcerea armelor de la un aliat care ne fusese impus precum și semnificativa luptă împotriva armatelor germane ; ideea patriotică e reliefată, în film, prin emotionantul entuziasm al tinerilor elevi ai școlii de ofițeri care au renunțat la dreptul de a-și continua studiile și au cerut să fie trimiși imediat pe front.

În **Oaspeți de seară** avem o altă fatetă a eroismului românesc din acea tumultuoasă epocă. Încă de la început, indignarea și scîrba de a fi fost împinși într-un război nedrept (alături de acei nemți pe care îi detestam) s-au concretizat în încercările patrioților, în feluritele lor planuri de a ieși din odiosul război. Au existat multe astfel de încercări. Fiecare dintre eșecuri era un fel de victorie : victorie împotriva descurajării, imunitate la renunțare. După fiecare eșec încercam altceva. Filmul **Oaspeți de seară** descrie tocmai atmosfera premergătoare actului revoluționar din 23 August 1944, atitudinea, hotărîrea și entuziasmul tuturor forțelor progresiste.

A făcut parte, firește, din aceste cicluri, și filmul **Puterea și Adevărul**, moment de culme al producției noastre cinematografice. Amplu itinerar istoric, dramatică înclestare a unor puternice personaje, filmul demonstrează că autenticul drum al vieții este marcat de căutarea adevărului, că lumina adevărului e unealta sigură și singură a victoriei.

D. I. Suchianu

Cinema

FLASH-BACK

Nostalgie și maturitate

● S-a încheiat stagiunea și Cinemateca a intrat în vacanță. Pînă acum cîțiva ani se considera o instituție nouă, experimentală, romantică și fiecare gest al ei era îndelung studiat de fanaticii spectatori, care îi numărau spectacolele așa cum studenții numără examenele. Era o nebunie, un vîrtej de vis cu bilete în plus la colțul străzii, cu lupte acerbe de idei la ieșire. Am trăit și acele timpuri, cînd pentru *Hiroshima mon amour* dădeam telefoane din Cluj să mă asigur de un bilet fără loc...

Și iată, azi, după atîția ani : un templu rece, serios, cumpătat, din care au dispărut și pateticii exagerati, și oftaturile de admirație, și filmele rare, și biletele cu supraprețț. *Hiroshima*... a rulat între timp în cinematografele din centru și chiar în cele din cartier... O epocă întreagă de întîrzieri și restante s-a consumat, și odată cu ea au dispărut surprizele și speranta surprizelor. Filmele rulează în chip fatal a doua, a treia și a zecea oară spectatorii — în chip fatal —se schimbă și ei. Prețul capodoperelor pare mai mic cu cît capodoperele se repetă. Blazarea cîștigă teren, dar siguranta aceasta devine experientă, iar lipsa de entuziasm devine studioasă. Intrăm în vîrsta de mijloc fără să mai avem timpul să ne inventariem amintirile ; căci timpul — și el — devine mai plin, anii și stagiunile — mai scurte.

Poate sentimentul acesta cu care ne apropiem de viitoarea stagiune nu e un sentiment, ci se numește maturitate. Poate de vină e, totuși, și Cinemateca, atunci cînd preferă să privească obsedant înapoi, în loc să-și arunce ochii în imediata ei apropiere. Mai sînt destule filme ale generației de azi, destule capodopere restante pe care ar avea dreptul și datoria să ni le arate înainte de a aștepta să ajungă în rețeaua uzuală a cinematografelor. Mai sînt încă destui maeștri ai deceniilor trecute, dar contemporani cu noi prin modernitate, care sînt arătati sporadic și nesistematic, în favorul unor meșteșugari minori sau prăfuiți. Poate îi vom vedea la toamnă.

Dacă maturității cîștigate i-am restituit puțină vervă din copilărie, ce înțelepți am fi, ce tineri și fermecători am deveni...

Romulus Rusan

mijlocie. O selecție judicioasă, reprezentativă cuprinzînd armonios programa școlară, dar și completînd-o) a „temelor" uitate, încredințarea, apoi, a fiecărui tip de **Dicționar** unui specialist de prestigiu (care să aibă și forța și talentul de a transforma expunerea într-un palpitant spectacol de idei), găsirea celor mai adecvate și interesante exemplificări vizuale ar transforma acest capitol de **Telețcoală** într-un mijloc eficace de informare și formare a tinerei generații. Iată, însă, ca să revenim de la planurile de viitor la realitățile prezentului, cînd din ultimele **Albume de vacanță** incluse în matinala **Telețcoala** s-a ocupat de o problemă practică și inesabilă în același timp : **Grădina casei**. Redactorul Andrei Vincenz a vorbit inspirat despre (reala) „nevoie de grădini" a fiecărui dintre noi, cu atît mai mult a celor tineri și foarte tineri. Căci așa cum interioarele reflectă personalitatea locuitorilor lor, la fel, micile suprafețe de pămînt, balcoanele, chiar, din modernele blocuri pot exprima un punct de vedere și un fascicul de sensibilitate. Grădina trebuie să aibă claritate dar și mister, „ordinea" și „dezordinea" ei aflîndu-se perpetuu în acel delicat echilibru în care unii esteticieni au crezut a găsi măsura frumosului, formula lui magică și revelatoare, căci, în afara funcției sale pragmatice (deloc de trecut cu vederea) grădina se apropie și de universul artei, cum, de altfel, o atestă de secole experiența practică și teoretică a oamenilor. Un singur, poate, îndemn al **Atelierului de vacanță** l-am accepta cu mai mult spirit critic și discernămînt : cel care ne îndemna să privim grădinile publice spre a lua model de la ele pentru grădina proprie. E bine și așa, dar se poate și altfel. Rămîne ca micii telespectatori să aleagă singuri calea cea mai potrivită.

● **Sfîrșit de vacanță** de Petre Popescu (regia artistică Constantin Dinischiotu, în rolurile principale Traian Stănescu și Rodica Mandache) se numește ultima premieră de teatru radiofonic care s-a oprit, cu tact și discernămînt artistic, asupra unui caz de conștiință al tinerei generații. Să remarcăm, de altfel, foarte buna calitate a repertoriului teatral al acestei săptămîni. La televiziune (marți) premiera unei apreciate piese de Horia Lovinescu, **Surorile Boga** (regia și adaptarea Constantin Dicu), într-o interpretare cu totul relevabilă: Margareta Pogonat, Rodica Tapalagă, Eugenia Popovici, Irina Răchițeanu-Șirianu, Liliana Tomescu, Tatiana Olier, Silviu Stănculescu, Dorin Varga... Astăseară, apoi, tot la televiziune, premiera **Un tînăr mult prea furios** de Virgil Stoenescu (regia și adaptarea Domnița Munteanu) cu Sorin Postelnicu, Ion Lemnaru, Eugenia Maci, Maria Dogaru, Mihai Dobre, Maria Ploae, Ica Matache, Mihai Mereuță. La radio s-a transmis aseară reluarea dramatizării după romanul **Niște țărani** de Dinu Săraru (regia artistică Dan Puican), spectacol a cărei premieră am salutat-o cum se cuvine la timpul potrivit.

Ioana Mălin

Lumea în „Pickwick"

TELECINEMA

● ÎNAPOI la carte ! — mi-am zis cu adîncă mihnire duminică seara după **Aventurile clubului Pickwick**. Înapoi la draga mea editie a cărtii lui Dickens, două volume cu coperti de culoarea lobodei. Ceea ce era ciudat dar si instructiv de observat privind filmul ținea de o anume dificultate a lui de a ajunge la esenta filei scrise, care esentă — pentru a folosi chiar titlul unuia din capitole — „dă în vileag pe scurt două lucruri : în primul rînd puterea nevricalelor si, în al doilea rînd, tăria împrejurărilor". Lumea din **Pickwick** se tine în picioare cu nevricale asa cum se tin altii cu vitamina C. Masinăria, hardughia întîmplărilor fără sfîrsit (opera a apărut în fascicole lunare timp de vreo doi ani si jumătate) e alimentată în exclusivitate de stări psihice extreme în care personajele cad pe rînd sau simultan de la indignarea colerică la beatitudinea amorului subit care, dacă ne uităm bine (si nu doar la Dickens...) este și el o stare de nervi. Peste acest fond de agitatie si puseuri psihice, dincolo de el, deasupra lui, ca o stampilă căzînd implacabil, se află tăria împrejurărilor care face ca Pickwick, Winkle, Tupman, Snodgrass să propună, iar altcineva să dispună. E aici, între nervozitatea de vodevil a oamenilor și calmul de „fatum" comic al vietii, care merge în răspărul intentiilor lor, o tensiune ce face tot deliciul, toată „filosofia" cărtii, atît de dickensiană în felul ei, în ciuda leieritătii tonului și a picarescului vesel. Ceva din acest dickensianism se afla de pildă acolo unde ochiul meu contempla cîte un Jinkle rău, din aceia bătuti în piatră, din care vor mișuna atîtia mai tîrziu, emblematici pentru o categorie psihologică a lumii lui Dickens, în „Oliver Twist", „David Cooperfield" sau „Marile speranțe". Sau cîte o imagine a „clasicei", nepieritoarei închisori a datornicilor (nu neapărat londoneză), lume în lume din care si Fielding a scos, în „Tom Jones", pagini sumbre si expresive. Cum ziceam însă, **Pickwick** se miscă leier, cîntă vesel și dulce despre pickwicki care elaborează „Cercetări asupra izvoarelor lazurilor din Hampstead, cu cîteva observatii asupra teorii mormolocilor" și despre cluburi : despre hanuri, rîndași și vizitii meditînd mucalit de pe capră asupra vietii ; despre zăvorîte pensioane de tinere domnisoare si despre bonete de bătrîne domnisoare asezate pe cap înaintea culcării ; despre mari dueluri între mari bărbati iîgniti și despre avocati de operetă ticăloși ; despre nemaipomenite întîmplări, confuzii si aventuri. Despre brandy cu apă călduță din care sorbind, dl. Weller extrage idei asupra poeziei : „Poizia nu-i ceva firesc. Nu vorbeste nimeni în poizie, afară de paracliser la carnaval sau de anunturile cu vaxul lui Waren, ori uleiul Rowland, sau de alții de teapa lor... N-am cunoscut niciodată un vizitiu respectabel care să scrie o poiezie..." ; sau — de ce nu ? — despre femei : «Sam se supuse și continuă să citească, în vreme ce părintele continua să fumeze cu o expresie de înteleneiune si multumire convingătoare.

— .....înainte ca să te fi văzut, mă cugetam în mine că toate femeile e la fel...".

— Asa si este, observă dl. Weller între paranteze». O, veselă, veselă, veselă Anglie de pickwickieni respectabili și trăzniți !...

Aurel Bădescu

Plastică

Cartea

„Walter Gropius și Bauhaus-ul"

■ GIULIO CARLO ARGAN este, cu siguranță, unul dintre cei mai *populari* critici contemporani, un eseist înzestrat cu o mobilitate de gîndire ce vizează speculația, riguroasă de altfel, capabilă de a se înscrie cu pregnanță între coordonatele problemei de interogație.

O carte despre Walter Gropius și Bauhaus are, în sine, o valoare informațională intrinsecă. Ea constituie un eveniment editorial și pentru că bibliografia noastră vis-à-vis de acest important capitol al reînnoirii estetice din secolul nostru este sporadică și incompletă, cartea lui Giulio Carlo Argan fiind, dacă nu greșim, prima cu adevărat substanțială și comprehensivă care apare la noi.

Gropius și celebra școală de la Bauhaus deschide capitolul cel mai palpitant și, deopotrivă, de enormă înrîurire în epocă, pentru o întreagă mentalitate de gîndire, invocînd noutatea, modernitatea, linia inedită a geometriei capabilă să deschidă ochiului noi orizonturi cotidiene, să confere un alt ritm vieții. Demonstrația lui Argan relevă cititorului complexul de împrejurări, care a favorizat apariția acestei școli. În paginile cărții, inițiatorul ei, Walter Gropius, se confundă cu destinul unui spirit revolut, visător în volume și spații, în același timp, destinul unei direcții arhitectonice. Gropius n-a fost un simplu creator de spații construite, un artizan în fața planșetei de proiectare, ci un vizionar al urbanisticii moderne, creator de o *topologie formală* bazată pe principiile și articulațiile ce le permit paralelele, perpendicularele, bazată pe echilibrul valoric dintre goluri și plinuri, imprimînd, ca și celălalt mare creator al arhitecturii moderne, Le Corbusier — acesta, însă, într-un cu totul alt sens —, stringența unei concepții armonice asupra urbanismului. Dacă Le Corbusier este simptomul modern al unei forțe artistice estetizante, idilizantă, tipică unei laturi a avangardei europene, Gropius își face principii de credință și le elaborează cu putere de *lecție*, incluzînd frumosul în postbilitatea lui utilitară, în posibilitatea imediatei lui folosiri, nu în contemplativitate, ca la Le Corbusier. Profesarea esteticului geometric în valențele lui cele mai variate îi punea la îndemînă utilitatea și liniștea expresiei, funcționalul și ritmul diurn, elevarea conștiinței și posibilitatea ei concretă de a o poseda.

Structurîndu-și volumul în trei mari capitole: „Pedagogia formală a *Bauhaus*-ului", „Arhitectura lui Gropius (1911—1934)", „Arhitectura lui Gropius în Anglia și America", Giulio Carlo Argan reface firul timpului și al evenimentelor, în perfectă ordine și cu discernămîntul necesar. *Probleme de pedagogie, problema raportului profesor-elev, probleme de tehnică și teorie* comentate cu un autentic fler eseistic constituie substanța acestei lucrări care este orientată spre *critica* și spre *judecata* evenimentului Bauhaus. În același timp autorul realizează o „panoramă" a destinului fabulos pe care l-a avut acest mare arhitect și om de artă, în mișcarea de idei a secolului XX: „Astăzi, în toate țările civilizate, fenomenele artistice mai vitale și pe cale de a constitui o nouă tradiție figurativă sînt, fără îndoială, cele care intră în ciclul ale cărui contururi au fost schițate pentru prima dată de Gropius; ciclul care cuprinde *planning*-ul și *industrial design*-ul, planificarea urbanistică și proiectarea industrială. Marea lecție a *Bauhaus*-ului începe acum să schimbe concret obiceiurile oamenilor și înfățișarea lumii; grăunțele semănate după primul război mondial rodesc de-abia după cel de al doilea, în urma unei experiențe mai triste de durere și de sînge. Ideea care, în Germania de la Weimar, a părut o utopie absurdă și periculoasă și pe care nazismul a încercat să o curme cu brutalitate, este reluată astăzi ca un motiv valid de speranță de către toți cei ce aspiră sincer la reconstruirea morală a societății omenești".

Volumul lui G. C. Argan, apărut în Biblioteca de artă a Editurii Meridiane, este înzestrat cu un bun aparat documentar în care apare lista principalelor opere și a principalelor scrieri ale lui Gropius, lista publicațiilor Bauhaus-ului și a conferințelor, comunicărilor, nepublicate în volume sau reviste, o bibliografie generală și un relevant număr de ilustrații. Cartea are calitatea, esențială pentru noi, că pe lîngă severitatea informației ce se traduce implicit într-o rigoare a scrisului, ne sugerează, cu un accent încă mai pregnant, viața intimă a ideilor, a gîndurilor pe care se angajează să le descrie.

Cristina Angelescu

Mărturii

MONUMENTE ALE ELIBERĂRII

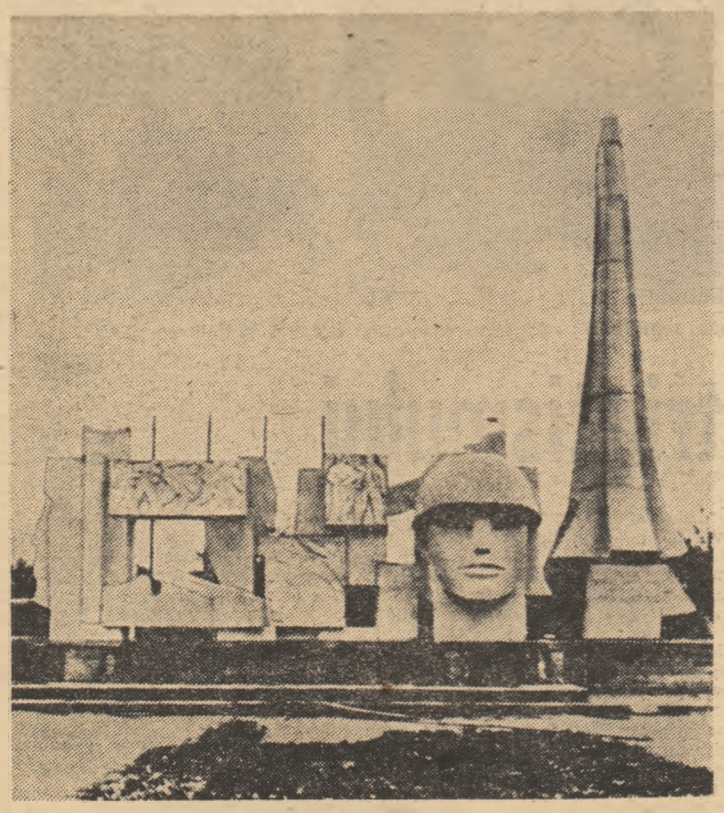

MONUMENTUL OSTAȘILOR ROMÂNI de la Carei

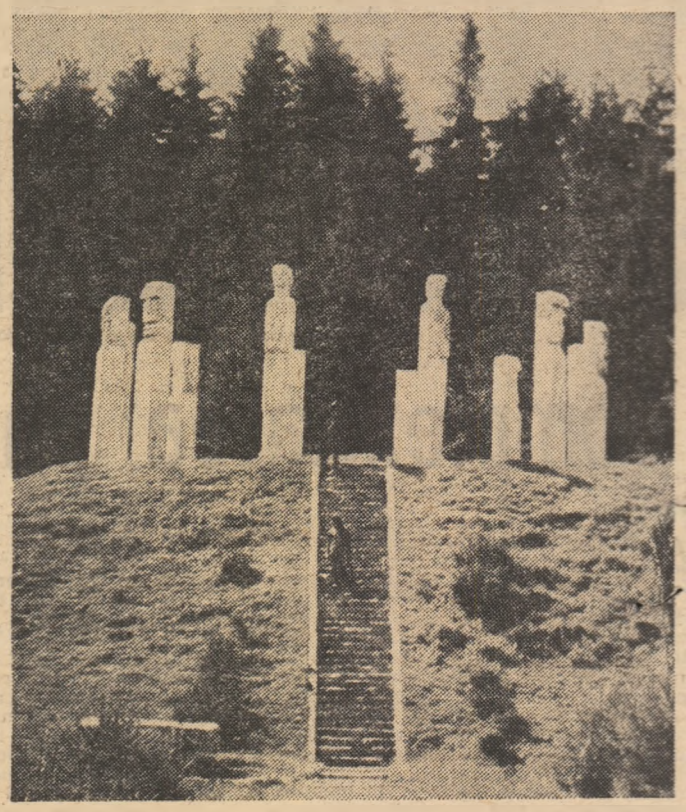

MONUMENTUL EROILOR de la Moisei

MULT timp am fost ostaș, deci am cunoscut viața de ostaș și poate că asta m-a ajutat mult la ridicarea **Monumentului Ostașului român de la Carei.** Lucrarea are mai multe elemente simbolice, începînd cu acel cap de țăran care există într-un capăt al acestui complex simbolizînd răscoalele țărănești de pe aceste meleaguri. Urmează **Poarta jertfelor** legată de porțile maramureșene, însă în acest monument i-am dat o altă denumire pentru că în fața porții e o mască mortuară simbolizînd jertfele care s-au adus pentru eliberarea patriei. La capătul acestei măști e o țărancă; ea împlintă o floare simbolizînd viața nouă care începe.

Monumentul de la Moisei a fost închinat eroilor care și-au jertfit viața pentru libertatea țării noastre, celor 29 de țărani care au fost împușcați în această comună în anul 1944, cînd hoardele fasciste se retrăgeau și acești țărani nevrînd să se retragă împreună cu ei au luat armele, au fugit în pădure și au apărat pămîntul strămoșesc. Desigur, neavînd suficiente muniții și arme cu ce să reziste au fost înconjurați, au fost prinși și condamnați la moarte; au fost împușcați sau mitraliați în două case țărănești, unde au fost înghesuiți și pe geam au fost mitraliați. După Eliberare acești oameni au putut să fie pomeniți în amintirea țării noastre. Astfel, cu ocazia aniversării a 50 de ani de la înființarea Partidului am închinat acest monument acestor eroi.

Prima dată era conceput în lemn.

Dar fiindcă lemnul n-a mai rezistat l-am transpus în piatră.

Are o formă circulară, simbolul soarelui care este foarte frecvent în Maramureș și e compus din 12 stîlpi, precum cele 12 luni ale anului, ca în fiecare zi să ne gîndim la sacrificiul acestor oameni.

Capetele acestor stîlpi simbolizează figuri sau personaje din basmele populare din Maramureș. La început — doi tineri care stau le priveghi, iar după ei urmează omul care țipă sau strigă cu gura mare, povestind cele întîmplate în comună. După care urmează personaje ca **Omul nopții** — care a adus știrile; **Omul pădurii** — care le-a dat adăpost în pădure; **Omul apelor** — care le-a dat apă de izvor; **Omul dintre cele două focuri** — care i-a ajutat cu arme — și alte asemenea personaje.

În mijloc e un căuc de piatră în care la zile mari se aprinde focul sacru, în amintirea eroilor căzuți pe acest pămînt.

Primul monument pe care l-am executat a fost Monumentul de la Carei închinat ostașului român, care este compus tot din elemente inspirate din folclorul maramureșean, adică din arhitectura moroșenească, apoi am continuat cu cel de la Moisei.

Prima oară cînd l-am cioplit în lemn mi-au ajutat mult și țăranii; și cu ocazia inaugurării monumentului un tînăr s-a urcat pe capul unui stîlp și — cum e obiceiul în Maramureș — a început să țipure, să strige în versuri povestea monumentului.

Vida Géza

Muzică

Zilele muzicii românești

Eufoniile litoralului...

NU PUȚINI au fost și sînt creatorii români care au tălmăcit în operele lor imaginea tulburătoare a litoralului nostru. În liedul contemporan se poate vorbi de o fermecătoare „eufonie a mării", iar în această privință este suficient să cităm un apreciabil număr de lucrări concepute pe nemuritoarea poezie eminesciană **Dintre sute de catarge.** S-au scris și poeme simfonice, admirabile, ce ne sugerează parcă limpezimile de infinit ale peisajului marin, iar sub acest raport se cuvine a menționa geniala operă enesciană **Vox Maris.** Ar mai putea fi menționat poemul închinat Mării Negre de Alexandru Pașcanu, unde muzica relevă o cuceritoare picturalitate. Inspirat de legendele ținuturilor dobrogene, Mihail Jora a compus o capodoperă, baletul **Întoarcere în adîncuri** — avînd la bază inspiratul libret al Marianei Dumitrescu — în care autorul înalță un imn senin dragostei nobile și înălțătoare „cu trandafiri la creștet și la picioare cu iasomie"... Teodor Grigoriu a dat la iveală austera cantată **Elegia pontica,** un profund omagiu adus legendarului poet Ovidiu.

Din nefericire, în această ambianță mirifică nu s-au organizat prea multe manifestări de prestigiu. Prioritate au avut cele legate de muzica ușoară, dar, după cum s-a mai arătat în presă, cu multe, am spune chiar foarte multe lipsuri. Este demnă de salutat inițiativa de a organiza **Zilele muzicii românești** pe litoral, în semnificația plenară a noțiunii, în care **toate genurile artei noastre sonore** să fie reprezentate, reliefîndu-se măestria celor mai reprezentativi.

Cu emoție am aflat că „minunea Madrigal" ne oferă un concert în care splendidele creații ale ardentului **Rinascimento,** precum și altele, concepute în miezul „evului aprins" pe care-l trăim cu toții din plin, vor fi interpretate cu forța emoțională a ansamblului contopit pînă la identificare cu marea muzică, cea redusă la esență, încît un exigent și vestit cronicar iberic l-a definit atît de emoționant prin poetica frază **Cantando como los angeles...** Nu vor lipsi nici alte formații camerale, care s-au impus în mod deosebit, iar în această privință se cuvine a cita corul **Atheneum** al societății Muzica, condus de profesorul Nicolae Ghiță, corala „Paul Constantinescu" condusă de Gh. Ionescu sau corala sugestiv intitulată „Vox Maris", condusă de dirijorul și compozitorul constănțean Boris Cobasnian. Mai pot fi amintite și promițătoarele formații **Lira** — din Brăila și din Buzău — sau quartetul de coarde al Institutului Politehnic din București. Se cuvine a evidenția apariția a două formații de mare valoare, Filarmonica „George Enescu", sub îndrumarea dirijorului Mircea Cristescu și Orchestra simfonică a Radioteleviziunii cu Iosif Conta, ansambluri distinse cu prestigioase premii la concursul „Cîntarea României". În acest context vor fi promovate creații ale încercatei generații enesciene, cea care a pus bazele muzicii moderne românești, ale generației postenesciene, precum și lucrări ale compozitorilor care s-au format și s-au afirmat în ultimele trei decenii.

Cum era firesc, au fost programate și concerte cu muzică ușoară românească și spectacolele cu varietăți: **Revista cu paiațe** de C. Maximilian și V. Veselovschi sub egida teatrului „Tănase" din Capitală, un atrăgător concert oferit de teatrul „Fantasio" din Constanța și altele. Un loc important îl au și concertele de muzică populară, în care se vor înfățișa cîntece și jocuri din diferitele regiuni ale țării.

Programate tocmai în perioada cînd oamenii muncii și turiști din toate țările lumii își petrec concediul de odihnă în această ambianță paradisiacă cu arome îmbătătoare, **Zilele muzicii românești** de pe litoralul nostru primesc o semnificație deosebită. Toate manifestările artistice din această perioadă se asociază intim unor eufonii ale bunei înțelegeri dintre oamenii de pretutindeni.

Doru Popovici

Eseu

„Maşina timpului“

ACELAŞI Mic Prinţ, într-unul din salturile sale de pe un asteroid pe altul — numerotaţi ca apartamentele : 325, 326, 327, 328, 329, 330 — dă peste un lampagiu : „Cea de-a cincea planetă era cu totul neobişnuită. Era cea mai mică dintre toate. Cuprindea numai atîta loc, cît să încapă pe ea un felinar şi un lampagiu... Cînd ajunse pe planetă, îl salută cuviincios pe lampagiu : «Bună ziua. De ce stinseşi felinarul ?» «Consemnul — răspunse lampagiul. Bună dimineaţa». «Adică cum consemnul ?» «Adică să-mi sting felinarul. Bună seara». Şi iar îl aprinse. «Dar de ce l-ai aprins iară». «Consemnul» — răspunse lampagiul. «Nu pricep» — zise Micul Prinţ. «Nu-i nimic de priceput — zise lampagiul. Consemnul e consemn. Bună dimineaţa !» Şi îşi stinse felinarul... «De la an la an, planeta s-a învîrtit din ce în ce mai repede, iar consemnul nu s-a schimbat !...» Micul Prinţ adăugă : «Planeta ta este atît de mică, încît de faci trei salturi, ai înconjurat-o. N-ai decît să umbli mai încet, astfel încît să fii mereu în soare...»... «Acesta — îşi zise Micul Prinţ... e singurul care nu mi se pare caraghios. Poate fiindcă se îngrijeşte de altceva decît de sine însuşi“...

Consemnul rămîne valabil şi pentru **Pămîntean**, mai ales în condiţiile actuale, ale crizei mondiale de energie : „Stinge felinarul !“ ori de cîte ori n-ai nevoie de lumină. Planeta — **Terra** — este prea mică pentru a-şi îngădui risipa ; sau se învîrteşte prea repede, de unde şi acceleraţia existenţei (previziunea lui St. Exupery) despre care vorbeşte pe larg Toffler în **Şocul viitorului**. „Stinge ! Aprinde !“. Pare un minut, minutul-kilowat, însă cît de preţios. Fiecare se socoteşte un **Lampagiu** conştiincios, capabil — vorba prinţului în vizită pe al cincilea asteroid — să se îngrijească şi „de altceva decît de sine însuşi“. Sentimentul solidarităţii, ca o lumină în stare să lumineze o planetă întreagă — iată o metaforă care constituie combustibilul acestui tip de energie interioară, socialistă, răspîndit pe teritoriul nostru comun. Cîndva, în urmă cu un sfert de secol, aprinderea unui biet bec în satul Sudiţi, pierdut în imensitatea Bărăganului, a constituit, indiscutabil, un eveniment care l-a determinat pe ţăranul Ion Marin să scrie „Scînteii“ (Victor Iliu a turnat, atunci, un film documentar, avîndu-l drept erou pe viitorul ţăran cooperator, în realitate numindu-se Dragu-Vulcan) : „Şi noi, ca atîţia alţii, am ascultat cuvîntul partidului“ — astfel îşi începe el epistola din anul 1949. Pe vremea aceea nu era încă vorba de **energia electrică**, ci de cu totul alt fel de energie — **umană** — descătuşată. Iar becul electric nu avea să fie altceva decît simbolul concret al noului drum pe care se angaja — luminată la propriu şi la figurat — ţărănimea românească pe calea cooperativizării (3 411 167 familii în 4 418 cooperative agricole de producţie, stăpînesc actualmente o „moşie“ de 7 200 000 hectare teren arabil, plus 510 000 hectare plantaţii viticole şi pomicole, „averea“ lor totală însumînd 38 miliarde lei) : **„am ascultat cuvîntul partidului“** ! Astăzi, bobul de grîu, de porumb, de orz repetă arhitectura unei întregi construcţii social-istorice şi economice, ale cărei linii de forţă sînt : strădania individului eliberat de exploatare, ingeniozitatea şi ştiinţa lui de a-i smulge naturii cît mai multe daruri, în cît mai puţin timp, spre folosul său şi al celorlalţi, fiind vorba, aşadar, şi de un **om nou** capabil — vorba Micului Prinţ — să se îngrijească şi de altceva decît de sine însuşi.

UN ASEMENEA om este şi **energeticianul**, profesiune răspîndită astăzi în România, fie că acesta se numeşte „tablonist“, fie că se numeşte „operator“... Indeletnicire tînără — oameni tineri : media de vîrstă sub 30 de ani, exact „vîrsta“ împlinită de primul plan de electrificare a ţării. Ilie Bujor s-a născut chiar în anul adoptării planului de electrificare (1950). Faptul că are, drept îndatorire, să supravegheze şi să manipuleze atent un tablou de comandă al hidrocentralei, nu l-a împiedicat să se pună la punct cu „istoricul“ problemei : altădată, în fruntea resurselor energetice utilizate se situau produsele petroliere, apoi cărbunele — o singură centrală doar prin căderea apei ● existau microcentrale cu scăzută eficienţă economică ● reţea de transport minimă ● absenţa unei industrii constructoare de maşini care să echipeze viitoarele centrale ● paralel absenţa personalului calificat.

— Sînt cinci puncte, cîte degete are o mînă, tot aşa de legate. Îmi amintesc de mîna tatălui meu, muncită, risipind primăvara seminţe, căci am apucat şi modul acesta de-a se munci. Acum, cîteodată, la pupitru, gîndul îmi fuge o secundă cît o clipire de pleoape şi îmi zic că noi, energeticienii, sîntem tot un fel de plugari care răspîndim, precum strămoşii, boabe de lumină — fiecare bec fiind un bob apt să încolţească, să dea roade. Şi întocmai precum tatăl meu păzea ca lumina ochilor fiecare bob de sămînţă, chibzuim şi noi orice bob de lumină (interlocutorul îmi mărturiseşte, timid, că i-ar plăcea să scrie poezie, însă nu îndrăzneşte).

CONSEMNUL Lampagiului este valabil şi pe **Terra** : „Stinge ! Aprinde !“ — consemn cetăţenesc însuşit de Ilie Bujor (şi alţii asemenea lui), care continuă să explice : dacă un singur bec de 100 waţi n-ar arde, inutil, o oră şi jumătate pe zi, într-un an s-ar economisi peste 200 MILIOANE kWh... **Cultul luminii** îşi are rădăcini adînci în mitologia autohtonă şi este destul să ne referim la sanctuarele circulare de la Sarmizegetuza, pardosite cu andrezit, sugerînd un soare nemuritor ca şi dacii („Dacii se cred nemuritori“ — **Dio Cassius**) ; sau o însemnare marginală a lui Coşbuc : „Soarele mereu termen de comparaţie ca şi argintul“. Tot de atunci, din străvechime, durează — parţial — şi o profesiune actuală, modernă : electroceramist. „Mă uit la tine, şubred vas de lut / Trei mii de ani ai încăput / Veci de vecii, pe care le înfrunţi / Şi fiecare vîrstă din vecie, / Lăsînd un fir de praf drept mărturie / L-a pus tihnit în ciobul păstrător / Clipa trăieşte, veacurile mor. / Olarul drept pe palma lui te-a pus / Şi-ai scos răspuns la deget, la auz. / Fragedul sunet, dulce lin / E-ntreg şi nou ca la-nceput şi plin. / Ulcioarele de vis şi de pămînt...“ — T. Arghezi în „Dacica“. Dar olarul de odinioară iată-l, la Turda (fosta **Potaissa**, sediul legiunii romane a V-a Macedonica), lucrînd izolatori de înaltă tensiune, la „Electroceramica“ : disc acţionat mecanic, presă hidraulică sau automată... Omul a apucat, pe bătrîna stradă a Olarilor, cuptoarele primitive şi roata acţionată cu un **picior-putere** şi replica preferată a bunicului, şuierată odată cu fumul pufăit din pipă : „Fără mînă, lutul e lut“. Îţi aminteşte şi de „teoria“ bătrînului, că asta-i prima îndeletnicire din lume, căci „şi omul — zice-se — e făcut din lut“, însă el mărturiseşte că alege ideea cealaltă cu lutul rămas lut dacă nu-l modelează mîna... Şi citează din Engels : „mîna devenise liberă şi putea să dobîndească tot mai multă dibăcie, iar această dibăcie, odată dobîndită, se moştenea şi se mărea din generaţie în generaţie“ (fireşte, mi-a parafrazat citatul, pe care eu l-am copiat aici exact). **Electroceramistul** din Turda este frate bun cu **operatorul** de la Porţile de Fier (la doi paşi de hidrocentrală, ruinele podului lui Apollodor din Damasc) ; dar şi cu **strungarul** de înaltă precizie de la „Uzina de maşini grele“ din Bucureşti, strunjind piese de 50 de tone **una**, rotoare de turbină, cu o variaţie admisă de cîţiva microni ; sau cu **electricianul** care lansează magistrale aeriene... Amintiţi-vă de cele cinci puncte — cinci degete ale aceleiaşi mîini — privitoare la electrificarea ţării : o asemenea mînă de oameni stăpîneşte forţa hidrocentralelor **noi** de pe Bistriţa, Argeş şi Lotru, a termocentralelor **noi** Işalniţa, Mintia şi Rovinari, într-un cuvînt energia celor 75—80 de miliarde kWh care se vor produce pînă la sfîrşitul actualului cincinal (3 700 kWh pe cap de locuitor). Copiii acestora, deveniţi operatori, strungari de rotoare, electroceramişti, montatori de reţele, vor avea de făcut faţă altor îndatoriri, mult sporite, fiindcă se prevede ca, la finele anului 1990, energetica românească să furnizeze 130—140 miliarde de kWh (aproape dublul energiei ce revine pe cap de locuitor).

Antoine de Saint-Exupéry — în carlinga avionului

SCHIMBUL de mîine se pregăteşte astăzi : numai în cincinalul 1976—1980, în lumea energeticienilor noştri pătrund 18 000 de cadre **noi** — muncitori, ingineri, tehnicieni... „Adam călătoreşte prin lume din nepot în nepot“ ! Neodihnit, **creierul uman** este asemănat unei metropole cu toate luminile aprinse noaptea : peste zece miliarde de celule, cîte cuprinde, risipind bezna ancestrală (într-un singur sat din judeţul Arad — Pecica — 130 de intelectuali) ! Creator prin natura **sa**, omul dezrobit reprezintă — pe suprafaţa Pămîntului — singura vietate care, incontinuu, doreşte progresul, chiar dacă a atins o treaptă de dezvoltare remarcabilă. Aici se şi încorporează „conştiinţa viitorului“ despre care scrie Alvin Toffler. Aruncîndu-ne privirea peste umăr, constatăm — întemeiaţi pe statistici — că acum o sută de ani, **pe glob** 4/5 din energia extrasă folosea la încălzirea locuinţelor şi prepararea hranei şi doar restul de 1/5 pentru industrie şi transport ; subit, încă de la debutul secolului XX, raportul se răstoarnă, populaţia lumii, într-un secol, creşte de 2,5 ori, consumul de energie pe cap de locuitor... de patru ori. „Stinge ! Aprinde !“. Lampagiul se găseşte la postul său, consemnat pe bună dreptate. Şi fiecare Mic Prinţ, călătorind încă în închipuire-i, în Universul propriei copilării, este o veritabilă „maşină a Timpului“ cu ajutorul căreia noi înşine călătorim în anii ce vin, mai apropiaţi sau mai îndepărtaţi (durata medie de viaţă în România : de la 42 de ani, în perioada interbelică —, la aproape şaptezeci de ani ; şi vom vedea, mai încolo, ce fel de ani de viaţă în trecut).

„COPILUL este tatăl omului“ — susţine un ilustru pedagog. Parafrazîndu-l : „Părintele viitorului este copilul“. Unul din patru locuitori ai României se află cuprins într-o formă de învăţămînt. La hotarul dintre secolele XX şi XXI copiii de astăzi vor avea 30—35 de ani : plină vigoare, minte luminată... Dar cei care, în urmă cu o jumătate de secol, abia păşeau în viaţă ? „La Brăila, ucenicii sînt în număr de 1 336, dintre aceştia 410 sînt mai mici de 14 ani, 570 n-au nici cursul primar complet (actualmente, zece clase obligatorii !) ; la Bacău, 217 ucenici — fete şi băieţi — la suta de lucrători, majoritatea neprimind nici salarii“ (text reprodus din „Buletinul Ministerului Muncii“, apărut în vara anului 1926). Sau exact peste un deceniu : „Constatîndu-se că mii de copii sînt întrebuinţaţi ca vînzători de seminţe, rahat, fructe, zarzavaturi, covrigi, cornuri, bomboane, ciocolată, etc. ; că aceşti copii stau pe la colţurile străzilor pînă noaptea tîrziu ; că toţi sînt murdari, netunşi, neprimeniţi ; prost îmbrăcaţi şi fără încălţăminte ; că starea lor de mizerie constituie un permanent pericol pentru sănătatea publică, deoarece ei, din cauza condiţiilor rele de trai, nehrăniţi şi neodihniţi, contractează tuberculoza pe care o răspîndesc celor din jurul lor. Ajungînd în neputinţă de a munci sînt izgoniţi de patroni, retrimişi în satele lor unde germenul boalei se întinde contaminînd pe acei cu care vin în contact. Camera de muncă Bucureşti, în virtutea drepturilor ce-i conferă legea, atrage atenţia tuturor acelora care întrebuinţează munca acestor copii, că se expun la grave sancţiuni dacă : întrebuinţează la muncă copii sub 14 ani...“ etc. etc. (1936). Asemenea lucruri nu se petreceau pe cine ştie ce asteroid ciudat, închipuit, vizitat de un călător prin stele, ci aici pe pămînt, astfel încît nu-i de mirare că longevitatea medie nu atingea atunci decît 42 de ani... **Cîştigul** nu se exprimă exclusiv băneşte — am dobîndit un cîştig existenţial, incalculabil pe plan material, care începe să se acumuleze chiar din ziua în care copiii noştri văd lumina zilei, miticul soare : 97 la sută din noii născuţi vin pe lume într-o instituţie sanitară, sub supraveghere de specialitate ; adică **Zînele luminii — Zorile** (cum apar în folclor) îi întîmpină aseptic şi profesional, „nouă fete curate / cu poalele suflecate / cu armele toate“...

— Bună dimineaţa ! le-ar spune Lampagiul.

— Noroc bun ! le-ar spune minerul.

În saluturile lor, lumea **de deasupra** şi lumea **de dedesubt** îşi dau mîna ; de fapt, în Univers nici nu există, în mod obiectiv, **sus** şi **jos**. Un criteriu unic : creaţia !

Sau cum lămureşte, în ultimul interviu acordat, regretatul academician Grigore C. Moisil :

„Munca noastră, contribuţia pe care o aducem renumelui poporului nostru, de **la un** şurub bine strunjit la o mare teoremă, e moştenirea din care vor trăi urmaşii noştri. Fiecare din noi trăim pe credit şi n-avem dreptul să compromitem creditul generaţiilor viitoare“.

Mihai Stoian

Cartea străină

Avatarurile lui Prometeu

Supliciul lui Prometeu (pictură în stil cirenian, cu figuri negre, pe o cupă antică)

NU NE ESTE prea greu nouă, celor trăind în epoca primelor explorări ale spațiului cosmic, să ne închipuim vizita unui extraterestru, ființă „rațională" asemenea nouă dar înzestrată — dacă nu cu alte categorii epistemologice — cu alte categorii culturale. Comunicarea cu o asemenea ființă ar fi cel puțin tot atît de dificilă ca și aceea a lui Sir George Grey care, ajuns în secolul trecut guvernator în Noua Zeelandă, a trebuit să învețe nu numai limba supușilor săi și ai Majestății sale britanice, ci și mitologia lor pe care a descris-o în **Polynesian Mythology and Ancient Traditional History of the New Zealand.** Nu cred că înțelegerea mentalității acelor „primitivi" trăind încă într-un univers dominat de mituri ar fi mult mai grea decît înțelegerea noastră, a „civilizaților" secolului al XX-lea. Acea „zitathaftes Leben", acea viață îmbibată de citate, de referiri nu numai verbale, ci și gestuale — la mituri, despre care vorbea odată Thomas Mann, nu este oare o formulă aplicabilă propriei noastre existențe, plină de aluzii la un trecut al tradițiilor, al istoriei, al miturilor ?

Prometeu face parte nu numai din mitologia vechilor elini, ci din miturile constitutive, esențiale, ale culturii occidentale. Aceasta ar putea fi denumită mai drept — prin referire la acest erou mitic — cultura prometeică, decît cultura faustică, după cum a fost numită. Faptul însuși că acest erou mitologic a devenit un erou al literaturii universale, că a obsedat și continuă să obsedeze poeți și artiști este o probă a caracterului său structural, a faptului că este înscris, am putea spune, în fondul genetic al culturii umane. Și, într-adevăr, acel mitologem arhaic grecesc al lui Prometeu conținea **in nuce** ipostazele diverse ale unui reprezentant exemplar al umanității, ale unui întemeietor de cultură, ba chiar ale unui creator al omului cu adevărat uman.

Într-un florilegiu bogat, alcătuit și comentat cu inteligență, Ion Acsan a adunat texte literare referitoare la Prometeu. Texte antice : de la cele de bază pentru noi ale lui Hesiod, prin Eschil, Aristofan și Platon, pînă la Pausanias și Lucian din Samosata. Texte moderne : de la Calderon de la Barca, prin Voltaire, Goethe, Byron, Shelley și Leopardi, pînă la André Gide, Kafka și Camus. În sfîrșit, volumul cuprinde o antologie a textelor inspirate de mitul elin unor autori români ca : Nicolae Iorga, Vasile Voiculescu, Victor Eftimiu, Al. Philippide, Ion Minulescu, Tudor Arghezi și, mai nou, Adrian Păunescu, Radu Cârneci și Marin Sorescu, Octavian Paler, Vasile Nicolescu și Ion Acsan.

În mitul elin, Prometeu, titanul, făptură zeiască, înainte de a deveni un trădător al zeilor și un prieten al oamenilor, este investit cu darul profeției. Numele său are de altfel acest sens : el este „prevăzătorul". Cel care prevedea căderea marelui său adversar, a lui Zeus, ar fi putut să prevadă acea ștergere finală a amintirilor în care era înglobată pînă și amintirea lui, aneantizare a mitului pe care o versiune tîrzie o proiecta într-un text din caietele lui Franz Kafka ? Autorul **Procesului** imaginează patru legende despre Prometeu, dintre care a patra e următoarea : „...lumea obosise, fiindcă între timp totul își pierduse orice noimă. Zeii obosiseră. Vulturii obosiseră și rana se închisese de oboseală. A rămas doar enigmaticul pisc stîncos. Mitul încearcă să explice inexplicabilul. Dar pentru că el are un temei adevărat, trebuie să sfîrșească tot printr-o enigmă".

Într-adevăr, parabola îndeajuns de nihilistă a lui Kafka reducînd la absurd mitul se oprește asupra unui aspect esențial al acestuia : enigma. Deci enigma rămîne chiar și atunci cînd semnificațiile dispar. Or tocmai enigma aceasta a lui Prometeu, ceea ce era iritant, excitant pentru spiritul uman în acest mit, a întreținut secole și milenii de-a rîndul interesul oamenilor spiritului pentru acest năsrușnic strămoș al lor.

Enigmatică, înainte de toate ambivalența, echivocul acestei figuri mitice. În versiunea lui Hesiod, cea mai veche interpretare literară a mitologemului, din cîte ne-au rămas, Prometeu este departe de a fi un erou binefăcător al omenirii. Opunîndu-se „chibzuitului Zeus", „șiretul Prometeu" dezlănțuie o sumedenie de năpaste. Mitul său, în perspectiva hesiodică, explică apariția răului în lume, decăderea omenirii. Căci Prometeu, înainte de a fi tîlharul focului divin, al focului pus în slujba omenirii, este cel care încearcă să-l tragă pe sfoară pe Zeus, la miticul partaj dintre zei și oameni de la Mekone. Cu o altă viziune, aceea a lui Eschil, începe cariera lui Prometeu filantropul. Substituind ideea progresului omenirii mitului hesiodic al vîrstei de aur din care oamenii ar fi decăzut în timp tot mai adînc, era firesc ca Eschil să vadă în Prometeu eroul civilizator, figura benefică și tragică, totodată conștientă de rolul pe care l-a jucat, ca și de nedreptatea pe care o suferă din partea lui Zeus. El proclamă, nu fără mîndrie : „azi toate meșteșugurile lor / Truditii oameni de la Prometeu le au".

Prometeu este, deci, **făcătorul**, cel care a făcut omul uman. Platon vede în el creatorul limbajului, iar Ovidiu într-un text din **Metamorfoze** (care lipsește din antologie) istorisește cum a făurit Prometeu omul din lut, asemenea unui creator divin, și cum i-a întors chipul acestei ființe pămîntene spre cer.

Curînd, încă în antichitate, figura miticului erou a devenit un bun pretext pentru revolta împotriva dumnezeirii. Lucian din Samosata scrie, astfel, o diatribă împotriva viciilor divine pe care o pune în gura răzvrătitului țintuit de stînca din Caucaz. Dar cei care vor exalta în făptura lui Prometeu revolta omului împotriva lui Dumnezeu vor fi romanticii. Înaintea acestora ca o prefigurare însă a răzvrătirii moderne, Prometeul lui Goethe se vrea un reprezentant al unei umanități noi. Ideea aceasta a renovării omului există încă în sfera semantică a vechiului mitologem elin. Pentru Goethe, renovatorul nu este nici zeu nici titan, ci Om — preauman. El este o **„Mittelfigur"**, un mijlocitor, un arhetip al pămînteanului rupt de orice transcendență. Prometeul goethean refuză propria sa condiție divină, și alege condiția umană a creatorului. Sfidarea pe care o lansează lui Zeus este aceea a geniului făuritor de lume, de omenire : „Iată-mă, făuresc oameni / După al meu tip, / Un neam ce să-mi semene mie, / Să sufere, să plîngă, / Să se bucure, să plîngă, / Să se bucure și-nfrupte, / Să nu te ia în seamă, / Ca mine !".

Prometeismul culturii moderne își află nenumăratele-i proiecții literare și artistice în ultimul secol. Eroul multor asemenea proiecții este însuși marele revoltat. Că imaginea lui începe să se încarce cu semnele crizei moderne a culturii, să poarte stigmele acesteia, nu este decît prea evident. În textele lui Wilhelm von Schlegel, Karl Spitteler (care lipsesc de asemenea din antologia lui Ion Acsan), ale lui André Gide, Albert Camus și Franz Kafka, descompunerea trăsăturilor implacabilului erou mitologic devine tot mai evidentă.

S-ar putea scrie un interesant eseu despre avatarurile lui Prometeu în literatura română modernă. Textele sînt destul de numeroase pentru ca ipostazele figurii mitologice, ale interpretărilor ei, să ne apară semnificative nu numai pentru deosebirile între personalitățile care le-au proiectat, de la titanicul Nicolae Iorga la ironicul Marin Sorescu, ci și pentru meandrele unei spiritualități surprinsă în contactul cu un motiv paradigmatic al literaturii și al cugetării omului despre om.

Nicolae Balotă

MANUEL RUI:

În anul 1966 profesorul portugalist american Gerald Moser a descoperit într-o bibliotecă publică din New York un exemplar al volumului de versuri Efuziunile sufletului meu, tipărit în 1849 de poetul Joao de Maia Ferreira, prima lucrare publicată în regiunile Africii aflată sub dominație portugheză. De apariția acestei cărți este legată tipărirea și a altor lucrări de proză și poezie, în special cele datorate așa numitei generații a anilor '90. Ce vrea să însemne această afirmație ? Înseamnă că un grup de scriitori angolezi au marcat prin lucrările lor apariția unei conștiințe regionale, cum o numește Manuel Ferreira, scriitor portughez și profesor de literatură africană scrisă în limba portugheză la Facultatea de filosofie din Lisabona. Aceasta nu a însemnat însă și dezvoltarea literaturii regionale, întrucît pentru puterea colonială mai importantă era răspîndirea literaturii metropolei decît apariția și consolidarea literaturii poporului subjugat.

A trebuit cîteva decenii pînă cînd unii scriitori angolezi să găsească un drum propriu, care avea să se contureze mai bine în anii 30—40 ai secolului nostru. Secretele morților, roman angolez de Antonio de Assis Jr., constituie primul exemplu în această privință, urmat de lucrările lui Costra Saramento, cel care a trasat direcțiile realismului angolez într-o perspectivă dinamică. Replica poeților este susținută de Tomaso Vieira de Cruz și Geraldo Bessa Victor. Dar mult mai tîrziu, în 1950, intelectualii angolezi au fondat „Mișcarea tinerilor intelectuali angolezi", care are merite incontestabile în afirmarea literaturii angoleze, în principal de limbă portugheză.

După suprimarea de către cenzura fascistă portugheză a revistei „Mesangem", care a apărut în anii 1951—52, programul acestela — în care figura și emanciparea populației de culoare — este continuat de revista „Cultura" (1957—1961), iar mai tîrziu, între anii 1961—1965, de publicația studenților angolezi care studiau la Lisabona, care apărea tot sub numele „Mesangem". Redactorii acestor reviste sînt autorii cîtorva antologii de poezie precum și ai unela de povestiri și eseuri și ai volumului Autori de peste mări. Pentru caracterul lor progresist redacțiile respective au fost suprimate de poliția salazaristă. Aceeași soartă a avut-o și editura „Imbandeiro" din Sa de Bandeira, care le-a tipărit.

Aceasta nu a însemnat însă și sfîrșitul tinerei literaturi angoleze. În anul 1964 apare în capitala Angolei volumul de povestiri Luanda de Luandino Vieira. Autorul, care s-a născut în 1935, este alb și a venit în Angola pe cînd avea doi ani. Întreaga copilărie și tinerețe și-a petrecut-o în muceques-urile luandeze, cartiere periferice locuite de negri sau albi săraci, aceste imense aglomerări umane, ale căror conflicte sociale și rasiale își găsesc o magistrală redare în lucrările lui.

Celălalt reprezentant de frunte al prozei angoleze este Manuel Rui, autorul volumului de povestiri Așteptata întoarcere, apărut în 1974 la Lisabona. S-a născut în 1941 în Angola, ca fiu al unui portughez și al unei negrese. Este avocat de profesie. A publicat două culegeri de poezii și volumul de povestiri Așteptata întoarcere, din care face parte și povestirea pe care o publicăm. Tema preferată a lui Rui este problematica rasială, privită atît prin prisma raporturilor dintre albi și negri cît și a poziției sociale a mulatrilor. Strîns legate de aceste aspecte sînt și cele ale poziției sociale a africanului, începuturilor și dezvoltării mișcării de eliberare națională a poporului angolez — culminată cu proclamarea Republicii Populare Angola.

Sentimentul adînc și puternic al apartenenței la pămîntul Angolei și înțelegerea problematicii actualității angoleze, care l-au condus pe Manuel Rui către rîndurile Mișcării pentru Eliberarea Angolei, pot fi considerate ca trăsături caracteristice ale tinerei literaturi naționale a poporului angolez.

LUIS ALVIM ședea pe o bancă pe peron și aștepta. Geamantanul de culoare kaki și-l așezase jos, iar lîngă el pusese un obiect ciudat, înfășurat în hîrtie dungată — un baston încrustat, care aparținuse tatălui său, fost funcționar în orașul Sao Filipe de Benguela.

Luis Alvim era îmbrăcat în haine de culoare neagră, iar pantofii lui de lac, ultraeleganți, cu vîrfurile ascuțite, aveau călciiele încrucișate și fețele deformate din cauza tălpii late a piciorului. De cînd se știa pe lume se străduia să pară altfel decît ceilalți. Părul lui de mulatru era ascuns sub straturi de briantină care întindea buclele în valuri line. Nici măcar o buclă rebelă nu avea.

Ședea pe bancă și își pierdea răbdarea. Din buzunarul de la piept scotea un ceas cu lănțișor de aur și-l cerceta tot timpul. Așa-i totdeauna cu trenurile, omul așteaptă pînă ce aude zgomotul ritmic al roților acompaniat de fumul locomotivei. Asta nu înseamnă că Luis Alvim ar fi fost obișnuit să călătorească cu trenul, acum lucrul acesta se petrecea pentru a doua oară. Prima dată a călătorit pe cînd era copil, în timpul primelor căi ferate, cînd tatăl lui, care trebuia să se întremeze, l-a luat cu el la Chinguar. Acolo era pe atunci capătul liniei iar trenul de Benguela, care înghitea dealuri și podișuri și gonea înnegrit de fumul locomotivei, leii încăpățînați și leneși, care se hotărîseră să-și petreacă timpul între enigmaticele traverse, toate astea la un loc dădeau călătoriei un farmec nespus.

Luis de Sampaio Costa Alvim, cum suna numele său întreg, se considera întotdeauna mai mult decît ceilalți colonialiști. Era de sînge nobil, cu blazon și baston încrustat, pe care în nopțile cu căldură infernală îl ținea sub acoperișul verandei, în timp ce în jurul lămpii cu petrol se roteau țînțari iar muzica îmbina la aduceri aminte.

Nimeni n-a spus vreodată sau n-a scris ceva serios despre data la care omul acesta alb a venit în oraș, de unde venea vaporul acela încărcat cu sclavi, pe care se îngrămădeau elefanți și sclavi. Dacă ar fi să dăm crezare spuselor unora, colonialistul acesta de neam mare ar fi ajuns pe țărm în calitate de victimă a urmăririi persoanelor cu vederi antimonarhice. După alții, el s-ar fi găsit în exil.

Toate astea sînt, desigur, numai povești. Povești din Benguela. La fel de fanteziste ca și cele din Caconda, unde, se spune, Tavor și Cadaval și-au trăit ultimele zile, din ordinul lui Pombala...

Chiar dacă așa stau lucrurile, în timpul lui Luis de Sampaio Costa Alvim s-a scris în Benguela cîte o saga a sclavilor și una a căpăteniilor lor. Atunci imaginea cătușelor a început să cutreiere odată cu caravanele sărăcăcioase. Chipul prințesei mulatre cu degetele înfrumusețate de nisipul mării, care se stropea plină de speranțe, cu spuma fragilă a palmierilor languroși, tînjind după cei ce nu s-au mai întors niciodată din Brazilia...

Era epoca colonialiștilor îmbrăcați în alb, cu mustăți mari și cu pălării de paie, obligatorii cu panglică neagră. Cînd, deodată, în locul litierelor și-au făcut apariția mijloacele de transport în comun cu tracțiune animală... Epoca băieților mulatri care au devenit și ai dansului, care se mișcau ca nimeni alții în ritmurile braziliene, cubaneze și argentiniene, cîntate pe gramofoane mari, cu pîlnie. Vremea băieților mulatri, care au șingerat în groaznice încleștări cu cei din Capul Verde.

Cei mai norocoși dintre ei călătoreau cu vaporul iar mai tîrziu cu avionul. Unii dintre ei au ajuns stele ale fotbalului pe stadioane din Portugalia. Unii s-au îmbogățit, s-au căsătorit cu fete albe, ca să înnobileze rasa. Dar nu s-au mai întors niciodată la Benguela.

Luis Alvim nu s-a considerat niciodată un mulatru de rînd din Benguela, un dansator, bătăuș sau fotbalist. În calitatea lui de cel mai vechi fiu de colonialist din Bragança el pretindea să fie înscris în acte cu numele de Alvim și a dat examene de gradul doi. În felul acesta a uitat repede de cei patru frați, mulatri din Benguela, și de cele trei surori, pe ai căror sini și-au odihnit capul mai toți albii proeminenți ai timpului.

În Benguela, Alvim cultiva cu răbdare pronunția portugheză. Ca răspuns la salutul „Să fiți sănătos, domnule Alvim !", el făcea un semn cu mîna stîngă pentru a-și arăta inelul-pecete cu blazon. Evita serile de dans ale băștinașilor, iar după „stingerea luminii" nici vorbă să mai treacă pe maidan. Ba, nici măcar la seratele serioase nu se mai ducea atîta timp cît acolo mergeau mulatrii sau negrii, ca de pildă Matilda Forinh, care provenea din insulele Sao Tomé și care a fost la Lisabona unde a învățat să cînte la pian, soția infirmierului mulatru, un renumit tămăduitor. Alvim evita tot ce avea o cît de mică legătură cu negrii sau cu mulatrii, iar **muamba** — mîncarea din zilele de sărbătoare la Benguela — o savura numai pe ascuns.

TRENUL a intrat în sfîrșit în gară. Luis Alvim și-a luat geamantanul și a ocupat un loc la clasa a II-a, amintindu-și pentru ultima dată de orașul istoric Sao Filipe. Nimeni, niciodată, n-a venit să-și ia rămas bun de la el. Nici albi, nici mulatri, nici negri. De la el, fiul lui Luis de Sampaio Costa Alvim ! Îi veni din nou în minte chipul tatălui său apoi amintirile trecură toate a-

„MULATRUL CU SÎNGE ALBASTRU"

…upra mamei. Luis Alvim știa pe dinafară …povestea vieții lor, pe care o ascultase de …numărate ori din gura tatălui său. Era …povestea unui soldat băștinaș, misit, care …făcea rost de negrese pentru colonialiști.

— Cum te cheamă ? a întrebat el odată, …u conștiința apartenenței sale portugheze …i cu responsabilitatea pe care o avea …ntru răspîndirea culturii bătrînei sale …ări.

— Chitula.

— De azi încolo te vei numi Fatima.

Și au trăit de atunci împreună.

După ce colonialistul a murit, Fatima …-a întors în satul său natal sub numele …e Chitula. Aici a trăit grație fiicelor sale, …are își vindeau, pentru ea, trupurile lor …zate.

Luis Alvim nici nu voia să audă de …mama lui. Acum ea îi venise în minte …șa, pe neașteptate. O alungă însă repede, …șa cum ai alunga o muscă, apoi spuse : „Adio, Benguela !".

MULATRUL Alvim se prezenta drept funcționar de stat în speranța că într-un oraș mic ca acesta își va găsi mediul corespunzător …entru strălucirea și decăderea liniei sale …obile. A început să se îmbrace în ținuta …eagră clasică, pe care și-o lua imediat …upă terminarea slujbei. Și-a dat imediat …eama de un lucru : în oraș erau mulți …ulatri și două manii : albii afirmau că …ulatrul este copil din flori, negrii scui…au pe mîndria mulatră, zicînd că mulatrii …u au nici o patrie.

Alvim a încercat să se apropie de albi …ar nici unul dintre ei nu-i dădea vreun …vans. Numai Silva, colegul lui de birou, … intrat în vorbă cu el și l-a invitat în …ele din urmă la masă. Alvim l-a refuzat, … temea de **muamba**, pe care mai mult … sigur că avea să i-o servească, aceasta …ind mîncarea preferată a mulatrului. …-n plus, au trecut cîteva săptămîni bune … Silva nici nu-i observase blazonul ! O …ce dinadins ! și-a zis Alvim.

În micul orășel Chinguar mulatrul cu …rbore genealogic nobil a capitulat, retră…du-se în izolare. La o masă retrasă la …staurantul „Europa", unde aproape sea… … de seară un mulatru și un negru asi…ilat beau bere. Alvim a început să lege …ima prietenie adevărată cu mulatrul …avier, ajutor de șofer, care călătorea …e nord, mîndru de menirea lui de a-…ător al Fecioarei Maria din Monte da …ly, al cărei chip îl atîrnase în cabină, … amuleta primită de la unul din vră…rii din Chinguar.

Xavier era un băiat simpatic, cu zîm…t larg și bun. Zdrăngănea la o chitară …che și cînta cîntece din Luanda și mar…ri braziliene din vremea „Frumoasei …iquita". Talentul muzical al șoferului … antrena pe comeseni, care băteau cu …rculițele sau cu cuțitele sau loveau cu …mnul în masă.

— Cîntați-ne „Tangoul castagnetelor! ".

— Nu-l știu, de unde să știu eu un …tec atît de vechi ?

— Vechi sînt cîntecele pe care le cîn…. Așa ceva se mai cîntă numai la radio … programul pentru băștinași, pe cîtă …eme „Tangoul" este o bucată foarte …ntă.

Ceilalți se uitau ciudat la mulatrul spil…t, cu unghii lungi care nu mînca decît … furculița și cuțitul lui și căruia nu-i …eau marșurile și cîntecele populare și …e nu rostea nici măcar un singur cu…t în **kimbu**.

— Dar „Valsul de la miezul nopții ?".

— Nici p-ăsta nu-l știu !.

Degetele lui Xavier scoteau de pe stru…uri vrăjite, în timp ce glasul lui …ea versuri știute sau improviza altele … drumurile ce duc din vîrfurile … pînă la malul mării, cînd chi…ește tovarăș la toate popasurile, … de dimineață, cînd soarele se a-… în coroanele copacilor iar șoferul se …ește în oglinda retrovizoare pentru … imediat să-și îndrăgească iar chitara … compună o melodie care să-i rămînă … minte după ce camionul va începe să …hită kilometri.

…noptau la hotelul „Europa" la o bere, … care și-o plăteau juma-juma, și la cîteva …ece, care trezeau întregul Chinguar, … cînd Roque, cel cu creionul după …che, bătea din palme și striga :

— Închiderea, aici nu-i șantan. Plătește …tă lumea și pleacă !.

Plăteau și plecau, urîndu-i noapte bună …nului Roque, portughez din Tras-os-…ntes, care își petrecuse în Africa prima … jumătate de an.

…lvim a început să se împrietenească … Xavier, camionagiul, care călătorea atît … des prin așezările negrilor. La pleca… de la „Europa" el n-ar fi admis ca … prieten de-al lui să plece pe jos, îi …ea la dispoziție camionul și-l ducea … la locuința lui. Într-una din aceste …, pe cînd povesteau despre tradițiile …site ale orașului Benguela, Alvim a …s vorba despre originea sa, despre …onalitatea lui Luis de Sampaio Costa …im și a lăsat anume să i se vadă bla…ul pe care la Chinguar nimeni nu-l … în seamă. Xavier a aprins lumina în … și a rămas cu gura căscată cînd …m a scos o altă dovadă — ceasul … de buzunar cu lănțișor de aur ! Șo…l s-a aprins tot de curiozitate, trăgea …itor din țigară, apoi a spus :

— De mama dv. ce mai știți ?

— Cred că-i la Benguela…

— Nu știți precis ?

— Cam așa ceva, Xavier. Eu am sînge …astru și nu pot, mai bine zis nu trebuie …am nici un fel de relații cu oameni ca … înțelege…

Cînd a văzut disperarea de pe fața prietenului său, Alvim a continuat. Îl mîna o dorință irezistibilă să arate bastonul incrustat. Curiosul Xavier a primit invitația.

Alvim a despachetat obiectul acela ciudat și i l-a dat lui Xavier. În timp ce șoferul examina bucata de lemn îndoită la capăt, care întruchipa o veche noblețe, Alvim a început să bea din cele două sticle de bere pe care le avea. O deschise mai întîi pe una dintre ele pe care i-o oferi lui Xavier. Acesta i-a întors-o imediat, pe jumătate goală și spuse :

— Nu vă supărați, dar povestea asta cu sîngele albastru nu-mi iese din cap. Oamenii de felul acesta sînt blonzi, cu ochi albaștri. Și dv. nici măcar n-ați fost la Lisabona. La armată nu v-a luat pentru că pe timpul acela mulatrii nu făceau armată. Eu de cînd mă știu pe lume n-am întîlnit așa ceva, dv. sînteți un mulatru ca oricare altul. Mama dv. era negresă. Și șefii negri au bastoane ca astea…

— Încrustate ?.

— Ce știu eu e că sînt din lemn. Dar, așa cum am mai spus, mama dv. era negresă iar dv. sînteți în mod sigur, mulatru. Nu foarte negru dar, dacă-mi permiteți, părul vă stă așa numai datorită briantinei. Nu puteți să vă pretindeți a fi un mare alb. Uitați-vă, eu sînt din Sud, din Pereira de Eça. Am fost de multe ori cu tata în Africa de Sud-vest. La graniță bătrînul îmi spunea : Hai, băiete, repede jos din cabină ! Și eu trebuia să mă întorc cu spatele către ajutorul meu, care era negru. N-am să uit asta. În sud-vest n-ați face prea multe parale cu sîngele dv. albastru. Sînteți mulatru, și basta !.

Remarca prietenului l-a consternat pe Alvim. Xavier este un barbar !. Ce, trebuia să se întoarcă cu spatele spre ajutorul său negru numai pentru a-l ajuta să treacă granița ? Xavier e un prost. S-a uitat la blazon, s-a uitat la ceas, care arăta ora trei dimineața, apoi la baston. Nu făcea doi bani. De dormit, nici vorbă. Alvim trăia un vis urît, fără sfîrșit, în care niște furnici negre îi mîncau degetele în timp ce în baston i s-au cuibărit furnici albe.

În zilele care au urmat, Alvim nu s-a mai arătat pe la „Europa". Nu știa nici el de ce. Se plimba singur pe strada care reprezenta, de altfel, întregul Chinguar. Se plimba de ici-colo pe partea opusă celei pe care se găsea localul. Spre seară se închidea în cameră, citea ziarul apoi asculta la radio emisiunea „O clipă cu ascultătorii noștri" pe care o transmitea stația „Clubul din Huamba".

Într-o seară pe cînd se pregătea să închidă aparatul de radio, i-a bătut cineva la ușă. Era Xavier care a năvălit în cameră însoțit de încă o persoană.

— Ei, domnule Alvim, acum știți ?.

— Ce ?.

— Dînsul este noul doctor, Costa Alvim. Pentru asta am venit. Vă amintiți, mi-ați spus că nu există decît un singur neam Alvim. În mod cert dînsul este ruda dv. !.

TOATĂ săptămîna l-au chinuit pe Luis Alvim cuvintele pe care avea de gînd să i le prezinte doctorului, indiscutabil ruda lui, căci după spusele bătrînului Luis de Sampaio Costa Alvim exista o singură familie cu numele acesta în toată Portugalia, dacă nu cumva în toată lumea. O familie cu două ramuri, una din Bragança, a doua din Evora. Nu mai era nici un motiv de îndoială. Doctorul era ruda lui iar el trebuia să fie cel dintîi ! Ce-ar fi să-i scrie o scrisoare ? Un nonsens. Să trimiți unei rude o scrisoare într-un oraș atît de mic ca Chinguar… Poate că ar fi mai bine s-o ia cu el gata scrisă și să i-o predea personal… Numai că nici asta nu era prea elegant între membrii aceleiași familii… Dar ce-ar fi dacă Luis Alvim ar cere să se transmită la emisiunea „O clipă cu ascultătorii noștri" o melodie preferată a rudei sale abia sosite la Chinguar, cu urările de rigoare ? Să zicem „Tangoul castagnetelor". Desigur, cel mai bine ar fi să aibă o discuție cu el, ca de la bărbat la bărbat, sînt doar rude de sînge. O să-i spună : eu sînt Luis Alvim, fiul lui cutare și cutare, desigur tata a mai călcat și pe de lături. Ajunge Luis Alvim. Dar dacă i-aș spune și Sampaio Costa ? Nu, noblețea neamului stă în numele Alvim !.

Și iată-l pășind pe stradă ca un jaguar. Avea urechile ciulite iar ochii gata să vadă orice. Nu vroia să fie văzut de nimenea în ținuta în care se găsea. Căuta locurile întunecoase. Însfîrșit, mîine va sta de vorbă cu doctorul, îl va invita la „Europa". Va schimba cu fiecare un salut respectuos apoi îl va întreba pe doctor : Dv. ce ați dori să serviți ?.

A deschis ușa casei doctorului. Și-a curățat pantofii, apoi a început să urce scările. I-a deschis o slugă îmbrăcată în livrea, care l-a anunțat pe domnul Alvim, funcționar local. Negrul l-a condus înăuntru. Luis Alvim a intrat și a rămas în picioare. Doctorul nu l-a lăsat prea mult să aștepte :

— Bună seara, luați loc, vă rog. Cu ce v-aș putea fi de folos ?.

Alvim s-a așezat pe un fotoliu de care și-a sprijinit și bastonul.

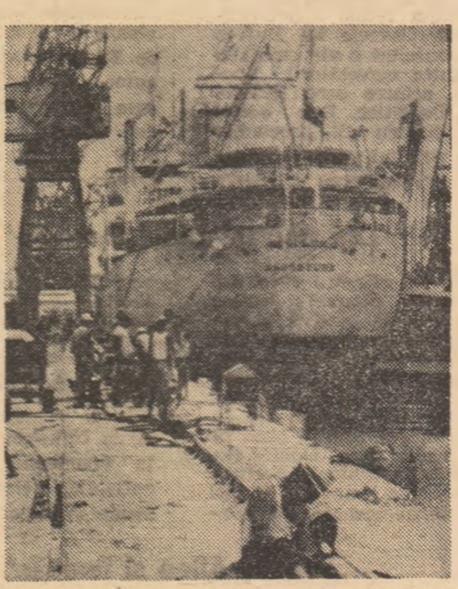

Două imagini din capitala Angolei, Luanda : faleza și portul

— Scuzați-mi îndrăzneala, stimate domn. Sînt Luis Alvim, numele de Costa nu-l folosesc. Sînt fiul lui Luis de Sampaio Costa Alvim, urmașul uneia dintre cele mai vechi familii portugheze.

Doctorul l-a măsurat din cap pînă-n picioare năucit de purtarea mulatrului, care și-a îmbrăcat ținuta de gală aici, în cel mai adînc colț al Africii ! Alvim a continuat : Am auzit, stimate domnule doctor, de venirea dv. la Chinguar și vreau să vă întîmpin în modul cel mai respectuos cu putință. Desigur, dv. știți mai bine decît mine că toți Alvimii provin din aceeași familie din Portugalia, împărțită în două ramuri : una din Evora, cealaltă din Bragança, mai bine zis din Bragança și Evora. Am venit să vă salut fiind ferm convins că ne unesc niște legături de rudenie. De altfel văd că semănați leit cu răposatul tată-meu. Fiți sigur, stimate domnule…

Intenționa să termine cu o frază oficială, dar doctorul Costa Alvim intră în vorbă :

— Dragă prietene, îți mulțumesc foarte mult pentru gestul tău, dar eu nu aparțin acestei familii și nu am nici o legătură cu ea. Eu sînt din Mortagua…

— Unde vine asta ? întrebă Luis Alvim disperat.

— Departe, foarte departe de Evora și Bragança. Dar în afară de asta vreau să spun că provin dintr-o familie de oameni săraci, tatăl meu este muncitor. Am venit în Angola ca să fac ceva economii, să am cu ce merge la specializare după ce m-oi întoarce acasă. S-a scărpinat apoi în cap și a adăugat: Eu nu am nimic comun cu…

De unde la început îi curgea sudoarea pe spate, acum pe Luis Alvim l-a cuprins deodată o răceală de gheață. În noaptea aceea și-a plîns de milă și nu-și dorea altceva decît să nu se mai întîlnească niciodată cu prietenul Xavier. La urma urmelor el este fiul lui Luis de Sampaio Costa Alvim, asta nu i-o poate nega nimenea ! E scris pe blazon ! El este mai mult decît doctorul, care este un cerșetor, fiul unui nimeni. Mai mult ca sigur că Xavier a făcut-o ca să aibă de ce rîde cît timp a stat la „Europa". Asta-i, așadar, mulatru nesuferit !

A adormit foarte tîrziu cu convingerea fermă că are sînge albastru. Luni dimineața Luis Alvim s-a dus la slujbă cu capul plecat. S-a apucat cu teamă de lucru, îl urmărea gîndul că întregul Chinguar a aflat de scena de aseară. Într-o groapă cum este Chinguar totul se află repede. Îi părea rău că s-a dus acolo, făcuse o greșeală gravă. N-a avut însă prea mult timp să se gîndească. Un sergent a venit peste puțin timp să-i anunțe că trebuie să se ducă la domnul administrator. Nervos, Luis Alvim a început să arunce totul dintr-o parte în cealaltă, ca un soldat înainte de luptă. Ce se întîmplă ? Desigur că administratorul a aflat despre cele petrecute. Alvim își făcea curaj, nu-i el fiul lui Luis de Sampaio Costa Alvim ? Nu are și blazon ?

Pășî plin de importanță spre administrator.

— Pot să intru, domnule administrator ?

— Intră, Alvim !

L-a primit stînd cu mîinile la spate în fața mașinii de scris.

— Alvim, eu apreciez conștiinciozitatea și atenția dv. în muncă. Cel mai mult apreciez însă întreaga comportare a dv. Unde v-ați făcut educația ?

— În casa tatălui meu, Luis de Sampaio Costa Alvim funcționar de stat la Benguela și urmaș al uneia dintre cele mai cunoscute familii portugheze.

— Se vede imediat. Eu sînt convins că veți putea atinge o poziție mai bună, de aceea vreau să vă propun o ocazie unică de a vă sălta poziția.

Luis Alvim fremăta pe jumătate de bucurie, pe jumătate de teamă și aștepta să vadă despre ce este vorba. Continuă cumva gluma sau ce ? Administratorul continuă :

— Avem nevoie de un om învățat și luminat, cum sînteți dv., care să meargă în nord, să spună oamenilor adevărul. Am primit o scrisoare din Luanda prin care sînteți indirect numit pentru această sarcină. Veți obține o retribuție dublă. Veți avea la dispoziție o mașină cu sirenă. Glasul dv., domnule Alvim, va fi ascultat și respectat peste tot de oamenii de toate culorile părului și pielii.

— Am nevoie de un translator.

— Am crezut că dv…

— Eu vorbesc numai portugheza, domnule administrator.

— Bine, asta nu-i ceva complicat. O să vă punem la dispoziție un translator și acum vă urez toate cele bune.

Așa se face că un mulatru cu sînge albastru, necunoscut pînă acum, a devenit purtător de cuvînt itinerant. El explica oamenilor ce și de ce se petrec niște lucruri, vorbindu-le despre „bandele înarmate care terorizau populația pașnică din satele din nordul țării".

VESTEA a adus-o Xavier, uriașul șoselelor, omul cu miros de benzină și ulei. Într-o seară fără stele a auzit pe șosea zgomotul unui camion, mai înainte ca farurile lui să se stingă la intrarea în hotelul „Europa". Prietenii se strînseseră în jurul lui Xavier, stăpînul șoselelor. El ducea autostopiști negri fără să le ia vreun ban sau altceva. Le spunea doar atît : A murit Luis Alvim ! L-au găsit lîngă drum cu capul ciuruit de gloanțe.

Xavier a văzut cadavrul lui Luis Alvim. Era îmbrăcat într-un costum de mascare. El vorbea despre tot ce văzuse fără să se oprească. Un singur lucru frapa : în sicriu Alvim nu avea părul de mai înainte ! Spuneau că au găsit corpul mulatrului complet dezbrăcat. „L-au îmbrăcat într-un costum de mascare apoi i-au spălat capul care zăcuse într-o baltă de sînge. Părul i l-au pieptănat pe spate, fără cărare. Au făcut din Alvim un cîrlionțat ! L-au pieptănat groaznic pe Alvim !".

Cum și de ce l-au împușcat pe mulatru, Xavier nici nu știa nici nu povestea. El îl văzuse după ce murise, nu avea cărare, era îmbrăcat într-un costum de mascare. Era întins pe niște scînduri de la lăzile pentru săpun. Atît și nimic mai mult.

Un mulatru cu sînge albastru, care a murit la locul lui în timpul îndeplinirii misiunii de a împăca ceea ce era de neîmpăcat…

LUIS ALVIM țintise departe.

— Măcar să fi murit de la început… zise Xavier.

Nimeni nu l-a regretat cu adevărat. Nici albii, nici negrii, nici mulatrii.

— Băiatului aceluia îi lipsea ceva ! Cum poate un mulatru să aibă sînge albastru ?

Apoi fredona :

„Mulatrul ce sînge-albastru avea
nu putea sfîrși decît așa…".

Cum a murit Luis Alvim vor putea povesti cu adevărat numai dimineața, ploaia, pămîntul și iarba înaltă.

Restul era doar cîntecul lui Xavier.

Prezentare și traducere de

Nicolae Nicoară

Meridiane

„Un alt Buffon"

● Se împlinesc la 7 septembrie 270 de ani de la nașterea lui Georges-Louis Leclerc, conte de Buffon, celebru scriitor și naturalist francez (a murit la 16 aprilie 1788). În 1735, a tradus **Statistica vegetalelor** a lui Hales și, în Introducere, a definit metodele științelor experimentale așa cum le practica el. În 1739 a fost numit intendent al Grădinii Regelui („Jardin des Plantes") și, ca atare, a conceput planul acelei **Istorii naturale generale și particulare** care, deși a apărut în 36 de volume, avea să rămînă totuși nefinisată. Operele lui Buffon au suscitat o vie emulație printre cercetătorii epocii, printre care Diderot și Condillac. Dar cultul lui pentru stil, proclamat cu prilejul recepției Academiei Franceze (**Discours sur le style** — 1753), a făcut să fie considerat mai curînd ca un filosof și ca un scriitor decît ca un savant, — deși meritele sale în istoria științelor sînt deloc neglijabile. Dimpotrivă ! Recent, cînd i s-a organizat și o expoziție, au apărut două lucrări ce i s-au consacrat : una prefațată de Jacque-Louis Binet, cu o introducere de Jacques Roger, se intitulează semnificativ : **Un alt Buffon**, în care ilustrul savant apare ca un precursor al ecologiei, în plină expansiune în zilele noastre ; cealaltă, intitulată **Buffon, biografie imaginară și reală**, prezentată de Edgar Faure, are ca autor pe Yann Gaillard care comentează cele 36 de volume apărute în 1826 și prefațate de Cuvier.

Din nou despre „Odiseea"

● La sfîrșitul secolului trecut, Samuel Butler lansa teza potrivit căreia **Odiseea** ar fi opera unei tinere fete. Recent, Raymond Ruyer, specialist în filosofia științelor, aduce noi argumente în susținerea acestei teze, în lucrarea **Acest Homer feminin**, apărută la Editura Copernic. Stîngace în descrierea scenelor de război și a manifestărilor sportive — constată Ruyer — epopeea lui Ulise manifestă, în schimb, o mare precizie în ceea ce privește descrierea tehnicii machiajului sau detaliile de menaj. În sfîrșit, de la Nausicaa și Calipso la Penelopa, ilustrarea sufletului și psihologiei feminine predomină.

„Woody Allen și femeile"

● Ultimul film al cărui scenarist, regizor și protagonist este Woody Allen (**Paravanul**) și care se intitulează **Woody Allen și femeile** a fost prezentat în seara de încheiere a festivalului de la Taormina (în fotografie, alături de Shelly Duvall într-o scenă din film).

John Wayne în propriul său personaj

● Azi în vîrstă de 69 de ani, celebrul interpret al western-urilor a semnat un contract pe doi ani cu canalul de televiziune american A.B.C. În șase emisiuni de cîte două ore fiecare, John Wayne va interpreta propriul său personaj.

„Arc"

● Medalia de onoare a orașului Aix-en-Provence a fost decernată recent, cu ocazia aniversării a 20 de ani de la apariția revistei literare „Arc", directorului revistei, Stéphane Cordier, cunoscut polemist antinazist, speaker la BBC și corespondent de război, stabilit la Aix din anul 1950. În anul 1957 a început seria „Caietelor mediteraneene", sub forma unor mici antologii de texte critice și literare, din care s-a dezvoltat actuala revistă, ordonată în numere tematice : René Char, Lévi-Strauss, James Joyce. În perspectivă, se anunță numere dedicate lui Raymond Roussel, Karl Marx, Francis Bacon și Musil.

Florilegiu

● În sumarul numărului 7/1977 al revistei sovietice „Inostranaia literatura", este inserat un florilegiu de poezie și proză contemporană din țara noastră. Printre cei prezenți în paginile revistei se numără regretata poetă Veronica Porumbacu, prozatorul Ștefan Bănulescu și poeții Vasile Nicolescu, Grigore Hagiu și Toma George Maiorescu, toți în traducerea lui L. Berinski și Kiril Kovaldji.

„Povestea unui păcat" în a patra ecranizare

● „A rezultat o producție cinematografică de care ar putea fi mîndră orice cinematografie" — scrie săptămînalul „Kultura" din Varșovia despre noul film realizat în studiourile poloneze după romanul lui Stefan Zeromski, **Povestea unui păcat**. Această nouă ecranizare — datorată lui Walerian Borowczyk și deosebit de bine primită de publicul polonez — este a patra versiune cinematografică a acestei cărți, ecranizată de trei ori în Polonia și o dată în Italia.

Festivalul Beethoven

● Manifestările consacrate de orașul Bonn celei de a 150-a comemorări a morții lui Beethoven vor atinge un punct culminant în luna septembrie. Ciclul de toamnă al celui de al 29-lea Festival Beethoven începe la 10 septembrie cu un concert susținut de Orchestre de Paris, condusă de Daniel Barenboim. Vor mai fi oaspeții orașului Bonn : Filarmonica vieneză dirijată de Leonard Bernstein, Filarmonica din München, Ca soliști se vor produce : Christoph Eschenbach, Arturo Benedetti-Michelangeli, Claudio Arran și Emil Ghilels. În cadrul Festivalului Beethoven este programată și o întîlnire a unor orchestre de tineri din Anglia, Japonia, Uniunea Sovietică și R. F. Germania.

Joyce vîndut în sold

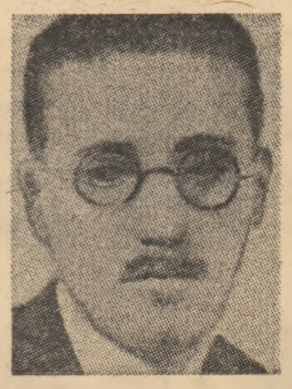

● Decizia luată de „National book league" de a se pune în vînzare o serie de cărți prețioase scrise de și despre James Joyce a stîrnit scandal și controverse în Marea Britanie. Întrebat asupra oportunității acestei vînzări, John Bamborough, profesor de litere la Oxford, a apreciat că respectiva instituție „dă dovadă de o mare ingratitudine și comite un act incalificabil". Președintele acesteia, Martin Geoff, a justificat decizia : **„National book league** este confruntată cu probleme financiare insolubile legate de inflație". Colecția Joyce a fost donată instituției de Harriet Shaw Weaver, prieten și binefăcător al lui Joyce, înainte de moartea sa în 1961. Ea cuprinde aproximativ 20 de ediții originale semnate de scriitor și șase matrițe de ilustrații gravate de Matisse pentru ediția 1935 americană a lui **Ulysse**.

Romanul „1848"

● Michel-Antoine Burnier și Patrick Rambaud sînt autorii romanului istoric 1848, amplă frescă în care personajele imaginare se amestecă cu cele reale, dar îndărătul cărora totul este adevărat : aventura, detaliul, decorul, curajul, violența. 1848 — sugerează autorii — n-a fost numai o revoluție politică ci și o extraordinară explozie de dezordine și vitalitate în toate domeniile : sute de cluburi, mii de ziare, feministii, utopiștii, conspiratori, apărătorii libertății. Dar, în primul rînd, 1 500 de baricade, al doilea exil pentru Louis Philippe, a II-a Republică pentru Franța (caricatura lui Louis Philippe făcută de Daumier).

„În satul meu este totdeauna primăvară"

● Sub acest titlu, televiziunea franceză a consacrat un film picturilor expuse de țărani chinezi din districtul Huhsien, în mai multe țări europene : Franța, Belgia, Suedia, Anglia și Norvegia. Comentatori de specialitate remarcă, în cronicile lor, coloritul îndrăznet și prospețimea lucrărilor, autenticitatea temelor izvorîte din frumusețea muncii cotidiene.

„Înțelepciunea lumii" în 200 de volume

● În U.R.S.S. s-au terminat lucrările de editare a „Bibliotecii literaturii universale", colecție cuprinzînd 200 de volume, fiecare dintre acestea fiind tipărit în 300 000 de exemplare. 140 de volume cuprind opere ale literaturii clasice și contemporane mondiale, 60 însumează opere ale literaturii clasice ruse și cele mai de seamă scrieri ale literaturii sovietice. Ideea unei astfel de colecții a apărut încă din 1918, cînd Maxim Gorki, cu sprijinul lui Lenin, a propus înființarea unei edituri care să tipărească „pentru îmbogățirea spirituală a Rusiei... în cantități uriașe, cărți cuprinzînd toată înțelepciunea lumii".

Biograful lui Whitman

● Emory Holloway, celebrul biograf al lui Walt Whitman, a murit recent la Bethlehem (S.U.A.) în vîrstă de 92 de ani. Profesorul Holloway a fost distins cu premiul Pulitzer în 1927 pentru lucrarea **Whitman : o interpretare în narațiune**, publicată în 1926. Începînd din 1916, E. Holloway a editat poemele lui Whitman, a cules în volume poezii răzlețe, și a scris numeroase studii consacrate vieții și operei marelui poet american.

Album Boucher

● Îngrijit de A. Ananoff, în editura pariziană „Bibliotèque des Arts", a apărut unul din cele mai reprezentative albume Boucher. Pictor și desenator francez reprezentant al rococoului, François Boucher (1703—1770) s-a remarcat prin lucrările sale mitologice și pastorale, scene galante și de **vînătoare, precum celebrul Cuibul**. Albumul în două volume, prefațat de Daniel Wildenstein, înfățișează totodată viața artistului și interpretarea creației sale în decursul timpului.

Céline, expresie a crizei

● Opera lui Louis-Ferdinand Céline, autorul romanului **Călătorie la capătul nopții**, suscită în ultima vreme, în Franța, un interes deosebit manifestat atît de public cît și de ziare și de reviste de specialitate. Între interpretările consacrate acestui scriitor, se reține punctul de vedere exprimat recent în coloanele ziarului **L'Uumanité** de către Pierre Olivieri. Acesta, într-un articol intitulat **Céline, un produs al crizei**, așează romanul **Călătorie la capătul nopții** sub semnul primei crize economice a lumii capitaliste din perioada interbelică.

„Nu scriu pentru mai tîrziu"...

● În ultimul [illegible] număr, revista „Nouvelle Europe" publică un scurt interviu cu Heinrich Boll, care declară, printre altele: „Nu mă interesează ce va gîndi lumea despre mine atunci cînd voi fi mort. Nu scriu pentru mai tîrziu și nici pentru memoria omenirii: sînt un scriitor contemporan și scriu pentru vremea în care trăiesc".

Din aceeași convorbire, se remarcă impresiile laureatului Premiului Nobel asupra literaturii sud-americane: „În momentul de față și de mai bine de un an sînt fascinat de literatura sud-americană: Marquez, Fuentes, Llosa, Asturias, Neruda, Borges... Observ cît de nuanțată este această literatură și observ totodată, respectînd toate proporțiile, ceea ce este comun acestor scriitori: glasul unui continent care pătrunde tot mai puternic în literatura universală. Socotesc literatura sud-americană din prezent drept literatura cea mai plină de viață".

Talente în fașă

● De șapte ani, librăria Hachette — secția tineret — propune tinerilor sub 20 de ani să trimită scrieri inedite pentru colecția **„Auteurs en herbe"**. Pentru 1976, subiectul propus a fost „aventură și tinerețe". Sub titlul **Tinerețea obligă** volumul apărut cuprinde 10 texte. Media de vîrstă 17 ani. Caracteristici teamă lucidă de viitor, gustul fantasticului și un incredibil umor. Pentru 1977 tema este „aventură și speranță".

Cel mai „vorbăreț" personaj

● Într-un studiu asupra personajelor lui Shakespeare din punct de vedere al numărului de replici rostite, s-a ajuns la concluzii destul de surprinzătoare. Cu ajutorul unui computer, s-a stabilit că cel mai „vorbăreț" personaj este, paradoxal, Hamlet, care rostește 1 500 de versuri. Pe locul al doilea figurează Richard al III-lea. Cel mai tăcut personaj este lady Macbeth.

„Îmi mai aduc aminte"

● Anul acesta, pentru prima dată, la cea de-48 ediție a Premiului literar Viareggio, a fost acordat un premiu pentru o lucrare beletristică scrisă în dialect. Este vorba de romanul **Îmi mai aduc aminte**, aparținînd țăranului autodidact Pietro Ghizzardi. În vîrstă de 70 de ani, Ghizzardi narează, în romanul său, viața satului în care locuiește, o localitate de multe altele din sudul Italiei.

AM CITIT DESPRE...

A treia generație

ÎN PRIMELE rînduri ale cronicii sale la un nou roman despre războiul din Vietnam, criticul american Richard R. Lingeman exclamă : „Citindu-l mi-am dat dintr-o dată seama că, într-un răstimp de 30 de ani, am ajuns la a treia generație de romane de război ; al doilea război mondial, apoi Coreea, iar acum conflictul din Vietnam !" Chiar așa. Statele Unite sînt singura țară în care producția de literatură de acest tip a avut ocazia să se diversifice într-un ritm atît de iute în ultimele trei decenii. Trei războaie, toate trei purtate nu pe teritoriul propriu, ci peste mări și țări — tematica ar părea amenințată de monotonie. Deosebirea de la cer la pămînt între temeiurile angajării în lupta esențială pentru înfrîngerea hitlerismului și pretextele incursiunilor ulterioare este cea care asigură, fără posibilitate de confuzie, varietatea. Cărțile marii conflagrații sînt fragmente de epopee, biografii ale unor eroi, evocări ale monstruozităților împotriva cărora s-au unit în luptă țările coaliției antifasciste. Nici măcar o încercare genială de a face din războiul cel mare și drept cadrul convențional al unor întîmplări tragicomice cu evidentă orientare general antimilitaristă (este vorba de **Chichița 22**, de Joseph Heller, carte apărută în 1952, deci la șapte ani după încheierea păcii) nu a fost acceptată cu una, cu două : nu părea cuviincios în 1952, nu pare cuviincios nici în 1977 să glumești pe seama celui mai dureros și mai sfînt episod din istoria omenirii. Oricît de bine intenționat, de umanist, în esență, era tîlcul glumei.

Războiul din Vietnam nu avea cum să producă o literatură eroică în America. Lui i se potrivesc tonalitățile minore, în care se poate exprima sentimentul inutilității jertfelor, lehamitea, furia neputincioasă, sentimentul derizoriului împins pînă la grotesc. „Cele mai bune dintre cărțile despre războiul din Vietnam, scrie același Richard R. Lingeman, au evocat oroarea, strigătele de durere și surpriza morții pe neașteptate : preocupările dominante sînt corupția, absurditatea, nebunia. Universul e celinian, o viziune a lumii privite prin mașina de tocat carne". Cartea recenzată, **Încartiruiți aproape**, de Larry Heinemann este povestea degradării unui soldat obișnuit și a camarazilor lui, care își amețesc spaimele cu droguri, devin „josnici și răi", făptuiesc cruzimi de dragul cruzimii, se depărtează tot mai mult de imaginea propriului lor chip uman de acasă. Autorul privește cu evidentă compasiune, dar fără a le absolvi de vină, aceste victime-călăi, degenerate pentru că au fost smulse din mediul lor firesc și au fost aruncate în cloaca unui război degradant. Vor muri sau vor supraviețui, dar mîntuire pe acest pămînt nu li se mai cuvine — pare a spune autorul.

Mai importantă decît beletristica este literatura de dezvăluire a unor fapte de foarte curînd intrate în istorie. Un ardent sprijinitor de acum două decenii al lui Ngo Dinh Diem, care a ajuns să-și dea seama că numai Frontul de Eliberare Națională din Vietnamul de Sud întruchipa aspirațiile poporului, Joseph Buttinger, a publicat de curînd o edificatoare punere la punct istorică : **Vietnam — tragedia de neuitat**. Pentru un om cu autoritatea lui, îi reproșează à posteriori Jean Lacouture (fost corespondent al ziarului „Le Monde" pentru războiul din Vietnam), „patru ani au fost un răstimp nepermis de îndelungat ca să-și dea seama de caracterul reacționar al regimului de mandarinat catolic". Gazetar de prim rang, cu o experiență inegalabilă în materie de război de partizani, Wilfred Burchett, „reporter de curaj și de o excepțională pricepere, sincer în convingerile sale și devotat cu pasiune cauzei pe care a ales-o" (din nou l-am citat pe Lacouture), a publicat o ultimă carte deosebit de interesantă, intitulată **Lăcuste și elefanți : de ce a căzut Vietnamul**, în care descrie și explică prăbușirea regimului de la Saigon sub loviturile armatei populare.

Literatura și istoriografia contribuie, mînă de la mînă, la consemnarea unei experiențe tragic de costisitoare. Spre luare aminte.

Felicia Antip

DE LA „ROMANUL POPULAR" LA „LITERATURA DE CONSUM"

● Ultimul număr din „Quizaine littéraire" (1—31 august 1977) e consacrat evoluției de la **„Romanul popular"** la **„literatura de consum"**, cu articole, studii, de Maurice Nadeau, Jean-Louis Bory, Hubert Juin, Jean Chesneaux, François Rivière, Michel Ragon, Claude Wauthier ș.a. Număr „de vacanță", cuprinsul revistei readuce în actualitate o serie de autori celebri, printre care Eugène Sue

(în imagine), ca „romancieri populari" odinioară, apoi reconsiderați, ca „autori de masă", cu interesante considerații pe alocuri asupra evoluției și recrudescenței contemporane a ceea ce — cîndva — se publica și se consuma sub titlul de „roman-foileton" (Gaston Leroux, Maurice Leblanc, Ponson du Terrail etc). — de la **Fantomas** — pînă la **Cele două orfeline.**

Literatura de colportaj

● Hubert Juin abordează, între altele, **literatura de colportaj** din secolele trecute, cu cîteva interesante cifre. Astfel, în 1611, se numărau în Franța doar 46 de „colportori" ai unei literaturi restrînse, restrîns fiind și numărul știutorilor de carte, deci al lectorilor. În 1789, Voltaire cifra la 37% proporția de alfabetizați ai populației franceze — dar dintre aceștia, numai un procent restrins „citeau" cu adevărat, — restul își puteau doar însemna numele. În 1848, numărul „colportorilor" se ridică la 3 500, distribuind cifra — fantastică, pentru acea vreme — de 9 milioane volume! Se constituie profesiunea de „librar", libertatea totală pentru colportaj cucerindu-se abia în 1880. Desigur, „gradele" de cititori variau foarte mult. Gramsci — pe care-l evocă Juin — considera, de pildă, că cititorii „populari" preferau cărțile „cu continut". — „poporul, în genere, fiind un cititor de primă lectură". (spre deosebire de cititorul „rafinat", care citește pentru pura plăcere a lecturii și, ca atare, poate reciti de mai multe ori o carte, revenind asupra ei, în total sau în parte etc.).

Circulația almanahurilor

● În cadrul aceleiași anchete asupra sociologiei lecturii în trecut, un rol important e acordat circulației „Almanahurilor" — formă de lectură periodică, anuală, care în secolul al XIX-lea, a avut voga sa și la noi, continuînd de altfel pînă în zilele noastre. În Franța, enciclopeditii au fost a celei care, în secolul luminilor, și-au promovat enciclopediile prin „Almanahuri". În secolul trecut, însă, rolul almanahurilor a început a fi luat — odată cu dezvoltarea presei cotidiene și săptămînale — de **romanul-foileton.** În 1836, de pildă, Emile de Girardin are ideea de a fonda un jurnal nou: „Presa", pentru a cărui largă răspîndire contează pe 2 factori: romanul-foileton și în pagina 4 (ultima) de publicitatea comercială în genul „Times" din Londra. Un concurent al „Presei" devine, repede, „Secolul" (lui Dutacq) care publică și el romane foiletoane printre care celebrul **Lazarille de Tormès** (acesta cu ecouri concrete și la noi).

L'AUTEUR.

„Autorul" — o gravură dintr-un almanah francez din secolul al XVIII-lea

Romanul sentimental

● Tot în cadrul discuției asupra „romanului popular" și a „literaturii de masă", — o recrudescență se constată și în ce privește **romanul sentimental**, care a făcut o lungă carieră cam pretutindeni, în secolul al XIX-lea, ea prelungindu-se pînă în zilele noastre. **Aziyade** de Pierre Loti, **Romanul unui biet om sărac**, de Octav Feuillet (acesta și ecranizat), **Les beaux messieurs de Bois-Doré** de George Sand, **L'homme à l'hispano** de Pierre Frondaie sînt doar cîteva titluri dintr-o literatură pe care casa de editură Tallandier o cultivă de peste 113 ani. Romanul sentimental e din ce în ce mai căutat în Franța, în Statele Unite, în Anglia, în Japonia, în U.R.S.S. și în multe alte țări — de unde și succesul atît al colectiilor de producție originală cît și al celei traduse. (În imagine, o gravură „tipică" a unui roman sentimental de pe vremuri).

„Cartea listelor"

● Apărută în editura americană Morrow, **Cartea listelor** (The Book of Lists) este întocmai ceea ce spune titlul: o colecție de aproape 500 de liste amestecate de fel de fel de oameni, de la Richard Nixon (**20 de adversari**), pînă la Bing Crosby (**10 actori preferați din toate timpurile**) și compilate de David Wallechinsky împreună cu tatăl său, romancierul Irving Wallace, și cu sora sa, Amy Wallace. Recenzînd-o în „The New York Times" Christopher Lehmann-Haupt își pune două întrebări: 1. De ce au scris asemenea carte? și 2. De pot face niște cititori inteligenți cu o asemenea carte? Răspunsul la întrebarea nr. 1: pentru ca să se distreze luînd niște bani sau pentru ca să ia niște bani distrîndu-se. La întrebarea nr. 2 există mai multe răspunsuri posibile, crede recenzentul și anume: a) cartea poate fi folosită ca un instrument de lucru, de referință (de pildă, ea oferă lista celor mai periculoase 15 linii aeriene; b) poate oferi temeiuri de mirare, arătînd, de pildă, că oamenii sînt mai înspăimîntați cînd vorbesc în fața unui grup decît atunci cînd vorbesc de moarte. c) poate fi pur și simplu citită din scoarță în scoarță, în același fel în care poate fi mîncată o pungă cu cartofi prăjiți.

Best-seller la 12 ani

● Se numește Alexandra Elizabeth Sheedy și a publicat prima sa carte **She Was Nice To Mice** la 12 ani. Identificîndu-se cu șoricelul Elisabethei I-a, ea povestește în maniera ei plină de verva și spontaneitatea proprie vîrstei, legătura tumultuoasă dintre regină și ducele de Essex. Cartea a avut un mare succes vînzîndu-se în 50 de mii de exemplare. De curînd tînăra scriitoare a fost la Paris unde i s-a tradus cartea sub titlul **Memoriile unui șoricel**. „Intentionez s-o iau de la început" — a declarat ea plină de voioșie.

ATLAS

E vremea...

● E vremea culesului prunelor. Nu în Ardeal, acolo unde pe dealuri muzicale și rotite de jur împrejur fructele vinete se numesc **bistrițe** și rămîn conștiincioase pe crengi pînă toamna tîrziu, hotărîte să stringă și ultimul strop de zahăr al soarelui tot mai repede coborît. E vremea culesului prunelor în Cîmpia Dunării, în șesul grăbit și temperamental, cu viscole și canicule la fel de nestăpînite, cu anotimpuri precipitate strălucitor și riscant. E vremea cînd, imperiale, livezile își acoperă iarba subțiată de arșiță cu un moale și aromat covor violet, un covor viu aproape, atît de des căzătoare sînt prunele, atît de continuu geografia celor coborîte din crengi pe pămînt e silită să se schimbe sub continuul val al grăbitelor morți. E vremea culesului prunelor, vremea înaintării în genunchi printre roadele ramurilor și-a stringerii fericite în butoaie pregătite din timp pentru aurul mov. Ciudate procesiuni par să se desfășoare în zori în livezi, cînd grupuri, grupuri de misterioși credincioși se tîrăsc în genunchi pe sub crengi încărcate, năclăiți de zeama dulce a fructelor și de soarele aburos. Ce cult prevăd oare aceste dulci utrenii? Ce Dumnezeu e preamărit de-atîta aromă, în genunchi? Ce neîngăduite plăceri sau interzise sabaturi se desfășoară seara în jurul cazanelor de aromă fierbînd pe mari focuri magice clocotitorul magiun?

E vremea culesului prunelor în Cîmpia Dunării, vremea fermentărilor vinovate pentru alcoolul ce va să vină, vremea zăcătorilor innorate de cununi rotitoare de gîze și de aburii îmbătători și ambigui ai misterioaselor transformări. E vremea culesului prunelor și poate carnea lor dulce crăpată-n cădere, poate mirosul lor pătrunzînd neruşinat peste tot, aduce în noi valuri senzuale de arșiță și în văzduhul mirat de arome presimțiri exprimate în fruct.

Mă dor genunchii și umerii de orgolioasa tîrîre mi-s unghiile negre și mîinile lipicioase și dulci, cea mai slabă pală de vînt răstoarnă peste mine grindini moi, brumării, și cea mai mică mișcare stîrnește stoluri războinice de albine. E vremea culesului prunelor în copilărie și în Cîmpia Dunării.

Ana Blandiana

LIRICĂ DIN U.R.S.S.

Alexandr Mejirov

Amintirea infanteriei

Din zbor nu se vor întoarce
gloanțele mele, trase;
Rafalele de mitralieră
tund iarba și îi usucă seva.
Eu dorm,
sub cap cu mlăștinișurile
Seniavino somnoroase,
Și îmi proptesc picioarele în Ladoga
și Neva.

Cu greu îmi ridic pleoapele
obosite,
încercănate,
Veghez la un foc mohorît,
căldura lui îmi face bine,
Iar cînd mă întorc
de pe o rînă pe spate,
Mlăștinișul Seniavino
se-aude cum plescăie sub mine.

Cînd mă ridic și întîiul pas îl fac
Pornind atacul, vîntul bătăliei
cu urlet de minie
începe să dea glas;
Iar frontul se retrage
spre Reichstag,
vălmășag,
Cînd fac
al doilea pas.

Și steag alb,
arborează
garnizoana dușmană
Și armele își aruncă,
rămase fără grai.
Iar pe umărul meu,
pe epoletul meu verde,
ca o mană
Cad primii stropi
ai ploilor de mai.

Și plec mai departe,
prin gropi adînci
de mortiere
Îmi întind pasul peste mări,
trec fluviile prin vadul lor,
Într-un popas la Pilsen
iau spuma de pe bere,
Și de scrum îmi scutur țigara
la Brandenburgthor.

Și primăvara se întinde,
se-ngroașă rații
și muniții,
Eu zi și noapte.
pe drumurile frontului,
prin praf,
Îi cer vrăjmașului
să capituleze
fără condiții,
Și steagurile lui
lîngă Kremlin
să le strîng vraf.

Ci cînd adorm la miez de noapte,
o amintire mă apasă:
Cu greu îmi ridic pleoapele,
și tot ce văd aceve-l:
Eu dorm.
sub cap cu Seniavino,
cu mlaștinile lui
somnoroase
Și cu picioarele proptite
în apa Ladogăi și a Nevei.

În românește de **Alexandru IVĂNESCU**

Sport

Fără Rapid, începutul e mai bătrîn...

■ UN cîine sunînd dintr-o trîmbiță de crin în pragul morii mele mi-a dat de știre că începe campionatul. Zilele se deschid din nou cu obraz de măr, iar pașii ne sînt dezmierdați de busuioc și de zîmbetul sfîntei Mării. Sînt îngîmfat și plin de pui de veveriță ca un brad domnind peste Țara Dornelor, pentru că de acum înainte fiecare duminică va fi un pepene galben stropit cu coniac.

Călare pe un cal de vedenie și purtînd pe umeri mantaua necazului din dragoste, am trecut ieri prin Giulești — nisip, scaieți scheletici și nici un zvon de caravană. Cînta pustiu și hohotit un pianist negru și fumega în zarea deznădejdii filmul **Casablanca**. Rapid a fost livada în care aștept să vină ploaia. Fără Rapid, începutul e mai bătrîn, carnavalul, cu carnea ruptă și cu masca alunecată-n luminare. Înalț o mînă în văzduhul amar — în pînzele de iod pe care le aruncă nucii, berzele întind prima horă — și sufletul se vindecă într-o clipă de toată tristețea. Cînd e vorba de fotbal, gîndul învîlzăș repede din morți și bate cîmpii ca un clop împletit cu funii de ceapă și cu picioare tinere plecînd să luminezе, laolaltă cu un felinar verde, un cap de înger vîslind prin ape de frunză spre fata pădurarului. Începe fotbalul și totodată se deschide vînătoarea la gîște și rațe sălbatice — zboară Lina, zboară Mădălina și tot așa mai departe.

Leul visează cerbi trecînd să se adape, pușca bunicului se închipuie cu mustăți de fum și bubuind în bălți de stuf, stoluri de porumbei și de graiuri vor avea gîlgîiu de în și de jar albastru, dorul de munți bate cu copite de țap într-o doagă de lemn, ne scufundăm pînă la coaste, pînă la ochi și pînă deasupra capului într-o lăpoare de lumină galbenă și ne îmbătăm cu nebunia că această toamnă, cu castani pocnind din deșe, cu călcîie zgîriate-n diamante, va fi cea mai frumoasă din cîte am văzut în ultimii doi ani.

Duminică, niște băieți pe care îi iubesc, dar nu vreau să le-o spun, vor lovi mingea la mir, iar noi îi vom îmbrățișa și îi vom huli, ca într-o veche cădere în oracol, ca într-o nouă suire în ispită.

Fănuș Neagu

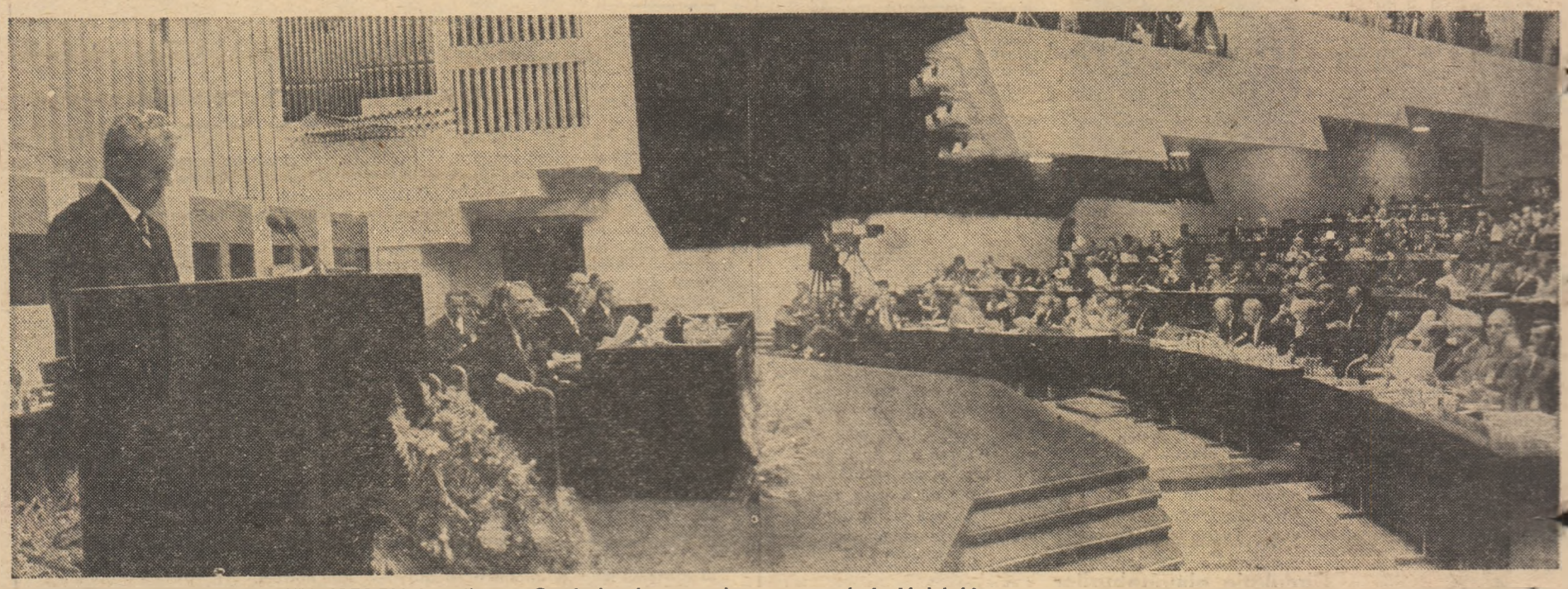

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU la tribuna Conferinței general-europene de la Helsinki

ROMÂNIA și SECURITATEA EUROPEANĂ

ÎN prima zi a lunii august s-au împlinit doi ani de cînd într-o vineri după-amiază, la orele cinci, la „Finlandia Talo", înalții reprezentanți ai celor 35 de state participante semnau Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. În mod neîndoios, Conferința general-europeană, a cărei pregătire și desfășurare au luat aproape trei ani, a însemnat un eveniment de importanță istorică în viața continentului european, punînd bazele unui proces nou : acela al edificării securității și dezvoltării cooperării, pe multiple planuri, între statele semnatare ale Actului final. Conceput ca un tot unitar, care trebuie aplicat ca atare de fiecare stat semnatar în relațiile sale cu toate celelalte state care au participat la Conferință, Actul final al C.S.C.E. însumează un ansamblu de principii și de angajamente, precum și un vast program de cooperare în numeroase domenii, menit să dea viață procesului de edificare a securității și de dezvoltare a colaborării în Europa.

România socialistă a jucat un rol de seamă în întreaga pregătire, desfășurare și încheiere cu succes a Conferinței general-europene. Conducerea noastră de partid și de stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu personal, au contribuit în mod strălucit la definirea și înfăptuirea obiectivelor Conferinței. Gîndirea politică profund creatoare a președintelui țării și-a pus pecetea înnoitoare pe aspectele cele mai caracteristice și mai durabile ale procesului care începea odată cu Conferința. Astfel, România, și-a adus o contribuție esențială la definirea și aplicarea consecventă a normelor și regulilor democratice de lucru ale C.S.C.E., și-anume : conceperea Conferinței ca o reuniune de state suverane, independente și egale în drepturi ; situarea lucrărilor Conferinței în afara alianțelor militare ; adoptarea tuturor hotărîrilor pe bază de consens, ca expresie a egalității în drepturi a tuturor participanților ; participarea plenară a tuturor la toate formele de activitate ; prezidarea lucrărilor conferinței, în toate organele de activitate, conform principiului rotației. Aceste norme democratice au alcătuit „zestrea de aur" a C.S.C.E., care a permis ca lucrările Conferinței și rezultatele obținute să fie cu adevărat semnificative în viața continentului nostru. Ele au devenit în prezent o permanență a procesului edificării securității europene, căci ori de cîte ori reprezentanții celor 35 de state se întîlnesc, ei o fac cu respectarea strictă a acestor norme : consensul, rotația, participarea plenară au intrat în conștiința profundă a negocierilor general-europene.

ROMÂNIA a acționat, de asemeni, cu perseverență pentru elaborarea de către Conferință a unor angajamente clare și ferme, pentru statuarea unor principii care să călăuzească de-acum încolo relațiile între statele participante și să asigure un curs nou, democratic, al raporturilor inter-europene ; pentru repudierea folosirii forței sau amenințării cu forța din aceste relații ; pentru statornicirea unor relații stabile și echitabile, în condiții de deplină egalitate, între toate țările continentului, fie ele mari sau mici ; pentru elaborarea unor măsuri de creștere a încrederii pe continent ; pentru definirea unui vast program de colaborare în domeniile economiei, științei și tehnicii, mediului înconjurător, educației, culturii, informației și lărgirii contactelor umane în diferite domenii de activitate.

România a fost totodată printre țările cele mai active care au militat ca procesul început de Conferința general-europeană să nu se încheie odată cu semnarea Actului final de la Helsinki la 1 august 1975, ci ca acest proces să poată continua, să se poată adînci și permite tuturor țărilor continentului nostru să se dezvolte în mod liber, potrivit propriei lor voințe și propriilor lor interese, la adăpost de orice amenințare a securității lor. Ca atare, România a depus eforturi susținute pentru a se înscrie în Actul final acele prevederi care să permită, după terminarea Conferinței, continuarea, în forme organizate, a procesului multilateral început de aceasta. În bătălia pentru „Urmările Conferinței" — a cărei semnificație reală a scăpat adesea multora dintre participanți — România a pornit de la concepția potrivit căreia procesul deschis de C.S.C.E. cere eforturi permanente, atît pentru aplicarea prevederilor înscrise în Actul final al Conferinței, cît și mai ales pentru întreprinderea de noi pași, de noi măsuri pe calea deschisă de Conferința general-europeană.

ÎN acest context se situează și Reuniunea reprezentanților celor 35 de state participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, care se va ține la Belgrad, cu începere de la 4 octombrie. În conformitate cu prevederile Actului final și cu hotărîrile adoptate la întîlnirea pregătitoare — care s-a ținut tot la Belgrad între 15 iunie și 5 august — reuniunea din toamnă va avea drept obiective principale : să efectueze, mai întîi, un schimb de vederi aprofundat cu privire la aplicarea Actului final în perioada care a trecut de la semnarea lui ; să examineze totodată, pe baza unor propuneri concrete, căile și mijloacele de aplicare în continuare a Actului final, de aprofundare și de dinamizare a procesului edificării securității și dezvoltării cooperării în Europa ; în sfîrșit, să pună în aplicare prevederile Actului final privind continuarea, în forme organizate, a procesului multilateral început de C.S.C.E., prin ținerea periodică de reuniuni similare cu cea de la Belgrad, constituirea unor grupe de lucru, la nivel de experți, pentru examinarea unor probleme de interes comun ; asigurarea conlucrării cu Comisia Economică a O.N.U. pentru Europa și cu UNESCO etc.

DESIGUR — așa cum arăta recent președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la sarcinile Reuniunii de la Belgrad — **„în ce privește perioada care a trecut de la Conferința de la Helsinki, sînt puține lucruri care pot fi reținute ca soluționate. De aceea, accentul trebuie pus pe măsurile privind trecerea la înfăptuirea, în viitor, a documentelor semnate la Helsinki. Mai precis, nu poate fi vorba de o reuniune cu caracter festiv — pentru că nu sînt realizări care să determine un asemenea caracter — ci de o reuniune de lucru, pentru a găsi soluții concrete în vederea rezolvării problemelor".**

Pornind; ca atare, de la concepția că Reuniunea de la Belgrad nu trebuie să fie doar un „salon de discuții", ci o reuniune de lucru care să se desfășoare într-un climat constructiv și să constituie o etapă semnificativă a procesului multilateral început de C.S.C.E., prin elaborarea unui program concret de acțiune în toate domeniile prevăzute de Actul final, țara noastră a acționat, în cadrul întîlnirii pregătitoare, pentru ca ordinea de zi, organizarea lucrărilor și celelalte modalități concrete de desfășurare a Reuniunii de la Belgrad să-i permită acesteia înfăptuirea, în bune condițiuni, a sarcinilor ce-i revin. **„Vom acționa cu toată consecvența** — declara tovarășul Nicolae Ceaușescu în recenta cuvîntare de la Tîrgu Jiu — **pentru înfăptuirea securității pe continentul european, pentru ca reuniunea de la Belgrad, din toamna acestui an, să dea un impuls puternic înfăptuirii în Europa a unor relații noi, bazate pe egalitate și cooperare, trecerii la dezangajarea militară — condiție esențială pentru edificarea unei adevărate securități, pentru consolidarea păcii și securității nu numai pe continentul nostru, ci în întreaga lume".**

Înfăptuirea securității europene se definește astfel tot mai pregnant ca un proces ale cărui etape sînt menite să aducă fiecare noi contribuții la rezolvarea marilor probleme complexe cu care este confruntată Europa, să consolideze cursul destinderii și să asigure tuturor popoarelor continentului o dezvoltare liberă, independentă, în condițiile progresului social și-al unui umanism autentic.

Valentin Lipatti

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVASCU

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115 Telefon : 50 71 28. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".

2 lei